

JOURNAL OF RESEARCH IN BUSINESS

VOLUME • CİLT: 3 / ISSUE • SAYI: 1 JUNE • HAZİRAN 2018
ONLINE ISSN: 2630-6255 • PRINT ISSN: 2636-8331

PUBLISHED IN ENGLISH, GERMAN & TURKISH

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Journal of Research in Business: Volume • Cilt:3 / Issue • Sayı: 1 June • Haziran 2018

6 Aylık Hakemli Akademik Dergi / Biannual Peer-Reviewed Academic Journal • Haziran / June • Aralık / December

Online ISSN: 2630-6255 • Print ISSN: 2636-8331

Marmara Üniversitesi Rektörlüğü Adına İmtiyaz Sahibi • Owner

Prof. Dr. Mehmet Emin ARAT (Rektör • Rector)

Derginin Sahibi • Owner of the Journal: M. Ü. İşletme Fakültesi Adına, On behalf of Marmara University Faculty of Business Administration Prof. Dr. Nuran CÖMERT (Dekan • Dean)

Editör • Editor in Chief: Prof. Dr. Emine ÇOBANOĞLU

Editör Yardımcıları • Assistant Editors: Dr. Öğr. Üyesi Emrah KELEŞ, Araş. Gör. Ömer Faruk TAN,

Araş. Gör. Onur ERİŞEN

Yayın Kurulu • Editorial Board

Prof. Dr. Nuran CÖMERT

Prof. Dr. Haluk SÜMER

Prof. Dr. Dilek ZAMANTILI NAYIR

Prof. Dr. Murat ÇİNKO

Doç. Dr. Mert ERER

Prof. Dr. Hakan YILDIRIM

Doç. Dr. Volkan TÜRKER

Bilim Kurulu • Editorial Advisory Board

Prof. Dr. M. Emin ARAT (Marmara University)

Prof. Dr. Jur. Bert EICHHORN (SRH Hochschule Berlin)

Dr. Graham GAL, Associate Professor Accounting (University of Massachusetts)

Dr. Jean Pierre GARITTE, Executive Professor (Antwerp Management School)

Prof. Dr. F. Gülruh GÜRBÜZ (Marmara University)

Dr. Birsen KARPAK, Distinguished Professor of Management (Youngstown State University)

Dr. Ufuk MISIRLIOĞLU (University of the West of England)

Prof. Dr. Helmut PERNSTEINER (Johannes Kepler Universität Linz)

İletişim Bilgileri • Contact Details

T. C. Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi

Göztepe Yerleşkesi

Adres • Address: Eğitim Mh. Fahrettin Kerim Gökay

Cd. Göztepe Yerleşkesi Göztepe Kadıköy/ İstanbul

Tel • Phone: +90 216 449 50 45

Faks • Fax: +90 216 405 29 21

Marmara Üniversitesi Yayınevi • Marmara University Press

Adres • Address: Eğitim Mh. Fahrettin Kerim Gökay

Cd. Göztepe Yerleşkesi Göztepe Kadıköy/İstanbul

Tel/Faks • Phone/Fax: +90 216 348 43 79

E-Posta • E-Mail: yayinevi@marmara.edu.tr

Baskı • Printing Press: Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Adres • Address: Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102 Topkapı / İstanbul

Tel/Faks • Phone/Fax: +90 212 483 47 91

Sertifika No: 11964

Journal of Research in Business, Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez çevrimiçi ve basılı olarak yayınlanan akademik ve hakemli bir dergidir. Derginin temel amacı, işletme alanında niceliksel ya da niteliksel özgün ve yeni bilimsel çalışmalar yayınlarak literatüre katkı sağlamaktır. Derginin amacı araştırmacılara, akademisyenlere, profesyonellere, uygulayıcılara ve öğrencilere yüksek kalitede ampirik ve teorik araştırma yayınları, vaka çalışmaları ve literatür değerlendirmeleri şeklinde bilgi paylaşabilecekleri bir ortam sağlamaktır. İngilizce, Almanca ve Türkçe makaleler kabul edilmektedir. Dergi, ULRICH Global Serials Directory tarafından taranmaktadır.

Journal of Research in Business is an international peer-reviewed and open-access academic journal which is issued by the Faculty of Business and Administration, Marmara University. The journal is published semiannually (June and December) in both online and print version. The aim of the journal is to provide a platform for the researchers, academicians, professionals, practitioners and students to impart and share knowledge in the form of high quality empirical and theoretical research papers, case studies, literature reviews. Papers in English, German and Turkish are accepted. The journal is indexed by ULRICH Global Serials Directory.

Journal of Research in Business ist ein internationales, von Experten begutachtetes und frei zugängliches akademisches Journal, das von der Universität Marmara - Fakultät für Betriebswissenschaften herausgegeben wird und erscheint zwei mal pro Jahr (Juni und Dezember) in Online- und Print-Versionen. Ziel des Journals ist es, den Forschern, Akademikern, Fachleuten, Praktikern und Studenten eine Plattform zu bieten, um das Wissen in Form von hochwertigen empirischen und theoretischen Forschungsarbeiten, Fallstudien und Literaturkritiken zu vermitteln und zu teilen. Beiträge in Englisch, Deutsch und Türkisch werden akzeptiert. Das Journal wird in ULRICH Global Serials Dictionary indiziert.

Sunuş

Değerli Okuyucu,

Dergimiz bu sayısı ile “Journal of Research in Business” adı altında okuyucusu ile buluşuyor. Yayın hayatına Haziran 2016’dan beri Marmara Business Review olarak devam eden dergimiz, işletme yazınına akademik, kaliteli ve etik çerçeve içinde değerli çalışmalar kazandırmak amacını bundan sonra “Journal of Research in Business” adıyla sürdürecektir. Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi’nin hakemli dergisi olan Marmara Business Review kısa süreli yayın hayatında okuyucu, hakem, araştırmacı ve bilim kurulunun değerli desteği ile dört sayı çıkardı. Bu dönem içinde Ulrichs’de taranmaya başladı.

2018 Haziran sayısı itibari ile Journal of Research in Business, Marmara Business Review’nun misyonunu devralarak uluslararası hakemli bir dergi olarak yayınlanacak. Bu değişimi yaparkenki temel amacımız dergimizin uluslararası endekslerde taranabilirliğini arttırmak ve daha kolay ulaşılabilmesini sağlamaktır. Özgür, etik ve kaliteli akademik çalışmaları okurlarımıza ulaştırmak olan temel amacımızdan ödün vermeksizin yaptığımız bu değişimle dergimizin uluslararası araştırmacılar, yazarlar ve okuyucular açısından ulaşılabirliğini arttırmak hedefindeyiz.

Journal of Research in Business yayın hayatına başlarken Ulrichs’de taranmaya devam edecek. Bilgi paylaşımının ve aynı zamanda bilgi kirliliğinin arttığı günümüzde yazına katkı sağlayacak düzeyde akademik çalışmaların özenli bir hakem değerlendirme sürecinden geçirilerek hedef kitle ile buluşması, bilimselliğin korunması, yeni ufukların, tartışma ve iletişim kanallarının açılması, bu bilimsel atmosferin akademisyenlere, uygulamacılara ve politika belirleyicilere katkı sağlaması büyük önem taşımaktadır. Bu hedef doğrultusunda; Journal of Research in Business, kaliteden ödün vermeksizin güncel konuları ve araştırmaları yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında okurlarına sunarak hem ulusal hem de uluslararası yazına katkılar sağlamayı hedeflemektedir. Türkçe, İngilizce ve Almanca olmak üzere üç dilde yayınları okurlarına sunan dergimiz; hukuk, pazarlama, üretim yönetimi, organizasyon, yönetim, muhasebe, finansman, insan kaynakları, sayısal yöntemler, bilgi sistemleri, küreselleşme, stratejik yönetim, tedarik zinciri, liderlik, girişimcilik, inovasyon gibi birçok alanda işletme yazınına farklı konularına yer vermeyi amaçlanmaktadır. Kavramsal-derleme çalışmalar, ikincil veri analizleri, modelleme çalışmaları, nitel ve nicel araştırmaların değerlendirme sürecine alınmaktadır. Ayrıca işletme yazınına katkı sağlayacak sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji, istatistik, matematik gibi farklı disiplinlerden gelecek çalışmaların dergide yer alması çok disiplinli bilimsel gelişimi de beraberinde getirerek özgür bir tartışma ortamı sunacaktır.

Bu sayı ile birlikte değer yaratmayı hedefleyen ve yakın bir gelecekte uluslararası endekslerde taranan saygın bir dergi olma amacıyla yola çıkmış bulunan Journal of Research in Business, akademisyenler ve uygulamacılardan çalışmalarını katılmalarını beklemektedir.

Saygılarımla,

Editör

Preface

Dear Readers,

With this number, our journal meets the reader under the name of “Journal of Research in Business”. Our journal, which has been published since June 2016 as Marmara Business Review, will continue its mission of “Journal of Research in Business” in order to bring valuable work in the academic, quality and ethical framework to the business literature. Marmara Business Review -peer-reviewed journal of Marmara University’s Faculty of Business Administration’s – published four volumes in the short-lived publication, with valuable support from referees, researchers and the scientific community. It started indexing in Ulrich’s during this period.

By June 2018, the Journal of Research in Business will take over the mission of Marmara Business Review and be published as an internationally recognized journal. Our main goal when making this change is to increase the scanned of our journal in international indices and make it easier to reach. Our free, ethical and quality academic studies are our main goal to reach readers. With this change we make without compromise, we aim to increase the reach of our journal in terms of international researchers, authors and readers.

The Journal of Research in Business will continue to be indexed at Ulrich’s as it begins its publication. The main purposes are to provide the target audience with free, ethical and high quality articles with an attentive reviewer evaluation process, to protect objective thinking, to open new horizons, to expand the debate and communication channels, and to share this scientific atmosphere with academics, practitioners and policy makers. In line with this goal; without compromising on quality, Journal of Research in Business is aiming to contribute to both Turkish and international literature by presenting its readers the recent topics publishing twice a year, in June and December. The journal is presenting its publications in the Faculty’s educational languages; Turkish, English and German, and publishing management subjects in various areas such as law, marketing, production management, organization, administration, accounting, finance, human resources, quantitative methods, information systems, business environment, globalization, strategic management, supply chain, leadership and innovation. Conceptual studies, secondary data analysis, modeling studies, qualitative and quantitative researches are reaching its readers. In addition, the participation of studies from different disciplines such as sociology, psychology, economics, anthropology, statistics, and mathematics will be presented in a free discussion environment by bringing together multidisciplinary scientific development.

Journal of Research in Business, which aims to create value with this number and aims to become a respectable journal, which is scanned in international indexes in the near future, is waiting for its participation with academicians and practitioners.

Best Regards,

Editor

Einleitung

Sehr geehrte Leserin und sehr geehrter Leser,

Die Marmara Business Review erreicht Sie hiermit mit seiner dritten Auflage. Die Zeitschrift Marmara Business Review ist die begutachtete Fachzeitschrift der Betriebswirtschaftlichen Fakultät und hat es sich als Ziel gesetzt, ihren Lesern akademisch rigorose, qualitativ hochwertige und ethisch einwandfreie Fachartikel zu präsentieren.

Es ist uns als Herausgeber der Zeitschrift wichtig, dass den Lesern unabhängige und nach ethischen Prinzipien verfasste akademische Werke nach einer sorgfältigen Begutachtung dargeboten werden und dabei die Wissenschaftlichkeit berücksichtigt wird. Die Artikel sollen den Horizont der Leser erweitern, neue Diskussions- und Kommunikationskanäle öffnen und somit Akademikern, Personen aus der Praxis und politischen Entscheidungsträgern von Nutzen sein. Zum Erreichen dieses Zieles wird die Marmara Business Review zwei mal im Jahr, im Juni und im Dezember, herausgegeben. Sowohl der nationalen als auch der internationalen Fachliteratur soll somit ein Beitrag geleistet werden. Die Themenbereiche der Zeitschrift, die Artikel in den Sprachen türkisch, englisch und deutsch veröffentlicht, erstrecken sich über viele unterschiedliche Gebiete wie zB Recht, Marketing, Produktionsmanagement, Unternehmensführung und Organisation, Rechnungslegung und Finanzierung, Personalmanagement, quantitative Methoden, Informationsmanagement, Unternehmensumwelt, Globalisierung, strategisches Management, Lieferkettenmanagement, Leadership, Unternehmertum und Innovation. Als methodologische Ansätze sind theoretische Werke, Sekundärdatenanalysen, Modellierungsansätze und qualitative sowie quantitative Methoden willkommen.

Wir bedanken uns bei den Autoren und Gutachtern, die uns bei dieser 3. Ausgabe behilflich waren und freuen uns auf Ihren Beitrag.

Mit freundlichen Grüßen,

Chefredakteurin

İçindekiler / Contents

Basic Factors That Affect The Students' Attitudes Towards Accounting Courses: A Research Öğrencilerin Muhasebe Derslerindeki Tutumunu Etkileyen Temel Faktörler: Bir Araştırma Hüseyin Ali KUTLU, Seyhan ÖZTÜRK	9-30
Ortaklık Yapısı ve Şirket Performansı: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama Ownership Structure and Company Performance: An Application in Istanbul Stock Exchange Emin AVCI	31-52
Kurumsal Raporların İncelenmesi ve Karşılaştırılması Investigation and Comparison of Corporate Reports Hakan CAVLAK, Yasin CEBECİ	53-76
Ramadan Effect on Stock Markets Borsalarda Ramazan Etkisi Ömer Faruk TAN, Şirin ÖZLEM	77-98
Çatışan Kurumsal Mantıkların Etkileşimi ve Yönetici Tepkileri: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Alman Firmaları Üzerine Bir Araştırma The Interaction of Conflicting Institutional Logics and The Responses of Managers: A Study of German Firms Operating in Turkey Nilgün KARATAŞ GÜMÜŞTAŞ, Uğur YOZGAT, Dilek ZAMANTILI NAYIR, Deniz BÖRÜ	99-114

BASIC FACTORS THAT AFFECT THE STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS ACCOUNTING COURSES: A RESEARCH

ÖĞRENCİLERİN MUHASEBE DERSLERİNDEKİ TUTUMUNU ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER: BİR ARAŞTIRMA

Hüseyin Ali KUTLU*
Seyhan ÖZTÜRK**

Abstract

Accounting courses have a specific logic which should be instructed in the best way during lessons. Students who conceive this basic logic like and show interest to accounting courses and those who don't conceive it become disinterested. In general, student's success in courses such as Inventory and Balance Sheet, Financial Statement Analysis etc. which are follow-ups of Financial Accounting courses vary depending on their general accounting knowledge. This means that the basis of accounting education consists of initially provided general accounting knowledge. This research aims to determine the prominent factors that affect the students' adequately receiving such initially provided knowledge, and the most important factor has been determined as "academicians/instructors" based on the survey involving student from three universities.

Keywords: Accounting, Accounting Education, Basic Factors in Accounting Education

Öz

Muhasebe dersleri, ders sırasında en iyi şekilde öğretilmesi gereken belirli bir mantığa sahiptir. Bu temel mantığı kavrayan öğrenciler dersi sever ve ilgi gösterir ancak bunu yapmayan öğrenciler dersten uzaklaşırlar. Genel olarak, öğrencilerin Envanter ve Bilanço, Finansal Tablolara Analizi gibi derslerdeki başarıları temelde genel muhasebe bilgisine bağlı olarak değişir. Bu, muhasebe eğitimi temelini başlangıçta sağlanan genel muhasebe bilgisinden oluştuğu anlamına gelir. Bu bağlamda çalışma; öğrencilerin başlangıçta sağladıkları bilgileri yeterince almalarını etkileyen önemli faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Üç farklı üniversiteden öğrencinin katıldığı ankete dayanarak elde edilen veriler sonucunda en önemli faktör "akademisyenler / öğretmen" olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Muhasebe Eğitimi, Muhasebe Eğitiminde Temel Faktörler

* Kafkas University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management, huseyinalikutlu@kafkas.edu.tr

** Kafkas University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management, seyhan.goksu@kafkas.edu.tr

I. Introduction

Accounting education has been criticized for many years. As a result of rapid technological developments and increased globalization, the role of today's accountants has transformed from the recorder of transactions or the producer of financial information into the provider and interpreter of comprehensive information for various internal and external users of financial information. This requires accounting professionals to obtain continuously advancing information and skills in order to meet various demands of this new management environment (Lin, Xiong and Liu, 2005: 149-150). This requires above all quality basic accounting education.

Accounting is a deep-rooted discipline with specific logic and practice, and a profession which is gaining importance more and more. As to accounting education, it is a complex system with both academic and professional aspects. The process begins with the academic research and continues with professional internship and practice. The most important aspect that differentiates the accounting profession from others is that many profession fields directly begin with practice, whereas the accounting profession begins with academic research followed by practice. Basic accounting education in Turkey is executed in business high schools, vocational schools of higher education and relevant faculties.

This research aims to determine basic factors that affect the students' attitudes towards accounting course, involved students attached with regard to basic factors that affect their perception and to test the hypotheses we constructed before the research, using the obtained results.

2. Developments in the World and Accounting Education

Globalization of economy, rapid development in information technology and intensified competition force the accounting profession towards a change in accordance with the conditions of the 21st century. Changes in the scope of the profession urge traditional research programs to a development and transformation towards producing graduates capable of accommodating themselves to each and every change taking place in the professional environment (Wolk, Schmidt and Sweeney, 1997: 469). Although experts' anticipations with regard to how the business world will change in the coming 20 years differ, there is a consensus on that the business world will be the basis of wide-spread and significant changes. For sure, change is not a new phenomenon for accountants. Moreover, at the beginning of the current century, a number of commentators predicted that these changes not only would be comprehensive ones within the structural context, but also would follow a much more rapid course compared to the past. Accountants should be proactive to keep pace with all of these changes (Howeieson, 2003: 70). Are accounting organizations, professionals and educators capable of accommodating themselves to the rapidly changing business environment? The best answer to this question may be given through a careful investigation of reactions of four groups (Albretch and Sack, 2001:18);

- Small – and medium-sized public accountant practitioners
- The industry

- Five large companies
- Accounting education programs

Adapting the accounting research programs in Turkey to the occurring changes is mostly performed under the initiative of relevant academicians. For example, reflecting a change that occurs regarding international accounting standards to students purely depends on how academicians keep up with up-to-date information.

The accounting's becoming more and more complex affects the content and process of education. Sustainability of the professional education based on the continuous and rapid change in the accounting world will be more important in the future compared to the past. The accounting society in each country is responsible for regulating comprehensive education programs that would involve changes that accountants encounter. IFAC had determined the need to prefer an education approach that would highlight the learning process and provide a basis for developing lifelong learning habits (Coenenberg, Haller and Marten, 1999: 387).

One of the top priority provisions that are included in the declaration of Accounting Education Change Commission-AECC 1990 is to establish a lifelong learning program for students. Such basic program includes (1) social, interpersonal and intellectual skills, (2) general organization, management and accounting information, and (3) a professional orientation. This chapter discusses some parts of how this program can be established. In organization of the content and instruction part, the following was used: (1) curriculum novelty and essential qualifications, (2) a research program of 150 hours, (3) graduation programs, and (4) special contents organized using course subjects (Apostolou, Watson, Hassell and Weber, 2001: 7).

Like other fields, the parties that transfer the information (instructors) and receive it (learners), and the methods and tools that are used in transferring this information become prominent in accounting education. A literature review reveals many studies and suggestions on how this process should be.

Developments in the world affect activities of universities, academic activities and educational activities. For example (Boyce, 2004: 566):

- Course draft: the increasing effect of professional and commercial gains
- Course content: The increasing commodification in curriculum and the effect of multinational textbooks.
- Student conditions and demands: Significantly larger classes and a decrease in demand of students.
- Number of students: An impressive increase, transformation of many scientific institutions into education providers.
- Professionalism: A shift to a profession-based education along with a regression in society-critical professions.

- Service provision: Outsourcing and cost variation for students and academic units.
- Academic research: Regressing academic autonomy, and restrictions on the academic liberty.
- Job security: Increasing the share of contracted and temporary personnel in universities.

3. Literature Review

The literature review reveals many national and international studies on accounting education. Some of them are summarized below.

In a research they made in 2015, Kızıl, Çelik, Akman and Danışman investigated factors that affect the success of students taking accounting courses for the first time. The research involved 150 students researching in Management (in English), Management (in Turkish), Economics, Labor Economics and Industrial Relations, and Law departments of Yalova University. Results of the research showed that their success in accounting courses was affected positively if they were not prejudicial to accounting courses and if they liked the first accounting lesson. Furthermore, among factors the authors determined that affect the success of students taking accounting courses for the first time were the students' learning accounting in vocational high schools before, their previous mathematics infrastructure, instructing the lessons considering that all of the students may not have a good understanding of basic accounting infrastructure, instructing the lessons predominantly based on practice and following the traditional system, a good understanding of the accounting logic and the accounts mechanism by students, regular attendance by students, effective usage of the blackboard during instruction, instructing in an interactive manner, assigning projects and presentations to students, keeping the class size low, a satisfying level of physical infrastructure and facilities of the university, and attitudes of the instructors towards students (Kızıl, Çelik, Akman ve Danışman, 2015).

In a research they conducted in 2014, Ezeani and Akpotohwo investigated the role of integrated information and communication technology (ICT) in learning and instructing accounting in universities providing accounting education. They found that ICT plays a great role in accounting education. Besides, they suggested to enhance the effectiveness of accounting lessons by using accounting software and phone lines and to encourage school managements to provide PCs capable of running accounting software properly for both students and instructors in cooperation with the government (Ezeani and Akpotohwo, 2014).

In a research conducted in 2014, Tuğay aimed to determine the perception of students taking accounting courses with regard to accounting courses and accounting profession as well as their expectations from accounting instructors. Tuğay discovered that most of the students had not been instructed accounting in high schools, they had a medium level difficulty in accounting courses during the university education and the best way of understanding accounting was the method of explaining it on the blackboard. Besides, the research showed that students preferred

instructors who use the technology effectively, who can establish good relationship with students, who follow a reinforced instruction method and who have professional ethics skills (Tuğay, 2014).

In their research involving 1010 students from Mehmet Akif Ersoy University vocational schools of higher education, Tekşen, Tekin and Gençtürk (2010) aimed to obtain an evaluation of accounting education by students. In the research, students stated that the most important factor affecting the quality of accounting education was the quality of instructors, the most preferred instruction method in accounting lessons was board markers and accounting lessons were instructed through the active method (only explaining the lesson and giving assignments). Besides, the research showed that the students' attitude towards working in a field related to accounting following graduation was positive and such attitude was positively affected from the great need in the business world to people working in this field (Tekşen, Tekin and Gençtürk, 2010).

In a research they conducted in 2010, Bui and Porter investigated the gap between qualification of accounting graduates and expectations of employers. They determined the structure and causative components of the difference between the expectation and performance of accounting education. They defined the causative components and concluded that such gap would be narrowed and success would likely increase when such components are focused on. Furthermore, for the purpose of improving the accounting education, they suggested to educate accounting instructors, especially unexperienced ones, in such a way developing their instruction capabilities and to enhance the performance through the rewarding method (Bui and Porter, 2010).

In a research conducted in 2009 and involved 45 universities in Turkey, Çelik and Ecer constructed a model to see the extent of effectiveness of accounting education included in university programs and discovered problems in universities at faculty and department level. One of the most important problems was insufficient effective use of resources. The researchers think that Turkish universities will educate more competitive and highly trained professionals if they use resources more efficiently (Çelik and Ecer, 2009).

In a research conducted in 2009, Ünal and Doğanay determined that accounting group courses do not satisfy the needs of institutions although their weight within the curriculum is adequate. They suggested that the curriculum should be arranged in order to satisfy such need of institutions, the effectiveness in accounting education should be enhanced and courses and their contents towards satisfying the need of Sayıştay (the court of accounts) should be determined in cooperation with the university and the institution (Ünal and Doğanay, 2009).

In a research they conducted involving students from vocational schools of higher education, Gençtürk, Demir and Çarıkçı (2008) determined that students generally complained from lack of finding the opportunity to sufficiently implement the theoretical information they were provided. Students highlighted the contribution of professional seminars, conferences, panels, training and similar activities in addition to theoretical information (Gençtürk, Demir and Çarıkçı, 2008). For students who intend to work in the accounting field after graduation, the education they received

should be reinforced both theoretically and practically. This would be an important factor in solving problems that they will encounter more easily.

Hatunoğlu (2006) concluded in a research titled “A Research on Determination of the Effects of Information Technology Usage on Quality of Presentations in Accounting Education” that a great majority of accounting students complained that the lessons are instructed mainly theoretically, the share of practice (case studies etc.) was very low, computer aided applications were not performed and laboratory was not used etc. The research concluded that using information technology tools during accounting lessons facilitates understanding the content (Hatunoğlu, 2006).

Quality education in the accounting field plays an important role in directing students to the accounting profession in the future. In their research (2005), Yayla and Cengiz determined that university life of students during their accounting research, their previous knowledge and professional experience of their families greatly affect their inclination towards the accounting profession. Students involved in the research for whom the accounting profession is among their first preferences stated that they would take important business opportunities if they had a sufficient level of accounting knowledge (Yayla and Cengiz, 2005).

Accounting instruction is executed mainly through textbooks. Therefore, university students hardly benefit from journal articles. However, a number of academicians suggest that the relation of traditional instruction based on accounting textbooks with the practice is too little. Such textbooks should be supported with articles published in academic and professional journals. Academic articles may help in reducing the perceived gap between the theory and the practice, and aid students in understanding the role of accounting in organizations and the society (Hoque, 2002). Supporting theoretical information with practice would positively affect the attitude of students towards both accounting courses and the accounting profession since this will complement their knowledge.

Educators are one of the most important components in accounting education’s providing desired outcomes. An accounting educator should be equipped with sufficient level of knowledge, follow novelties and current affairs, and use modern education techniques adequately. Achieving all of these is associated with the level of professional satisfaction among others.

In their research, Strawser, Flagg and Holmes determined that the general level of professional satisfaction of accounting instructors in universities declined during the 1970-1994 period.

4. Basic Factors That Affect The Students’ Attitudes Towards Accounting Courses: A Research Involving Kafkas, Atatürk And Ağrı Çeçen Universities

This research involves university students researching accounting at bachelor’s level. This part of the research includes purpose and importance of the research, target audience, methods, restrictions, and evaluation and interpretation of data.

4.1. Purpose and Importance of the Research

Accounting education in Turkey begins at university level except business high schools. For students who are introduced with accounting courses for the first time during their university research, how to teach them accounting in a better way, their thoughts about the future of accounting profession and their attitudes towards accounting courses should be focused on. The purpose of this research is to determine the orientation of students towards the accounting field, the factors affecting this orientation, and the factors that affect the attitude of students towards the accounting profession and accounting courses.

4.2. Target Audience of the Research

The target audience of this research is students from different departments of faculties of economics and administrative sciences in Kafkas, Atatürk and Ağrı Universities who took accounting courses. The survey was conducted on a volunteer basis and a sample space was determined representing the universe since the whole research universe was difficult to be accessed. Sample space of the research was determined using the simple random sampling method. The research involved 212 students from Kafkas University, 420 students from Atatürk University and 112 students from Ağrı İbrahim Çeçen University, totaling 744 students. 1000 questionnaires were distributed to students taking accounting course in mentioned universities and 744 returned forms were included in the research.

4.3. The Research Method

The survey method was used to collect data in this research. 32 questions were included in the questionnaire, being 14 of them on demographics and 18 of them as judgment statements. The survey questions were arranged based on the research article by Kızıl, Çelik, Akman and Danişman (2015) on determination of factors that affect the success of students who took accounting courses for the first time (Kızıl, Çelik, Akman ve Danişman, 2015). The first part contains questions on demographics of the participants and their attitudes towards the accounting profession, and the second part contains judgment statements querying the factors affecting attitudes of the participant towards accounting courses using a five-level Likert items. Besides, positive opinions of some academicians from the accounting field were obtained on applicability of the survey in order to confirm the scope validity of the included questions. The Cronbach's Alpha coefficient method was used in the reliability analysis conducted for internal consistency of the research data. The Cronbach's Alpha coefficient was determined as 0.81.

4.4. Evaluation of Research Data

SPSS 20 statistics software was used for analysis of the collected data. "Frequency distribution" under the "Descriptive statistics" menu was used for analysis of results and "Comparative tables" was used for testing hypotheses.

4.4.1. Evaluation and Interpretation of the Results

This part where results are analyzed contains demographic data such as age, sex, department, and year of the participants as well as a general evaluation of factors that affect the students' attitudes towards the accounting profession and their orientation towards the accounting field.

4.4.1.1. General Characteristics of the Participants

Table 1 shows the distribution of socio-demographic data of the involved students.

Table 1. Socio-demographic distribution of the Participants

Sex	N	%	Department	N	%	Education Type	N	%	High school type	N	%
Female	412	55.4	Management	171	23.0	Regular Education	466	62.6	Regular high school	360	48.4
Male	332	44.6	Economics	195	26.2	Evening Education	278	37.4	Anatolian High School	153	20.6
Total	744	100	Political Science and Public Administration	88	11.8	Total	744	100	Science High School	3	0.4
Age Range	N	%	International Commerce and Logistics	40	5.4	Year	N	%	Business and Vocational High School	173	23.3
17-23 years	631	84.8	Finance	4	0.5	Year 1	397	53.4	Other	55	7.4
24-30 years	91	12.2	Banking and Finance	3	0.4	Year 2	164	22.0	Total	744	100
31-35 years	9	1.2	Labor Economics and Industrial Relations	8	1.1	Year 3	57	7.7			
35 and above years' old	13	1.7	Accounting and Tax	235	31.6	Year 4	126	16.9			
Total	744	100	Total	744	100	Total	744	100			

412 of the involved students are female and 332 of them are male. It is remarkable that the numbers of females are more than males. Young students between 17 and 23 years old constitute the largest involved group. Economics and management students who were graduated from regular high schools were observed to participate in the research intensively. The number of involved regular (day) students are more than evening students. Year 1 students at university level constitute the largest involved group.

The involved students were asked whether they had any family members who were accounting professionals. Table 2 shows the distribution of answers provided to this question. Majority of the students provided a negative answer.

Table 2. Answers Given by the Participants to the Question Whether They Have Any Family Members Who Are Accounting Professionals

Answers	Frequency	Percentage
Yes	342	46.0
No	402	54.0
Total	744	100

The involved students were asked whether they planned to work in the accounting field after graduation. Table 3 shows the distribution of answers provided to this question. The results show that most of them plan to work in the accounting field.

Table 3. Answers Given by the Participants to the Question Whether They Planned to Work in the Accounting Field

Answers	Frequency	Percentage
Yes	390	52.4
No	354	47.6
Total	744	100

In connection with the previous question, the involved students were asked what the most important factor that drove them to work in the accounting field in the future was. Table 4 shows the distribution of answers provided to this question. According to the table, the great majority stated they would likely work in the accounting field due to the high possibility of finding work in such field.

Table 4. Answers Given by Participants On Prominent Factors That Drive Them to the Accounting Profession

Answers	Frequency	Percentage
Possibility of finding work	284	38.2
Satisfactory wages/salaries	138	18.5
Prestige and status	115	15.5
Being an attractive profession	59	7.9
Other	148	19.9
Total	744	100

The involved students were asked which sector they wanted to work in after graduation. Table 5 shows the distribution of answers provided to this question. The results indicated the public sector as the most desired sector to work in. The majority of the remaining participants stated their intention of academic career and another small number of participants stated that they didn't plan to work in the future. It can be clearly understood that this answer was given by females.

Table 5. Answers Given by the Participants on Which Sector They Wanted to Work in

Answers	Frequency	Percentage
Education (Academic Career)	150	20.2
Public Sector	374	50.3
Private Sector	145	19.5
Accounting Field	47	6.3
Planning not to work	28	3.8
Total	744	100

The involved students were asked to give the name of the profession that came to their mind first when accounting is considered. Table 6 shows the distribution of answers provided to this question. The table shows that they recalled the certified public accounting profession most when accounting is considered.

Table 6. Answers Given by the Participants as the Name of the Profession That Came to Their Mind First When Accounting is Considered

Answers	Frequency	Percentage
Auditor	27	3.6
Certified Public Accountant	392	52.7
Public Accountant	248	33.3
Comptroller	34	4.6
Other	43	5.8
Total	744	100

The involved students were asked whether they followed the developments in the accounting field. Table 7 shows the distribution of answers provided to this question. Majority of the participants provided a negative answer.

Table 7. Answers Given by the Participants to the Question Whether They Followed the Developments in the Accounting Field

Answers	Frequency	Percentage
Yes	195	26.2
No	549	73.8
Total	744	100

The involved students were asked what the most important factor that affects the quality of accounting education was. Table 8 shows the distribution of answers provided to this question. The majority stated that the quality of accounting education is affected from the quality of the instructor most. The second ranking answer was the physical environment and technical hardware.

Table 8. Answers Given by the Participants on the Most Important Factor Affecting the Accounting Education

Answers	Frequency	Percentage
Quality of students	68	9.1
Quality of instructors	389	52.3
Physical environment and technical hardware	95	12.8
Management mentality	47	6.3
Quality of academic activities	81	10.9
Other	64	8.6
Total	744	100

Table 9. Answers Given by the Participants on Whether They Had Faced Difficulty in Mathematics Courses Previously

Answers	Frequency	Percentage
Yes	257	34.5
No	200	26.9
Partially	287	38.6
Total	744	100

The involved students were asked whether they had faced difficulty in mathematics courses they had taken in their previous education periods. Table 9 shows the distribution of answers provided to this question. The great majority faced a partial difficulty.

Table 10. Answers Given by the Participants on Whether They Had Faced Difficulty in the Accounting Course They Had Taken for the First Time

Answers	Frequency	Percentage
Yes	445	59.8
No	108	14.5
Partially	191	25.7
Total	744	100

The involved students were asked whether they had faced difficulty in accounting courses they had taken for the first time during their university research. Table 10 shows the distribution of answers provided to this question. An important majority faced difficulty in this course.

Hypotheses that are “accepted” or “rejected” based on statistical analyses are alternative hypotheses. Some alternative hypotheses were tested in this part of the research.

H_1 = *There is a significant relationship between the students' having difficulty in mathematics courses and their having difficulty in accounting courses.*

H₂= There is a significant relationship between the students' having an accounting professional family member and their intention on working in the accounting field in the future.

H₃= There is a significant relationship between the students' having an accounting professional family member and their intention on working in the accounting field in the future.

H₄= There is a significant relationship between the students' following developments in the accounting field and their intention on working in the accounting field in the future.

According to the chi-square analysis; H₁ hypothesis is supported ($\chi^2 = 25.513$; SD = 4; P =0.000). The results show that there is a significant relationship between the two variables with a significant level of $\alpha = 0.05$ since $0.000 < 0.05$. In other words, students who have difficulty in mathematics courses also have difficulty in accounting courses.

According to the chi-square analysis; H₂ hypothesis is supported ($\chi^2 = 6.070$; SD = 1; P =0.014). The results show that there is a significant relationship between the two variables with a significant level of $\alpha = 0.05$ since $0.014 < 0.05$. In other words, students who have an accounting professional family member have a more inclination to work in the accounting field.

According to the chi-square analysis; H₃ hypothesis is supported ($\chi^2 = 13.717$; SD = 2; P =0.001). The results show that there is a significant relationship between the two variables with a significant level of $\alpha = 0.05$ since $0.001 < 0.05$. In other words, there is a relationship between the gender of the students and their having difficulty in accounting courses. Based on the table, this relationship can be interpreted as the fact that female students face a greater difficulty in accounting courses compared to males.

According to the chi-square analysis; H₄ hypothesis is supported ($\chi^2 = 71.857$; SD = 1; P =0.000). The results show that there is a significant relationship between the two variables with a significant level of $\alpha = 0.05$ since $0.000 < 0.05$. In other words, we can conclude that students who plan to work in the accounting field in the future naturally keep themselves up-to-date through following the relevant developments.

Evaluation of Determination of the Factors that Affect the Participants' Attitudes towards the Accounting Courses

In this part, judgments oriented to determination of the attitude of the involved students towards accounting courses are evaluated. "Strongly agree" and "agree" answers are evaluated and interpreted as "agree", and "strongly disagree" and "disagree" answers are evaluated and interpreted as "disagree" in this part.

Table 11. The Students' not Having Prejudice Towards Accounting Courses Increases Success

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	318	42.7
Agree	228	30.6
Neutral	70	9.4
Disagree	76	10.2
Strongly disagree	52	7.0
Total	744	100

A total of 546 students provided “agree” answers to the judgment “The students’ not having prejudice towards accounting courses increases success.” in question 1 which corresponds to 73.3% of all students. This is the highest percentage, so we concluded that students should not have prejudice towards accounting courses. Besides, educators have some responsibilities like students do with regard to ensuring that students do not have prejudice towards accounting.

The judgment “If a student likes and understands the first accounting lesson, he would wish to take financial statements analysis, inventory balance sheet, cost accounting, administrative accounting, audit, financial management and similar courses” was presented in question 2.

Table 12. If a student likes and understands the first accounting lesson, he would wish to take financial statements analysis, inventory balance sheet, cost accounting, administrative accounting, audit, financial management and similar courses.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	246	33.1
Agree	311	41.8
Neutral	123	16.5
Disagree	43	5.8
Strongly disagree	21	2.8
Total	744	100

557 students corresponding to 74.9% of all students agreed with this judgment. This is the answer with the highest percentage. We can definitely conclude that a good understanding and liking the first accounting lesson have a very important effect on the future lessons to be instructed.

Table 13. The students' taking accounting courses has a great effect on increasing their awareness level in terms of management education.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	217	29.2
Agree	340	45.7
Neutral	124	16.7
Disagree	48	6.5
Strongly disagree	15	2.0
Total	744	100

The judgment “The students’ taking accounting courses has a great effect on increasing their awareness level in terms of management education.” was presented in question 3. 557 students corresponding to 74.9% of all students agreed with this judgment. Based on this result we can conclude that accounting is very important in terms of management education.

Table 14. Using Projectors in Lessons Make Students more Excited, Interested and Happy. By this Way, Students can be Carefully and Comfortably Adapted to Lessons Without Getting Bored

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	179	24.1
Agree	204	27.4
Neutral	156	21.0
Disagree	135	18.1
Strongly disagree	70	9.4
Total	744	100

The judgment “Using projectors in lessons make students more excited, interested and happy. By this way, students can be carefully and comfortably adapted to lessons without getting bored.” was presented in question 4. 383 students corresponding to 51.5% of all students agreed with this judgment. At this point, we conclude that projectors have an important effect on majority of the students.

Table 15. The fact that some students learned accounting beforehand and that they have a mathematics infrastructure make them more successful in accounting courses

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	394	53.0
Agree	237	31.9
Neutral	53	7.1
Disagree	43	5.8
Strongly disagree	17	2.3
Total	744	100

The judgment “The fact that some students learned accounting beforehand and that they have a mathematics infrastructure make them more successful in accounting courses.” was presented in question 5. 631 students corresponding to 84.9% of all students agreed with this judgment. Therefore, the involved students think that obtaining a certain infrastructure and mathematics basis during the vocational high school education means being one step ahead for accounting courses during the university education. This is consistent with the results of first hypothesis that was established and interpreted in the previous section.

Table 16. Taking Accounting Lessons in Mornings Affects Learning Positively

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	174	23.4
Agree	168	22.6
Neutral	189	25.4
Disagree	124	16.7
Strongly disagree	89	12.0
Total	744	100

The judgment "Taking accounting lessons in mornings affects learning positively." was presented in question 6. 342 students agreed with this judgment and 189 students remained neutral. Therefore, we can conclude that students prefer to take accounting lessons in mornings, but accounting lessons may be instructed in evenings as well.

Table 17. Accounting Lessons Should not be Instructed with the Thought that Each Student has Basic Accounting Knowledge

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	383	51.5
Agree	146	19.6
Neutral	75	10.1
Disagree	71	9.5
Strongly disagree	69	9.3
Total	744	100

The judgment "Accounting lessons should not be instructed with the thought that each student has basic accounting knowledge." was presented in question 7. 529 students corresponding to 71.1% of all students agreed with this judgment, which is the highest percentage. Therefore, academicians should instruct first accounting lessons taking the fact that each student in the class may be at a different level into consideration. Students may be from different backgrounds such as Anatolian high schools, business high schools or regular high schools. Therefore, some students may have taken accounting courses before whereas some may have not. For this reason, its best if first accounting lessons are instructed with the thought that all students have zero level accounting knowledge and basis.

Table 18. Instructing Accounting Lessons Predominantly Based on Practice would be more Beneficial.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	376	50.5
Agree	232	31.2
Neutral	76	10.2
Disagree	33	4.4
Strongly disagree	27	3.6
Total	744	100

The judgment “Instructing accounting lessons predominantly based on practice would be more beneficial.” was presented in question 8. 608 students corresponding to 81.7% of all students agreed with this judgment. This rate, which is the highest among all answers, is an indicator of the importance that is attached to practice by students. Students wish to get not only theoretical, but also practical information, considering the business life they will be involved in the future. Therefore, authors recommend academicians to give place to both theoretical and practical information during accounting education.

Table 19. Accounting Lessons Instructed Using Traditional Methods Stick in the Mind More

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	152	20.4
Agree	180	24.2
Neutral	200	26.9
Disagree	132	17.7
Strongly disagree	80	10.8
Total	744	100

The judgment “Accounting lessons instructed using traditional methods stick in the mind more.” was presented in question 9. 332 students corresponding to 44.6% of all students agreed with this judgment and 200 students corresponding to 26.9% of all students remained neutral. Therefore, most of the students think that traditional methods make accounting lessons stick in the mind more, however, number of neutral students cannot be ignored. In the traditional system, activities such as problem solving, blackboard usage etc. come to the fore. Therefore, students think that these methods are effective and support sticking in the mind during the learning process.

Table 20. Ensuring and Understanding of the Basic Mechanism of Accounts is Important in Terms of Seating the Accounting Knowledge on a Solid Ground

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	333	44.8
Agree	285	38.3
Neutral	82	11.0
Disagree	23	3.1
Strongly disagree	21	2.8
Total	744	100

The judgment “Ensuring an understanding of the basic mechanism of accounts is important in terms of seating the accounting knowledge on a solid ground.” was presented in question 10. 668 students corresponding to 83.1% of all students agreed with this judgment. From this point of view, a good understanding of the basic accounting logic and mechanism of accounts ensure a better and healthier learning in the following phases. Students think that a student who

satisfactorily comprehends the accounting logic and accounts mechanism during the first phase faces less difficulty during different accounting courses in following years.

Table 21. Regular Attendance to Accounting Lessons Boosts Success Considerably.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	391	52.6
Agree	244	32.8
Neutral	53	7.1
Disagree	33	4.4
Strongly disagree	23	3.1
Total	744	100

The judgment “Regular attendance to accounting lessons boosts success considerably.” was presented in question 11. 635 students corresponding to 85.4% of all students agreed with this judgment. Therefore, students think that regular attendance to lessons and following them is a factor that boosts success. Indeed, the fact that accounting has not only verbal, but also numeric content is important. Attendance to a quantitative course such as accounting, handling the content as a whole and internalizing the process are quite important.

Table 22. Technological Tools Enhance Success in Accounting Courses.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	217	29.2
Agree	264	35.5
Neutral	163	21.9
Disagree	77	10.3
Strongly disagree	23	3.1
Total	744	100

The judgment “Technological tools enhance success in accounting courses.” was presented in question 12. 481 students corresponding to 64.7% of all students agreed with this judgment and 163 students corresponding to 21.9% of all students remained neutral. This suggests that the level of importance of technology in terms of success is not clear from the students' point of view. This may be because students do not benefit from technology during accounting lessons or because the involved students do not benefit from technological facilities satisfactorily. The fact that some students prefer traditional methods in accounting education may be another influencing factor.

Table 23. Using the Blackboard Enhances Success in Accounting Courses

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	330	44.4
Agree	259	34.8
Neutral	84	11.3

Disagree	41	5.5
Strongly disagree	30	4.0
Total	744	100

The judgment “Using the blackboard enhances success in accounting courses.” was presented in question 13. 589 students corresponding to 79.2% of all students agreed with this judgment. Therefore, students consider blackboard usage as a positive factor in achieving success. Indeed, given key factors in accounting education such as problem solving, practicing and researching by writing down, why students gave such answer can be clearly understood.

Table 24. Involvement of the Students in Accounting Lessons and Interactive Instruction are Important in Terms of the Learning Process.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	312	41.9
Agree	290	39.0
Neutral	86	11.6
Disagree	31	4.2
Strongly disagree	25	3.4
Total	744	100

The judgment “Involvement of the students in accounting lessons and interactive instruction are important in terms of the learning process.” was presented in question 14. 602 students corresponding to 80,9% of all students agreed with this judgment, which is the highest frequency for question 14. Therefore, students think that involvement in accounting lessons and interactive instruction are important factors that enhance success. Indeed, asking questions to students by instructors, answering these questions by students, encouraging students to involve in lessons and ask questions by instructors enhance the learning process.

Table 25. Assigning Project, Homework and Presentation Responsibilities to Students Who Take Accounting Courses is Important in Terms of the Learning Process.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	202	27.2
Agree	240	32.3
Neutral	154	20.7
Disagree	98	13.2
Strongly disagree	50	6.7
Total	744	100

The judgment “Assigning project, homework and presentation responsibilities to students who take accounting courses is important in terms of the learning process.” was presented in question 15. 442 students corresponding to 59.5% of all students agreed with this judgment. Therefore, students attach importance to responsibilities such as projects, assignments and presentations,

and they think that these responsibilities improve the learning process. Today, including criteria such as projects, assignments and presentations into the grading system instead of evaluations consisting of only one midterm and one final exam both creates a fairer grading system and accelerates the learning process within scope of the accounting education. Responsibilities such as projects, assignments and presentations ensure the learned information to stick in the mind more.

Table 26. Number of Students in the Class Affects the Learning Process of Students Taking Accounting Courses.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	248	33.3
Agree	240	32.3
Neutral	130	17.5
Disagree	90	12.1
Strongly disagree	36	4.8
Total	744	100

The judgment “Number of students in the class affects the learning process of students taking accounting courses.” was presented in question 16. 488 students corresponding to 65.6% of all students agreed with this judgment. Therefore, students think that number of students in the class is important in terms of the learning process. Indeed, accounting education and the learning process are interrupted in crowded classes. On the other hand, accounting education and the learning process are more effective in classes with small size. An academician can control the class better when instructing to fewer students. Students can ask questions more freely and instructors can easily understand whether a subject is understood or not.

Table 27. The Physical Infrastructure and Facilities of a University Affect the Learning Process of Students.

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	227	30.5
Agree	289	38.8
Neutral	128	17.2
Disagree	71	9.5
Strongly disagree	29	3.9
Total	744	100

The judgment “The physical infrastructure and facilities of a university affect the learning process of students.” was presented in question 17. 516 students corresponding to 69.3% of all students agreed with this judgment. Therefore, students think that the physical infrastructure and facilities of a university affects the learning process. Indeed, this is quite natural. For clean and tidy classrooms with a good level of acoustic that are equipped with technological tools

always accelerate the learning process. Likewise, schools with rich and active libraries and universities that provide cultural achievements to their students are the locomotives of the learning process.

Table 28. Attitudes and Behaviors of Instructors Towards Students Affect the Learning Process of Students Taking Accounting Courses

Answers	Frequency	Percentage
Strongly agree	428	57.5
Agree	204	27.4
Neutral	59	7.9
Disagree	23	3.1
Strongly disagree	30	4.0
Total	744	100

Finally, the judgment “Attitudes and behaviors of instructors towards students affect the learning process of students taking accounting courses.” was presented in question 18. 632 students corresponding to 84.9% of all students agreed with this judgment, which corresponds to the highest frequency and percentage. Therefore, students think that attitudes and behaviors of instructors towards students are important. This result shows that attitudes and behaviors of instructors affect the learning process of students taking accounting courses. This is not surprising since the role of an instructor who answers questions of the students, adopts an interactive instruction manner and who is neither aggressive nor unconcerned comes to the fore. On the other hand, with an aggressive and unconcerned instructor who remains indifferent to students’ questions and does not answer them, and who focuses on a passive learning process, it would be more difficult to obtain the desired outcomes within the scope of accounting education.

5. Conclusion

The purpose of accounting education is to provide students with accounting information. Many students are introduced with the accounting education during their university research generally through courses such as General Accounting, Financial Accounting, and Accounting I etc. Therefore, this research involves university students and focuses on the orientation of students towards the accounting field, the factors affecting this orientation, and the factors that affect the attitude of students towards the accounting profession and accounting courses.

Results of the research show that when students do not have prejudice towards accounting courses, when they like the first accounting course they take and when they have a previous mathematics basis and accounting infrastructure, they become more successful in accounting courses. Besides, the factors that enhance the success of students taking accounting courses are criteria such as instructing the lessons predominantly based on practice, following the traditional system and using the blackboard, making an introduction to the first accounting lesson through explaining

the logic of accounts mechanism, regular attendance by students, instructing with an interactive involvement of students, assigning responsibilities to students such as projects and presentations, keeping the class size low, knowledge level of instructors, and the techniques and materials they use in transferring this knowledge to students. Furthermore, instructing the lessons considering that all of the students may not have a good understanding of basic accounting infrastructure has a positive effect on the success of students.

Bases on the hypothesis tests used in the research, we conclude that students who lack a mathematics infrastructure have difficulty also in accounting courses, students who have an accounting professional family member are inclined to work in the accounting field, female students tend to have more difficulty in accounting courses compared to males, and those who want to work in the accounting field in the future keep themselves up-to-date in this field.

The results of this study are in parallel in a few points with the previous researches mentioned in the literature of this article. These parallel points are that students success in accounting courses was affected positively if they were not prejudicial to accounting courses and if they liked the first accounting lesson, among factors the success of students taking accounting courses for the first time were the students' learning accounting in vocational high schools before, their previous mathematics infrastructure, instructing the lessons predominantly based on practice and following the traditional system, regular attendance by students, effective usage of the blackboard during instruction, assigning projects and presentations to students, keeping the class size low, a satisfying level of physical infrastructure and facilities of the university, and attitudes of the instructors towards students. The point of adding originality to the research is to get the opinion of three different university students about the subject.

Under the light of all these results, instructors, who are the highest percentage in comparison of others in this research, should continuously develop themselves and their instructing techniques, keep themselves up-to-date and follow developments in the accounting field, adopt a student-focused and interactive education method, benefiting from the modern technological tools during instructing, and encourage students to be involved in activities such as assignments, applications and projects.

References

- Adolf G. C., A. Haller and K. Uwe Marten (1999). Accounting Education for Professionals in Germany- Current State and New Challenges, *Journal of Accounting Education*, 17.
- Barbara A., S. F. Watson, J. M. Hassell and S. A. Webber (2001). Accounting Education Literature Review (1997-1999)", *Journal of Accounting Education*, 19.
- Bryan H. (2003). "Accounting Practice In The Millennium: Is Accounting Education Ready To Meet The Challenge?", *The British Accounting Review* 35.
- Bui, B., and Porter, B. (2010). "The Expectation-Performance Gap In Accounting Education: An Exploratory Research", *Accounting Education: An International Journal*, 19(1-2), 23-50.

- Çelik, O., A. Ecer (2009). Efficiency in Accounting Education: Evidence from Turkish Universities, *Critical Perspectives on Accounting*.
- Ezeani, N., & Akpotohwo, F. C. (2014). Integrating Information and Communication Technology (ICT) in Accounting Education Instruction in Ekiti State Universities, *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 5, No. 6(1); May.
- Gençtürk M., Y. Demir, O. Çarıkçı (2008). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Muhasebe-Finans Eğitime Bakış Açıkları ve Farkındalıkları Üzerine Bir Uygulama, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 13(1): 225-226.
- Gordon B. (2004). Critical Accounting Education: Teaching and Learning outside the Circle, *Critical Perspectives on Accounting* 15.
- Hatunoğlu, Z. (2006). “Muhasebe Eğitiminde Bilgi Teknolojisi Kullanımının Sunum Kalitesine Olan Etkilerinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma, *Mufad Journal*, Sayı: 30, Nisan: 190-200.
- Hoque, Z. (2002). Using Journal Articles to Teach Public Sector Accounting in Higher Education, *Journal of Accounting Education* 2.
- Joyce A. S. – J. C. Flagg and S. A. Holmes (2000). Job Perceptions and Turnover Behaviour Of Tenure-Track Accounting Educators, *Journal of Accounting Education*, 315-340.
- Kızıl, C., İ. E. Çelik, V. Akman and D. Danışman (2015). Muhasebe Dersini İlk Kez Alan Öğrencilerin Başarısına Etki Eden Faktörlerin Tespiti: Yalova Üniversitesi'nde Bir Uygulama, *İşletme Bilimi Dergisi*, 3(2): 128-165.
- Steve W. A. and R. J. Sack (2001). The Perilous Future of Accounting Education, *The CPA Journal*; Mart; 71, 3; ABI/INFORM Global, s.18.
- Tekşen, Ö., M. Tekin, M. Gençtürk (2010). Muhasebe Eğitiminin Değerlendirilmesi: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'ne Bağlı Meslek Yüksekokulları Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Mufad Journal*, 46: 100-112.
- Tuğay, O. (2014). Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Muhasebe Dersine Yönelik Alguları Ve Muhasebe Öğretim Elemanlarından Beklentileri Üzerine Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde Bir Araştırma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Aralık, 9(3),49 – 68.
- Ünal, O. – M. Doğanay (2009). Lisans Düzeyindeki Muhasebe Eğitiminin Etkinliği, *Sayıştay Özelinde Ampirik Bir Çalışma*”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 74-75, Temmuz-Aralık: 117-138.
- Wolk C., T. Schmidt and J. Sweeney (1997). Accounting Educators' Problem Solving Style and Their Pedagogical Perceptions And Preferences, *Journal of Accounting Education*, 15:4.
- Yayla, H.E. and E. Cengiz (2005). “Muhasebe Mesleğinin Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Eylül.
- Z. Jun Lin, X.Xiong, Min Liu (2005). Knowledge Base and Skill Development in Accounting Education: Evidence From China, *Journal of Accounting Education*, 2005, 149-150.

ORTAKLIK YAPISI VE ŞİRKET PERFORMANSI: BORSA İSTANBUL'DA BİR UYGULAMA*

OWNERSHIP STRUCTURE AND COMPANY PERFORMANCE: AN APPLICATION IN ISTANBUL STOCK EXCHANGE

Emin AVCI**

Öz

Bu çalışmada şirketlerin ortaklık yapıları, diğer bir ifade ile şirket pay sahiplerinin kimlikleri veya çeşitliliklerinin, hisse senedi getirisi üzerindeki olası etkileri araştırılmıştır. Araştırma kapsamında, Borsa İstanbul'da 2006-2010 yıllarında sürekli BİST-100 (İMKB-100) endeksi kapsamında olan şirketler incelenmiştir. Söz konusu şirketlerde 2006-2010 yılları arası sahiplik yapıları sahiplerin kimliği ve yasal statüleri bazında incelenmiş; şirketlerin hisse senedi getirisi ile sahiplik yapıları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Bulgular, çalışma kapsamında yer alan şirketler ve dönem için hisse senedi getirisi ile ortaklık yapısı arasında herhangi istatistiksel anlamlı ilişki olmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Yönetim, Ortaklık Yapısı, Finansal Performans

Abstract

In this study, the effect ownership structure, in another saying share holders' identity and kinds of owners, on stock return was investigated. The companies, which were consistently accounted in the BIST-100 index of Borsa Istanbul during 2006-2010, were studied. The ownership identity and the legal status of the owners of those companies were investigated throughout the period of 2006-2010 and the relation between ownership and stock exchange return was analyzed. Panel data analysis were utilized in the study. The findings of the study presented that for the companies and the period under investigation, there was no statistically significant relation between ownership structure and stock exchange return.

Keywords: Corporate Governance, Ownership Structure, Financial Performance

* Bu çalışma, Marmara Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkanlığı tarafından SOS-A-060510-0150 numaralı proje olarak desteklenmiştir.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, eavci@marmara.edu.tr

I. Giriş

Şirketlerde büyüme ile birlikte veya aile içi çatışmalar nedeniyle, kimi pay sahiplerinin şirket yönetimlerinde aktif rol alamaması ve pay sahipliğinin gelişmiş finansal piyasalar aracılığıyla yatırımcılar arasında yaygınlaşması, şirket yönetimleri ile pay sahipleri arasında çeşitli sorunlara neden olmaktadır.

Bu sorunlar finans biliminin temel inceleme konularından bir tanesi olan Vekâlet Teorisi (Agency Theory) çerçevesinde incelenmektedir. Vekâlet teorisi, en yalın anlatımla, şirket pay sahipleri ve yöneticilerinin çıkarlarının farklılaşması veya çatışması olarak tanımlanabilmektedir. Söz konusu teori kapsamında şirket sahiplerinin temel hedeflerinin kişisel servetlerini maksimize etmek (şirket piyasa değerini veya hisse senedi piyasa fiyatını maksimize etmek) olduğu; diğer taraftan ise şirket yöneticilerinin bir takım kişisel hedefler (yüksek ücretlendirme ve harcama tercihleri vb.) peşinde olabilecekleri vurgulanmaktadır (Thomsen ve Pedersen, 2000). Vekâlet teorisi daha geniş kapsamda ele alındığında ise bir şirkete ilişkin tüm menfaat grupları arasında yaşanması muhtemel çıkar çatışmaları karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde, finansal piyasalardaki gelişmeyle birlikte farklılaşan şirket ortaklık yapıları, çıkar çatışmasını üst seviyelere çıkarmaktadır. Söz konusu farklılaşma içerisinde öne çıkan unsurlar arasında pay sahipliğinin yoğunluğu ve pay sahiplerinin kimliği sayılabilir. Pay sahipliği yoğunluğu veya yoğunlaşması, şirket sahipliğinin bir kişi veya grubun elinde bulunması olarak tanımlanırken, pay sahiplerinin kimliği birey sahipler, kurumsal sahipler, kamu sahipliği veya yabancı sahiplik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, sahiplik yoğunlaşması bir tarafa bırakılır ise şirket pay sahiplerinin ve yöneticilerinin kimler oldukları, yöneticilerin pay sahibi olup olmadıkları, pay sahipleri arasında akrabalık ilişkisi veya ticari ilişkinin bulunup bulunmadığı, kurumsal pay sahipliğinin olup olmadığı, kamusal sahiplik ve yabancı sahiplik yapılarının şirket performansı üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, şirketlerde ortaklık yapısının kişi, kurum, kamu, yönetici veya akraba arasındaki dağılımının şirket performansı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Borsa İstanbul'da işlem gören ve BIST-100 endeksi içerisinde yer alan şirketler çalışmanın kapsamı dahilinde incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde vekâlet teorisi ve vekâlet problemlerine ilişkin genel tanımlamalar yapılmış ve kavramsal çerçeve çizilmiştir. Üçüncü bölümde, konuya ilişkin literatürde yer alan araştırmalar incelenmiş ve bulguları değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmada kullanılan veri seti tanıtılmış ve araştırmada kullanılan yöntemler anlatılmıştır. Beşinci bölümde araştırma sonucu elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve son bölüm olan altıncı bölümde sonuç ve geçmiş literatür ışığında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

Gelişen dünyada şirketlerde mülkiyet hakları ve yönetim haklarının ayrışmasının asimetrik bilgi akışı ile birleşmesi çeşitli vekâlet problemlerini gün yüzüne çıkartmıştır. Söz konusu vekâlet problemleri pay sahipleri ile yöneticiler, pay sahipleri ile kredi/borç verenler, yöneticiler ile çalışanlar arasında olabilmektedir (Lichtenberg ve Pushner, 1992) .

Şirketlerde yaşanması muhtemel vekâlet problemlerinden en fazla ilgi çeken, pay sahipleri ile yöneticiler arasında ortaya çıkan problemlerdir. Özellikle, anonim şirketlerde mülkiyet hakları ile yönetim kontrolünün ayrışması günümüzde vekâlet teorisi veya vekâlet problemi olarak adlandırılan kavramları ortaya çıkarmıştır. Pay sahipleri söz konusu mülkiyet haklarının kullanılmasına yönelik tasarrufları seçtikleri yöneticilere devretmişlerdir. Dolayısıyla yöneticiler, asıl pay sahiplerinin adına hareket eden, karar veren ve kararların uygulanmasını sağlayan vekiller konumunda olan bireylerdir. Bu bağlamda, vekâlet teorisi şirket yönetimlerinde “asıl” ile “vekil” arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vekâlet teorisinin gelişimi sürecinin Berle ve Means tarafından 1932 yılında yayınlanan kitapla başladığı çoğunlukla kabul edilmekle beraber kimi kaynaklar söz konusu teorinin temellerinin Adam Smith tarafından atıldığını kabul etmektedirler (Gorritz ve Fumas, 1996).

Amerikan şirketleri üzerinde yürüttükleri çalışmada, Berle ve Means bir pay sahibi veya bir grup pay sahibinin yeteri oranda paya sahip olmadıkları şirketlerde, pay sahipleri tarafından atanan yöneticilerin kontrol edilmelerinin mümkün olmadığını ortaya koymuşlardır (Armour ve Gordon, 2008). Söz konusu yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebilecekleri öngörüsü pay sahipleri ile yöneticiler arasında bir çıkar çatışmasına neden olmakta ve çıkar çatışmasını önlemek ve yöneticilerin pay sahiplerinin menfaatlerine yönelik karar almalarını sağlamak üzere kurumsal iletişimi artırıcı kontrol mekanizmalarının bulunması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Bricker ve Chandar, 1998).

Berle ve Means tarafından temelleri atılan teori 1976 yılında Jensen ve Meckling tarafından farklı bir açıdan incelenmiştir. Jensen ve Meckling (1976) asıl ile vekil arasındaki ilişkiyi bir kontratlar bütünü olarak incelemektedir. Asıllar (pay sahipleri) sahibi oldukları şirketlerin kendileri (pay sahipleri) yararına yönetilmesi için vekiller (yöneticiler) ile anlaşma yaparlar.

Ne var ki, birbirinden farklı amaçlara sahip taraflar arasında yapılan bu kontrata özellikle vekillerin (yöneticilerin) tam anlamıyla uyacaklarını kabul etmek mümkün olmamaktadır. Kişisel faydalarını maksimize etmek amacıyla olan vekiller, bu amaç doğrultusunda parasal veya parasal olmayan bir takım faydalar uğruna, şirket (dolayısıyla pay sahipleri) menfaatlerine karşı kararlar alabilmektedirler. Söz konusu kararlar neticesinde ortaya vekâlet maliyeti çıkmaktadır (Jensen ve Meckling, 1976).

Vekâlet teorisinin diğer bir yönü ise şirketlerdeki ortaklık yapılarının şirket performansına etkisidir. Şirket ortaklarının pay sahiplik oranları veya şirket pay sahiplerinin kim olduğu

(birey, şirket ve devlet) veya şirket içerisinde yönetici sahipliği veya akrabalık ilişkilerinin şirket performansına etkisi önem taşımaktadır. Şirketlerde ortaklık veya sahiplik yapısı, ortaklık yoğunlaşması (ownership concentration) veya ortaklık karması (ownership mix) kavramları ile açıklanmaktadır (Toraman ve Okuyan, 2009).

Ortaklık yoğunlaşması, bir şirketin çoğunluk hisse senetlerinin bir kişi veya ortak hareket eden bir gruba ait olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Ortaklık yoğunlaşması, söz konusu hâkim ortaklara şirket yöneticilerini etkileme ve şirketin karar alma mekanizmalarında etkili olma imkânı sunması açısından önem taşımaktadır (Thomsen ve Pedersen, 2000). Dolayısıyla, şirket yönetiminde söz sahibi olan ve şirket yönetimini etkileme gücü bulunan ortak veya ortaklar, söz sahibi oldukları şirketlerde, şirket performansını belirleyen en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaklık yapısı ile şirket performansı arasındaki ilişkiyi klasik firma teorisi kapsamında incelemek mümkündür. Bir şirketin hisse senedi sahipleri tarafından yönetilmesi durumunda, şirket ölçeğinin karlılığın maksimize olduğu noktada tutulacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan şirketin, profesyonel yönetici tarafından yönetilmesi durumunda ise söz konusu yönetici şirket ölçeğini kişisel faydasının maksimize olacağı başka bir seviyede tutmak isteyecektir. Dolayısı ile şirketin karlılığı daha düşük olacaktır (Gorritz ve Fumas, 1996).

Diğer taraftan Demsetz (1983), şirketlerde ortaklık yapısının kar maksimizasyonu sürecinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla şirketlerde sahiplik yapısının şirketin karlılığının üzerinde etkisi olmadığı görüşünü savunmuştur.

Diğer taraftan şirketlerde ortaklık yapısının halka açıklık oranı ile de yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu oranın yükselmesi ortaklık yapısında yaygınlaşma olarak yorumlanabilmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki bu oranın yüksek olması her zaman yaygın sahiplik yapısı olduğunun göstergesi olmamaktadır. Bunun nedeni kimi şirketlerde halka açık kısmın bir kişinin ya da bir grubun sahipliğinde olmasıdır.

3. Literatür

Vekâlet teorisi ve teorinin açılımları üzerine çeşitli çalışmalar uluslararası literatürde sıklıkla yer almıştır. Bu çalışmaların bir kısmı sahiplik yapısı ve şirket performansı arasında bir ilişki ortaya koymaya yönelik çalışmalarıdır. Uluslararası literatürde öne çıkan çalışmalardan Demsetz ve Lehn (1985) ile Demsetz ve Villalonga (2001) şirketlerde sahiplik yapısı ile performans arasında anlamlı bir ilişki bulamaz iken; Mork vd. (1988), Craswell vd. (1997), Cho (1998), Holderness vd. (1999) söz konusu iki değişken arasında çeşitli derecelerde anlamlı ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Konu üzerine yapılan çalışmaları çeşitlendirmek mümkündür; aile işletmeleri ve kurumsal işletmeler, uluslararası ortaklıklar, özelleştirme ve kamu ortaklıkları gibi farklı açılardan konuyu ele alan çalışmalar literatürde yerini almıştır (Wei, vd. 2005; Maury, 2006; Cole ve Mehran, 1998).

Konuya ilişkin çalışmalardan Boardman ve Vining (1989) özel işletmeler, kamu işletmeleri ve karma sahiplik (özel+kamu) yapısına sahip işletmelerin performanslarını değerlendirdikleri çalışmalarında Amerika Birleşik Devletleri dışında faaliyet gösteren Fortune 500 içerisindeki şirketleri analiz etmişlerdir. Dört finansal karlılık ölçütü (aktif karlılık, özkaynak karlılığı, satış karlılığı, net kar) ve iki etkinlik ölçütü (çalışan başına satış, varlık başına satış) performans karşılaştırılması için kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları, kamu ve karma sahiplik yapısına sahip işletmelerin özel işletmelere kıyasla oldukça kötü performans sergilediğini göstermiştir. Finansal karlılık ölçütlerine göre karma işletmeler çoğunlukla kamu işletmelerinden daha kötü performans sergilerken, çalışan başına satış ölçütüne göre karma işletmelerin performansları kamu işletmelerinden daha iyidir.

Chaganti ve Damanpour (1991) kurumsal pay sahipliği, sermaye yapısı ve performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları, ortaklığında yüksek oranda diğer kurumların pay sahibi olan şirketlerin daha düşük uzun vadeli borç özkaynak oranlarına sahip olduğu ve bu şirketlerde yüksek pay sahipliği yüksek özkaynak karlılığını da beraberinde getirdiği bulunmuştur. Diğer taraftan aile pay sahipliğinin uzun vadeli borç özkaynak oranını artırıcı etkisi tespit edilmiştir. Yönetici pay sahipliğinin de şirket performansını (ROA, ROE, F/K) destekleyici etkisi olduğu bulunmuştur.

Lichtenberg ve Pushner (1992) Japon sanayi firmalarında sahiplik yapısı ve şirket performansı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Finansal kurum ortaklığının etkinlik ve karlılık üzerinde pozitif yönlü etkileri bulunurken, diğer şirket ortaklığının etkisi negatif yönlü olarak bulunmuştur.

Chang (2003) 1986-1996 yıllarını kapsayan çalışmalarında 419 halka açık ve grup iştiraki bulunan Kore şirketlerinde sahiplik yapısı ile performans arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yoğunlaşmış sahiplik yapısı ile performans arasında bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmada grup şirketlerinin veya iştiraklerinin aile sahipliği yerine kullanıldığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda, sermaye yoğunlaşmasının karlılığı belirlemediği, fakat karlılığın sermayede yoğunlaşmaya sebep olduğu görülmüştür.

Gorritz ve Fumas (1996) İspanya hisse senedi piyasasında işlem gören şirketlerde aile sahipliğinin şirket performansı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları aile şirketlerinin daha küçük bir ölçeğe sahip olduklarını ama aile şirketleri ile diğer şirketler arasında karlılık bazlı farklılıkların olmadığını ortaya koymuştur. Bunun yanında aile şirketlerinin diğer şirketlere oranla daha etkin çalıştıkları, marjinal fayda ve marjinal maliyet eşitliğinin daha fazla ön planda olduğu bulunmuştur.

Gedajlovic ve Shapiro (1998), gelişmiş 5 ülke üzerinde yürüttükleri çalışmalarında sahiplik yapısı ve şirket performansı arasındaki ilişkiyi ülkeler arası farklılıklar yönünden incelemişlerdir. 1030 şirketin verisi kullanılarak yürütülen çalışmada ulusal şartların sahiplik yapısı ve şirket performansı üzerinde önemli derecede etkisi olduğu bulunmuştur. ABD ve İngiltere'de çeşitlendirme ve şirket performansı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunurken, Fransa, Almanya ve Kanada için anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Han ve Suk (1998) sahiplik yapısının şirket performansı üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarında hisse senedi getirilerini performans ölçütü olarak kullanmışlardır. Çalışmanın bulguları yönetici sahiplik oranının artması ile hisse senedi getirilerinin arttığını göstermekle beraber yüksek oranda yönetici sahipliğinin şirket performansını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Diğer taraftan, hisse senedi getirileri ile kurumsal ortak varlığı arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.

Griffith (1999), 969 şirket üzerinde yürüttüğü çalışmada yönetici (CEO) sahipliği ile şirket değeri (Tobin-Q) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın bulguları yönetici sahipliği ile şirket değeri arasında doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yönetici sahipliği arttıkça şirket değerinin önce yükseldiği fakat sahiplik oranının daha da artmasının şirket değerini düşürdüğü ortaya konmuştur. Benzer şekilde, yönetim kurulu üyelerinin şirket içinden veya dışından olması ile şirket performansı arasındaki ilişki incelendiğinde şirket içi yönetici sayısının artmasının önce performansı arttırdığı ancak yüksek sayıda şirket içi yöneticinin olmasının ise performansı düşürdüğü tespit edilmiştir.

Lauterbach ve Vaninsky (1999), Tel Aviv Borsası'nda işlem gören 280 şirket üzerine yaptıkları çalışmada sermaye yapısının, çeşitli yönetici tipleri ve farklı şirket yapıları bazında, performans üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Tüm şirket yapılarında yönetici ve sahip konumundaki aile bireyleri tarafından yönetilen şirketlerin etkinlik derecelerinin diğer türlere göre oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Pay sahipliği bulunmayan yöneticiler tarafından yönetilen şirketlerin ise diğer şirketlerden daha iyi performans gösterdikleri saptanmıştır.

Thomsen ve Pedersen (2000) 12 Avrupa ülkesinde finansal sektör dışında faaliyet gösteren 100 şirkette sahiplik yapısının şirket performansı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. İlgili şirketlerde, piyasa değeri defter değeri (P/D) performansı ölçütü ile sahiplik yapısı arasındaki ilişki belirli bir sahiplik derecesine kadar pozitif olurken, belli bir oranın üzerinde ilişki negatife dönmektedir (ilişki çan eğrisi şeklindedir). Büyük ortakları bankalar olan şirketlerin P/D performansı diğer kurumsal ortaklı şirketlere göre daha yüksek iken aile, devlet ve diğer şirket ortaklıklarının ise P/D ölçütü üzerinde negatif bir etki yapmaktadır. Aktif karlılık ile sahiplik yapısı arasındaki ilişki incelendiğinde gene çan eğrisi şeklinde bir ilişki ortaya çıkmaktadır.

Filatotchev, vd. (2001), özelleştirilen Rus şirketleri üzerine yaptıkları çalışmada, sahiplik yapısı ve şirket performansı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları sahiplik yoğunlaşması ile performans arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ve en büyük pay sahiplerinin kimliği ile performans arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Lemmon ve Lins (2003) 1997 Uzak Doğu Finansal Krizi döneminde 8 uzak doğu ülkesinde şirketlerde sahiplik yapısı ve performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İlgili dönemde kontrol hakları ile nakit akım haklarının ayrıştırılması ile piramidal sahiplik yapısına dönen şirket hisse senedi getirilerinin diğer şirketlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Söz konusu bu şirketlerde, yönetimin yüksek oranda kontrole sahip olması performansı daha da düşürmüştür.

Lins (2003) gelişmekte olan 18 piyasa üzerinde yaptığı çalışmada sahiplik yapısı ve şirket değeri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sahiplik oranından daha fazla yönetim hakları olması durumu ile Tobin-Q oranı arasında negatif bir ilişki bulunurken yönetim dışı büyük pay oranlı pay sahipliğinin Tobin-Q oranı ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Welch (2003) Avustralya Borsası'na kote olmuş 114 şirket üzerine yürüttüğü çalışmada sahiplik yoğunluğu ve yönetici sahipliğinin şirket performansı üzerindeki etkisini incelemiştir. Tobin-Q performans ölçütü sahiplik yoğunluğu ve yönetici sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, karlılık ile yönetici sahipliği arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanında şirketlerin faaliyet gösterdikleri endüstri kolunun da sahiplik yapısı üzerinde etkili olduğu ve şirketlerin ölçeği büyüdükçe sahiplik yoğunlaşmasının azaldığı görülmüştür.

Miguel, vd. (2004) İspanya Borsası'na kote olmuş finans sektörü dışında faaliyet gösteren 135 şirketin 1990-1999 yılları verisinin incelendiği çalışmada sahiplik yapısı ve şirket değeri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bulgular sahiplik yapısındaki %87'ye kadar olan yoğunlaşmanın şirket değerini yükselttiği fakat bu noktadan sonraki yoğunlaşma artışlarının şirket değerini düşürdüğünü ortaya koymuştur. Yönetici sahiplik oranının %35'e kadar olan yükselmesi şirket değerini attırırken, %35-%70 arası yönetici sahipliğini şirket değerini olumsuz etkilemektedir. %70 üzeri yönetici sahiplik oranının ise şirket değerini yükseltici etkisi olduğu bulunmuştur.

Hu ve Izumida (2008) Tokyo Borsası'nda işlem gören endüstri şirketlerinde sahiplik yoğunluğu ile performans arasındaki nedensellik ilişkisini Granger nedensellik testi kullanarak incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları sahiplik yoğunlaşmasındaki değişikliklerin performansı etkilediğini fakat ters yönlü ilişkinin var olmadığını göstermiştir.

Hamidi (2010) yüksek oranda sahiplik payına sahip büyük ortaklık yapıları ile şirket performansı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Elde edilen bulgular, en yüksek pay sahipliğinin şirket performansını olumsuz etkilediği ve ikinci en yüksek pay sahipliğinin ise şirket performansı ile ilişkisinin olmadığını göstermiştir.

Margaritis ve Psillaki (2010) Fransız sanayi şirketlerinde etkinlik, sermaye yapısı ve sahiplik yapısı arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Sermaye yapısındaki yoğunlaşmanın borçluluk oranını artırdığı, artan borçlulukla beraber etkinliğin de artmakta olduğu ve aile şirketlerinin diğer şirketlerden daha iyi performans gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Chen ve Yu (2012) Tayvan Borsası'nda işlem gören 98 şirket üzerine yürüttükleri çalışmada yönetici sahipliği, kurumsal çeşitlilik ve performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yönetici sahipliğinin %35'den az olduğu durumlarda yönetici sahipliği ile çeşitlendirme seviyesi veya ilgisiz çeşitlendirme arasında negatif bir ilişki bulunurken, pay sahipliğinin %35'den yüksek olduğu durumlarda ilişkinin pozitif yönlü olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda, ilgili veya ilgisiz çeşitlendirmenin performansla pozitif yönlü bir ilişkisi olduğu, yani çeşitlendirme yapılarak gelişmekte olan ülkelerde performansın artırılacağı ortaya konmuştur.

Quang ve Xin (2014) sahiplik yapısı ile şirket performansı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında devlet sahipliğinin performans üzerinde olumlu etkileri olduğunu, ancak yönetici sahipliğinin anlamlı bir etkiye sahip olmadığını tespit etmişlerdir.

Zouari ve Taktak (2014) sahiplik yoğunlaşması ve sahiplik türlerinin İslami banka performansları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Sahiplik yoğunlaşması, kurumsal sahiplik ve yabancı sahipliğinin performans üzerinde bir etkisinin olmadığı ancak devlet ve aile sahipliğinin performansı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Yu (2015) Çin şirketleri üzerine yaptığı çalışmada devlet sahipliğinin şirket performansı üzerine etkilerini incelemiş; devlet sahipliği ile şirket performansı arasında U biçimli bir ilişki olduğu ve devlet sahipliğinin, şirketlere sağladığı çeşitli avantajlar nedeniyle, yaygın sahiplik yapısına kıyasla daha avantajlı olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada Suna ve Wang (2016), devlet sahipliği olan şirketlerde nakit fazlalığının bulunduğu, bunun firma değerini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Al-Najjar (2015) Amman Borsası'nda işlem gören şirketler üzerine yaptığı çalışmada kurumsal sahiplik ile şirket performansları arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır. Ancak, Tripti ve Amitabh (2016) kurumsal sahipliğin şirket performansı üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada, yerli veya yabancı kurumsal sahipliğin şirket performansı üzerinde olumlu etkileri olduğunu bulmuşlardır.

Ülkemiz literatürü incelendiğinde benzer çalışmaların var olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin ilk çalışmalardan Gençtürk (2003) 1993-1995 dönemi kapsayan çalışmasında BIST'de işlem gören 112 şirketin sahiplik yapısındaki yoğunlaşma ile şirket performansı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Karlılık, piyasa değeri ve büyüme hızının performans ölçütleri olarak tanımlandığı çalışmada, sermaye yoğunlaşmasının artmasının net kar marjını artırdığı fakat aktif karlılık ve özsermaye karlılık oranlarını azalttığı bulunmuştur. Devletin ortak olduğu şirketlerde net kar marjı, yabancı ortaklığının olduğu şirketlerde ise satışların büyüme hızının azaldığı tespit edilmiştir.

Aydın, vd. (2007) BIST'de işlem görmekte olan şirketlerde yabancı sahipliğinin şirket performansı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 2003-2004 yılları verilerinin incelendiği çalışmada 42 yabancı ortaklı şirket ile 259 yerel şirketin performansları Aktif Karlılık (ROA), Özkaynak Karlılığı (ROE) ve Faaliyet Karı performans ölçütleri t-testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Aktif karlılık ölçütüne göre yabancı sahipliği bulunan şirketler ile yerel şirketler arasında istatistiksel anlamlı bir fark bulunurken, özkaynak karlılığı ve faaliyet karı ölçütlerine göre yabancı sahipliği bulunan şirketler ile yerel şirketler arasında istatistiksel anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çıtak (2007) 2000-2004 yılları arasında BIST-100 endeksi kapsamında işlem gören şirketlerde mülkiyet yoğunlaşması ve sahiplik yapısının şirket performansları üzerindeki etkisini panel regresyon kullanılarak incelemiştir. Piyasa Değeri Defter Değeri oranı ve Özkaynak Karlılığı oranının bağımlı değişken olarak kullanıldığı çalışmada en yüksek pay sahipliği oranı ve oranın

karesi ile şirketin holding olması veya olmaması ise açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Doğrusal ve doğrusal olmayan regresyon analizleri sonucunda özkaynak karlılığı ile sahiplik yapısı arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Diğer taraftan, piyasa değeri defter değeri ile sahiplik yapısı arasındaki ilişkinin doğrusal regresyonla incelenmesi sonucunda anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilirken, doğrusal olmayan analizde bu ilişki tespit edilememiştir.

Bulut, vd. (2009) yönetici sahiplik düzeyinin kısa ve uzun vadede hisse senedi performansına etkisini incelemiştir. 1999-2000 yılların halka arz edilmiş şirketlerin performanslarının değerlendirildiği çalışmada aktif karlılık oranı, esas faaliyet karının toplam aktiflere oranı, esas faaliyet kar marjı, özsermaye devir hızı, aktif devir hızı ve faaliyet nakit akışının toplam aktiflere oranı ölçütleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, yüksek yönetici sahiplik oranına sahip şirketlerin halka arz öncesi performanslarının düşük yönetici sahiplik oranına sahip şirketlerden daha iyi olduğunu ve yüksek yönetici sahiplik oranına sahip şirketlerin halka arzda daha doğru fiyatlamaya sahip olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, uzun vadeli performans açısından yöneticilik sahiplik düzeyinin önemli olduğu bulunmuştur.

Fettahoğlu ve Okuyan (2009) şirketlerdeki kaynak yapısının sahiplik yapısındaki yoğunlaşma, grup şirketi ortaklığı ve banka ortaklığından ne derece etkilendiğini araştırmışlardır. 2005-2007 yıllarını kapsayan çalışmada BIST'de işlem gören ve mali sektör dışındaki 194 şirketin verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda sahip yapısındaki yoğunlaşma ile toplam ve uzun vadeli borçlanma arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, kısa vadeli borçlanma konusunda ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Şirket ortakları arasında grup şirketlerinin olup olmaması ile toplam borçlanma seviyesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken uzun ve kısa vadeli borçlanma ve sektör ayrımı yapıldığında kimi sektörler için anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Bu doğrultuda grup şirketi olan şirketlerin olmayan şirketlere kıyasla daha az borçlandıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde, banka ortaklığına sahip şirketlerde daha az borçlanma eğilimi olduğu bulunmuştur.

Toraman ve Okuyan (2009) ortaklık yapısındaki yoğunlaşmanın kaynak yapısı üzerindeki etkisini incelemiştir. 2005-2007 yıllarında BIST Ulusal Pazar'da işlem gören finansal olmayan şirketler üzerine yürütülen çalışmada ortaklık yapısındaki yoğunlaşma ile borçlanma derecesi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Fakat bulgular ortaklık yapısındaki yoğunlaşma ile borçluluk derecesi arasındaki ilişkinin çok kuvvetli olmadığı ve diğer etmenlerin de göz önünde tutulması gerektiği belirtilmektedir.

Bayraktaroğlu (2010) 2005-2009 yılları arasında BIST işlem gören şirketlerde mülkiyet yapısının Özkaynak Karlılığı, Aktif Karlılık ve Tobin-Q performans ölçütleri üzerindeki etkisini panel regresyon kullanarak incelemiştir. Mülkiyet yapısındaki yoğunlaşma ile Tobin-Q oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken, yoğunlaşma arttıkça ilişki kuvvetlenmektedir. Diğer taraftan, aktif karlılık ve özkaynak karlılığı ile yoğunlaşma arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca halka açıklık oranı ile Tobin-Q oranı arasında negatif bir ilişki bulunurken, aktif karlılık ve özkaynak karlılığı ile halka açıklık oranında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Halka açıklık

oranı yükseldikçe, dolayısıyla yoğunlaşma azaldıkça (profesyonel yöneticilerin daha fazla görev aldığı varsayımıyla), varlıkların ve özkaynakların daha etkin kullanılabilceği sonucuna varılmıştır. Yabancı payı ile Tobin-Q ve özkaynak karlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, Aktif Karlılığı ile yabancı payı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Gürbüz ve Aybars (2010) 2005-2007 yıllarında yabancı ortaklık yapısının performans üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında BIST’de işlem gören 205 şirketin verisini kullanmışlardır. Yabancı pay sahipliğinin faiz vergi öncesi karın toplam varlıklara oranı üzerindeki etkisi incelendiğinde yabancı pay sahipliğinin şirket performansını artırdığı fakat yabancı payının aşırı artmasının performans üzerinde olumsuz etkisinin olduğu; benzer şekilde yabancı pay sahipliğinin aktif karlılık oranı üzerinde olumsuz etkisi olduğu bulunmuştur.

Mandacı ve Gumus (2010) çalışmalarında BIST’de işlem gören mali sektör ve holding şirketleri haricindeki şirketlerde sahiplik yoğunlaşması ve yönetici sahipliğinin şirket performansı üzerindeki etkisini 2005 yılına ait verileri kullanarak incelemişlerdir. Performans ölçütü olarak Aktif Karlılık oranı ve Tobin-Q ölçütleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları sahiplik yoğunlaşmasının hem karlılık hem de şirketin piyasa değeri (Tobin-Q) üzerinde anlamlı pozitif yönde etkili olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, vekil teorisine aykırı olarak, yönetici sahipliği ile şirket değeri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ünlü, vd, (2011) BIST’de işlem gören şirketlerde yönetici sahipliği ve şirket performansı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 2004-2008 döneminin panel veri analizi ile incelendiği çalışmada performans ölçütü olarak Tobin-Q kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları yönetici sahipliği ile firma performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Aytekin ve İbiş (2014) BIST metal eşya ve makine endeksi dahilindeki firmaları inceledikleri çalışmalarında en büyük ortağın payı ile performans ölçütleri arasında negatif anlamlı bir ilişki bulunurken, ikinci ve üçüncü en büyük ortaklık payı ile performans ölçütleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yabancı payı ile performans arasında genellikle anlamlı bir ilişki bulunmazken, iki model altında Tobin-Q ile negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Halka açıklık oranı ile performans kriterleri arasında genellikle anlamlı negatif ilişki tespit edilmiştir. Diğer taraftan, Önem ve Demir (2015) 2009-2012 yılları için imalat sanayi şirketleri üzerine yürüttükleri çalışmada, sahiplik yapısının (halka açıklık, en büyük ve ikinci en büyük ortaklık) aktif devir hızı, öz sermaye devir hızı, cari oran ve Tobin-Q ile anlamlı pozitif yönlü ancak fiyat kazanç oranı ile anlamlı negatif yönlü etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Tükenmez, v.d. (2016) ticari bankalar üzerine yürüttükleri benzer bir çalışma da ise en büyük ortağın payı ile aktif karlılık arasında anlamlı negatif ilişki tespit etmişlerdir.

Doğan ve Topal (2015) literatürde yönetim kurulu büyüklüğü ve şirket performansı (muhasabe ve finansal) arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalar incelemişlerdir. Söz konusu çalışmalarda genel olarak yönetim kurulu sayılarındaki artışların şirket performansı ile negatif yönlü ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir çalışmalarında Doğan ve Topal (2016) yabancı sahipliği ve yönetim kurulunda görev alan yabancı sayısı ile şirket performansı arasındaki ilişkiyi

araştırmışlardır. Muhasebe ve finansal performans ölçütlerinin değerlendirildiği çalışmada, yabancı sahipliği ve yabancı yönetim kurulu üye sayısı ile şirket piyasa değeri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benzer bir çalışmada, Hoşa Lokman, v.d. (2015) yabancı ve aile sahipliği ile piyasa performansı arasında pozitif bir ilişki bulmuşlar ancak 2008-2009 kriz dönemi ve sonrasında özellikle muhasebe performans ölçütleri ile olan ilişkinin zayıfladığını ortaya koymuşlardır.

4. Veri Seti ve Araştırma Metodu

Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerde sahiplik yapısı ve borsa performansı arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada kullanılan veri seti ve araştırma yöntemi bu bölümde ayrıntıları ile anlatılacaktır.

4.1. Veri Seti

Araştırmaya konu olan şirketler Borsa İstanbul'da işlem gören ve 2006-2010 yılları boyunca sürekli olarak BIST-100 endeksi kapsamına alınan şirketlerdir. Söz konusu şirketler endeks kapsamına alınma kriterlerini ilgili dönemler içerisinde sürekli olarak karşılamışlardır. Dolayısıyla, BIST-100 endeksi kapsamında hesaplanan şirketlerin piyasadaki diğer şirketlere göre daha yüksek likiditeye ve işlem derinliğine sahip oldukları söylenebilmektedir.

Yüksek likidite ve derinliğin piyasalarda fiyatların oluşmasında olumlu etkilerinin olduğu düşünüldüğünde, söz konusu şirketlerde borsa fiyatının en doğru fiyat olduğu kabul edilebilir. Dolayısıyla, bu şirketlerin borsa performansları, şirket performansının en iyi göstergelerinden bir tanesi olarak kabul edilebilir.

2006-2010 yılları arasında BIST-100 endeksi kapsamında sürekli olarak hesaplanan şirketlerin belirlenmesinde borsa tarafından düzenli olarak yayınlanmakta olan "Endeks Kapsamındaki Şirketler" verisi kullanılmıştır. Yürütülen çalışma sonucunda 2006-2010 yılları arasında BIST-100 endeksinde sürekli olarak işlem gören 55 şirket tespit edilmiştir. Söz konusu şirketler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. 2006-2010 Dönemi BIST-100 Endeksi Şirketleri

1	AEFES	12	DOHOL	23	HURGZ	34	NTTUR	45	TEKST
2	AKBNK	13	DYHOL	24	IHLAS	35	OTKAR	46	THYAO
3	AKENR	14	ECILC	25	ISCTR	36	PETKM	47	TOASO
4	AKGRT	15	ECZYT	26	ISFIN	37	PRKME	48	TRCAS
5	AKSA	16	ENKAI	27	ISGYO	38	PTOFS	49	TRKCM
6	ALARK	17	EREGL	28	KARSN	39	SAHOL	50	TSKB
7	ANSGR	18	FORTS	29	KCHOL	40	SASA	51	TUPRS
8	ARCLK	19	FROTO	30	KOZAA	41	SISE	52	ULKER
9	ASELS	20	GARAN	31	KRDMD	42	SKBNK	53	VAKBN
10	AYGAZ	21	GLYHO	32	MARTI	43	TCELL	54	VESTL
11	DOAS	22	GSDHO	33	NTHOL	44	TEBNK	55	YKBNK

Söz konusu şirketlerin sahiplik yapılarına ilişkin veri seti gene borsa tarafından 2008 yılına kadar yayınlanmakta olan “Şirketler Yıllığı” kitaplarından ve “Kamu Aydınlatma Platformu” tarafından yayınlanan finansal tablolarından hazırlanmıştır. Sahiplik veri setinin hazırlanmasında şirketlerin halka açıklık oranları, pay sahiplerinin kim oldukları, akrabalık ilişkileri, yabancı ortaklar, holdingler, kamu ve vakıf sahiplikleri ayrı ayrı incelenmiştir.

Şirketlerin performanslarının hesaplanmasında literatürde farklı göstergeler kullanılmaktadır. Söz konusu performans göstergeleri: karlılık (Boardman ve Vining, 1989; Chaganti ve Damanpour, 1991; Aydın, vd., 2007; Çıtak, 2007), Tobin-Q (Griffith, 1999; Lins, 2003) piyasa değeri ve çarpanlar (Thomsen ve Pedersen, 2000; Lins, 2003; Welch, 2003) ve hisse senedi getirisidir (Han ve Suk, 1998).

Çalışmada Tablo 1’de verilen şirketlerin, yıllık hisse senedi getirileri şirket performansı göstergesi olarak kullanılmıştır. Yıllık getiriler “FİNNET” programından elde edilmiştir. Analizlerde kontrol değişkenleri olarak şirketlerin “Aktif Toplamı” ve “Kaldıraç Oranı” kullanılmıştır. Aktif toplamının logaritması alınarak analizlere dahil edilmiştir. Söz konusu veriler de “FİNNET” programından elde edilmiştir. Tablo 2 analizlerde kullanılan değişkenleri açıklamaktadır.

Tablo 2. Bağımlı-Bağımsız ve Kontrol Değişkenleri

Bağımlı Değişken	
Getiri	Yıllık getiri yüzdesi
Bağımsız Değişkenler	
Halka Açıklık Oranı	Toplam sermaye içerisindeki % pay
Grup Şirketleri	Pay sahibi grup şirketlerinin toplam sermaye içerisindeki % payı
Holding	Pay sahibi holding şirketlerinin toplam sermaye içerisindeki % payı
Akrabalık Oranı	Pay sahibi akrabaların şirketlerinin toplam sermaye içerisindeki % payı
Yönetici Sahipliği	Pay sahibi holding şirketlerinin toplam sermaye içerisindeki % payı
Yabancı Sahipliği	Yabancı şirketlerin şirketlerinin toplam sermaye içerisindeki % payı
Kontrol Değişkenleri	
Aktif Toplamı	Aktif toplamının logaritması
Kaldıraç Oranı	Toplam Yabancı Kaynaklar / Toplam Aktif

4.2. Araştırma Metodu

Sahiplik yapısı ve şirketlerin borsa performansı arasındaki ilişkiyi incelemek üzere panel veri analizi kullanılmıştır. Panel veri analizi, zaman serisi ve kesit analizlerinin özelliklerini birleştiren bir teknik olarak günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır. Panel veri analizinde veriler hem zaman hem de yer kıstaslarına göre analiz edilebilmektedir (Gujarati, 2004).

Panel veri analizlerinde sabit ve rassal etki olmak üzere iki temel yaklaşımdan söz edilebilmektedir. Yaklaşımlardan hangisinin tercih edileceği hususunda ise Hausman testi neredeyse tüm çalışmalarda kullanılan standart bir test olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, son yıllarda literatüre geçen çalışmalarda Hausman testinin sabit ve rassal etki ayrımı için kullanılmasında çeşitli problemlerin olduğunu ortaya koymaktadır (Allisson, 2009; Clark ve Linzer, 2015;

Williams, vd., 2017). Bu nedenle bulgular kısmında hem sabit hem de rassal etki sonuçları birlikte verilmektedir.

Kurulan modelde öncelikle halka açıklık oranının getiri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Daha sonra sırasıyla akraba pay sahipliğinin, grup şirket pay sahipliğinin, holding pay sahipliğinin, kamu pay sahipliğinin, vakıf pay sahipliğinin, yönetici pay sahipliğinin ve son olarak yabancı pay sahipliğinin borsa getiri ile ilişkisi araştırılmıştır.

Dolayısıyla çalışmada sahiplik yapısı doğrultusunda 8 farklı model kurularak, sahiplik çeşitliliğinin hisse senedi getirisi üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

5. Bulgular

Hisse senedi getirisi ile sahiplik yapısı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada seçilmiş şirketlerin yıllık hisse senedi getirileri bağımlı değişken, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri ve farklı sahiplik tipleri bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Tablo 3. Korelasyon İlişkisi

	Getiri(%)	Aktif Toplamı (Log)	Kaldıraç Oranı
Getiri(%)	1.0000		
Aktif Toplamı (Log)	0.0117	1.0000	
Kaldıraç Oranı	0.0540	-0.3847	1.0000

Tablo 3 bağımlı değişken ile kontrol değişkenleri arasındaki korelasyon ilişkisini vermektedir. Hisse senedi getirisi ile aktif toplamı arasındaki ilişki 0,0117'dir. Hisse senedi ile kaldıraç oranı arasındaki ilişki 0,0540 olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan iki kontrol değişkeni arasındaki ilişki ters yönlü olup, korelasyon katsayısı - 0,3847 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. Getiri – Halka Açıklık

Getiri	Rassal Etki			
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Halka Açıklık (%)	-.0035187	.0428738	-0.08	0.935
Aktif Toplamı (Log)	.0023076	.0041281	0.56	0.576
Kaldıraç Oranı	.0001316	.0001293	1.02	0.309
Sabit	.0157066	.0904635	0.17	0.862
Getiri	Sabit Etki			
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Halka Açıklık (%)	-.0051952	.1928541	-0.03	0.979
Aktif Toplamı (Log)	.0092587	.0140145	0.66	0.510
Kaldıraç Oranı	.0002514	.0001667	1.51	0.133
Sabit	-.129945	.298921	-0.43	0.664

Şirket hisse senedi getirisi ile halka açıklık oranı arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 4'de özetlenmiştir. Hisse senedi getirisi ile halka açıklık arasında negatif bir ilişki bulunurken; hisse senedi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplamı ve kaldıraç oranı ile pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, hem rassal etki hem de sabit etki analizleri sonucunda bulunan ilişkiler istatistiki olarak anlamlı değildir.

Şirket senedi getirisi ile akraba sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 5'de özetlenmiştir. Her iki analiz sonucunda, hisse senedi ile akraba sahipliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de benzer şekilde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, hem rassal etki hem de sabit etki analizleri sonucunda bulunan ilişkiler istatistiki olarak anlamlı değildir.

Tablo 5. Getiri – Akraba Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Akraba Sahipliği (%)	.0703848	.1004807	0.70	0.484
Aktif Toplamı (Log)	.0009396	.0045578	0.21	0.837
Kaldıraç Oranı	.0001198	.0001295	0.93	0.355
Sabit	.0415983	.0949992	0.44	0.661
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Akraba Sahipliği (%)	.1239358	.436333	0.28	0.777
Aktif Toplamı (Log)	.0094628	.0140201	0.67	0.500
Kaldıraç Oranı	.0002526	.0001666	1.52	0.131
Sabit	-.1387451	.2942498	-0.47	0.638

Şirket senedi getirisi ile grup şirket sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 6'da özetlenmiştir. Hisse senedi getirisi ile grup şirket sahipliği arasında negatif bir ilişki bulunurken; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 6. Getiri – Grup Şirketi Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Grup Şirket (%)	-.0137684	.0269533	-0.51	0.609
Aktif Toplamı (Log)	.0020377	.0041348	0.49	0.622
Kaldıraç Oranı	.0001263	.0001288	0.98	0.327
Sabit	.0227505	.0880206	0.26	0.796
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Grup Şirket (%)	-.1639933	.093403	-1.76	0.081
Aktif Toplamı (Log)	.010102	.0139097	0.73	0.468
Kaldıraç Oranı	.0002243	.0001661	1.35	0.178
Sabit	-.1175927	.2912106	-0.40	0.687

Şirket senedi getirisi ile holding sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 7'de özetlenmiştir. Rassal etki analizi sonucunda senedi getirisi ile holding sahipliği arasında negatif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sabit etki analizi sonucunda ise senedi getirisi ile holding sahipliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 7. Getiri – Holding Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Holding Sahipliği (%)	-.0023936	.0270647	-0.09	0.930
Aktif Toplamı (Log)	.0023882	.0041091	0.58	0.561
Kaldıraç Oranı	.0001338	.0001285	1.04	0.298
Sabit	.0132371	.0861861	0.15	0.878
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Holding Sahipliği (%)	.0160328	.0785437	0.20	0.838
Aktif Toplamı (Log)	.0091856	.0140027	0.66	0.513
Kaldıraç Oranı	.0002509	.0001666	1.51	0.134
Sabit	-.1338595	.2933982	-0.46	0.649

Şirket hisse senedi getirisi ile kamu sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 8'de özetlenmiştir. Her iki analizde hisse senedi getirisi ile kamu sahipliği arasında negatif bir ilişki bulunurken; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri

olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, hem rassal etki hem de sabit etki analizleri sonucunda bulunan ilişkiler istatistiki olarak anlamlı değildir.

Tablo 8. Getiri – Kamu Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Kamu Sahipliği (%)	-.0668491	.076468	-0.87	0.382
Aktif Toplamı (Log)	.0026417	.0040978	0.64	0.519
Kaldıraç Oranı	.0001341	.000128	1.05	0.295
Sabit	.0087376	.0862011	0.10	0.919
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Kamu Sahipliği (%)	-.1848655	.2072754	-0.89	0.373
Aktif Toplamı (Log)	.0091148	.0139759	0.65	0.515
Kaldıraç Oranı	.0002505	.0001663	1.51	0.134
Sabit	-.1251793	.2927418	-0.43	0.669

Şirket hisse senedi getirisi ile vakıf sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 9’da özetlenmiştir. Rassal etki analizi sonucunda hisse senedi getirisi ile vakıf sahipliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenler olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sabit etki analizi sonucunda ise hisse senedi getirisi ile vakıf sahipliği arasında negatif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 9. Getiri – Vakıf Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Vakıf Sahipliği (%)	.0354958	.0442109	0.80	0.422
Aktif Toplamı (Log)	.0025717	.0040944	0.63	0.530
Kaldıraç Oranı	.0001129	.0001305	0.87	0.387
Sabit	.007417	.0863788	0.09	0.932
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Vakıf Sahipliği (%)	-.0430202	1660414	-0.26	0.796
Aktif Toplamı (Log)	.0090032	.0140295	0.64	0.522
Kaldıraç Oranı	.0002575	.0001683	1.53	0.128
Sabit	-.1245653	.2943792	-0.42	0.673

Şirket hisse senedi getirisi ile yabancı sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 10'da özetlenmiştir. Her iki analiz sonucunda, hisse senedi getirisi ile yabancı sahipliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 10. Getiri – Yabancı Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Yabancı Sahipliği(%)	.0035372	.0352043	0.10	0.920
Aktif Toplamı (Log)	.0023498	.0040904	0.57	0.566
Kaldıraç Oranı	.0001334	.0001283	1.04	0.298
Sabit	.0131851	.0861925	0.15	0.878
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Yabancı Sahipliği(%)	.1234577	.0865968	1.43	0.155
Aktif Toplamı (Log)	.0095476	.0139366	0.69	0.494
Kaldıraç Oranı	.0002519	.0001658	1.52	0.130
Sabit	-.1493676	.2920812	-0.51	0.610

Şirket hisse senedi getirisi ile yönetici sahipliği arasındaki ilişki, aktif toplamı ve kaldıraç oranı kontrol değişkenleri bağlamında, panel regresyon yönteminde rassal ve sabit etki analizi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 11'de özetlenmiştir. Her iki analiz sonucunda, hisse senedi getirisi ile yönetici sahipliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuş; hisse senedi getirisi ile kontrol değişkenleri olan aktif toplam ve kaldıraç oranı ile de pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 11. Getiri – Yönetici Sahipliği

Rassal Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Yön. Sahipliği (%)	.0160858	.0687583	0.23	0.815
Aktif Toplamı (Log)	.0023066	.0040948	0.56	0.573
Kaldıraç Oranı	.0001339	.0001283	1.04	0.297
Sabit	.0138726	.0861668	0.16	0.872
Sabit Etki				
Getiri	Katsayı	Std. Hata	z	P>z
Yön. Sahipliği (%)	.1103971	.1439425	0.77	0.444
Aktif Toplamı (Log)	.0094032	.0139836	0.67	0.502
Kaldıraç Oranı	.0002522	.0001664	1.52	0.131
Sabit	-.1385716	.2929422	-0.47	0.637

6. Sonuç

Vekâlet teorisi araştırmaları uzun süredir finans bilim dünyasının temel araştırma konularından bir tanesi olmuştur. Özellikle, kurumsal yönetim kavramının ön plana çıktığı günümüzde vekâlet teorisi ve vekâlet problemlerinin yansımaları farklı açılardan değerlendirilmektedir. Vekâlet teorisi kapsamında sermaye yapısı ve sermayenin farklı pay sahipleri arasındaki dağılımı da söz konusu araştırma alanlarından bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, şirketlerde hisse senedi getirisi ile sermaye yapısı arasındaki ilişki panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında toplam 55 şirketin 2006-2010 yılı verileri analiz edilmiştir. Analiz kapsamındaki şirketlerin temel özelliği ilgili yıllarda sürekli BİST-100 endeksi kapsamında olmalarıdır. Söz konusu şirketlerde farklı özelliklere sahip pay sahiplerinin sermaye yapısındaki dağılımları incelenmiş, ve sermaye yapısının borsa performansı üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Çalışmanın bulguları, hisse senedi getirisi ile halka açıklık oranı, akraba sahipliği, grup şirket sahipliği, holding sahipliği, kamu sahipliği, vakıf sahipliği, yabancı sahipliği ve yönetici sahipliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Çalışmanın bulguları çeşitli yönlerden konuya ilişkin geçmiş literatürle benzerlik taşımaktadır. Örneğin, Filatotchev, vd. (2001) pay sahipleri kimlikleri ile şirket performansı arasında bir ilişki bulamamışlardır. Benzer şekilde, Welch (2003) ve Ünlü, vd. (2011) yönetici sahipliği Tobin Q arasında anlamlı ilişki bulamamışlardır. Aydın, vd. (2007) yabancı sahipliği ile özkaynak karlılığı faaliyet karı; Bayraktaroğlu (2010) Tobin Q ve özkaynak karlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir. Son olarak, Çıtak (2007) holding sahipliği ile özkaynak karlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır.

Diğer taraftan, çalışmanın bulguları geçmiş literatürde yer alan bazı bulgularla farklılıklar taşımaktadır. Söz konusu çalışmalarda şirket performansı ile kamu sahipliği (Boardman ve Vining, 1989; Gençtürk, 2003) kurumsal pay sahipliği (Chaganti ve Damanpour, 1991; Lichtenberg ve Pushner, 1992), yabancı sahiplik (Gedajlovic ve Shapiro, 1998; Aydın, vd., 2007; Gürbüz ve Aybars 2010), yönetici sahipliği (Griffith, 1999; Lauterbach ve Vaninsky, 1999; Miguel, vd., 2004)), halka açıklık oranı (Bayraktaroğlu, 2010) arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Yukarıda adı geçen çalışmaların ortak noktası, aynı zamanda çalışmadan farklılığı, söz konusu çalışmalarda Tobin-Q, özkaynak karlılığı, aktif karlılık ve faaliyet karı oranlarının şirket performansının göstergesi olarak kullanılmasıdır. Literatür bölümünde yer alan çalışmalardan sadece Han ve Suk (1998) hisse senedi getirisini şirket performans ölçütü olarak kullanmış ve çalışmalarında yönetici sahipliği ile hisse senedi getirisi arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Geçmiş literatür ışığında çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde, sermaye yapısının bir parçası olan ortaklık yapısı (şirket pay sahiplerinin kimlikleri), finansal tablolarda yer alan karlılık ölçütleri arasında anlamlı bir ilişki bulunabilirken, söz konusu ilişkinin hisse senedi performansına yansıdığını söylemek mümkün değildir.

Kaynakça

- Al-Najja, D. (2015). The Effect of Institutional Ownership on Firm Performance: Evidence from Jordanian Listed Firms, *International Journal of Economics and Finance*, 7(12), 97-105.
- Allison, P. D. (2009). *Fixed Effects Regression Models*. Sage Publications.
- Armour, J. ve Gordon, J.N. (2008). The Berle-Means Corporation in the 21st Century, WorkingPaper, <http://www.law.upenn.edu/currently/seminars/businesslawscholarship/papers/Gordon.pdf>.
- Aydın, N., Sayim, M. ve Yalama, A. (2007). Foreign Ownership and Firm Performance: Evidence from Turkey, *International Research Journal of Finance and Economics*, 11, 103-111.
- Aytekin, S. ve İbiş, A. (2014). Mülkiyet Yapısının İşletmelerin Finansal Performansı Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: BIST Metal Eşya, Makina Endeksi (XMESY) Üzerinde Bir Uygulama, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40, 119-129.
- Bayraktaroğlu, A. (2010). Mülkiyet Yapısı ve Finansal Performans: İMKB Örneği, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 11-20.
- Boardman, A. E. ve Vining, A. R. (1989). Ownership and Performance in Competitive Environments: A Comparison of the Performance of Private, Mixed, and State-Owned, *Journal of Law and Economics*, 32(1), 1-33.
- Bricker, N. ve Chandar R. (1998). On Applying Agency Theory in Historical Accounting Research, *Business and Economic History*, 27(2), 486-499.
- Bulut, H., Çankaya, F. ve Er, B. (2009). Yönetici Sahiplik Düzeyinin Halka Arz Sonrası Faaliyet Performansı ve Düşük Fiyatlandırma Üzerindeki Etkisi: İMKB Örneği, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 101-120.
- Chaganti, R. ve Damanpour, F. (1991). Institutional Ownership, Capital Structure, and Firm Performance, *Strategic Management Journal*, 12(7), 479-491.
- Chang, S.J. (2003). Ownership Structure, Expropriation, and Performance of Group-Affiliated Companies in Korea, *The Academy of Management Journal*, 46(2), 238-253.
- Chen, C.J. ve Yu, C.M., (2012). Managerial Ownership, Diversification, and Firm Performance: Evidence from an Emerging Market, *International Business Review*, 21(3), 518-534
- Cho, M.H. (1998). Ownership Structure, Investment And The Corporate Value: An Empirical Analysis, *Journal of Financial Economics* 47, 103-121.
- Clark, T.S. ve Drew, A (2015). Linzer Should I Use Fixed or Random Effects?. *Political Science Research and Methods*, March, 1-10.
- Cole, R. ve Mehran, H. (1998). The Effect of Changes in Ownership Structure on Performance: Evidence from the Thrift Industry, *Journal of Financial Economics*, 50, 291-317.
- Craswell A.T., Taylor, S. L. ve Saywell, R.A. (1997). Ownership Structure and Corporate Performance, *Pacific-Basin Finance Journal*, 5, 301-323.
- Çıtak, L. (2007). The Impact of Ownership Structure on Company Performance: A Panel Data Analysis on Istanbul Stock Exchange Listed (ISE-100) Companies, *International Research Journal of Finance and Economics*, 9, 231-245.
- Demsetz, H. (1983). The Structure of Ownership and the Theory of the Firm, *Journal of Law and Economics*, 26(2), 375-390.
- Demsetz, H. ve Lehn, K. (1985). The Structure of Corporate Ownership: Causes and Consequences, *Journal of Political Economy*, 93(6), 1155-1177.
- Demsetz, H. ve Villalonga, B. (2001). Ownership Structure and Corporate Performance, *Journal of Corporate Finance*, 7, 209-233.

- Doğan, M. ve Topal, Y. (2015). Yönetim Kurulu Büyüklüğü ile Finansal Performans Arasındaki İlişkiye Yönelik Literatür Taraması, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 87-111.
- Doğan, M. ve Topal, Y. (2016). Yönetim Kurulundaki Yabancı Üye Sayısının ve Yabancı Sahipliğinin Finansal Performans Üzerindeki Etkisi, *Ege Akademik Bakış*, 16(1), 31-48.
- Fettahoğlu, A. ve Okuyan, H.A. (2009). İşletmelerde Sahiplik Yapısında Kaynak Bileşimi Üzerindeki Etkisi: İMKB'de Bir Uygulama, Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi, 17-19 Haziran, Eskişehir, Türkiye.
- Filatotchev, I., Kapelyushnikov, R., Dyomina, N. ve Aukutsionek, S. (2001). The Effects of Ownership Concentration on Investment and Performance in Privatized Firms in Russia, *Managerial and Decision Economics*, 22(6), 299-313.
- Gujarati, (2004). Basic Econometrics, 4th Ed., McGraw Hill.
- Gedajlovic, E. R. ve Shapiro, D. M. (1998). Management and Ownership Effects: Evidence from Five Countries, *Strategic Management Journal*, 19(6), 533-553
- Gençtürk, M. (2003). Finansal Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Hisse Yoğunluklarının Performanslarına Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(2), 213-251.
- Gorritz, C.G. ve Fumas, V.S. (1996). Ownership Structure and Firm Performance: Some Empirical Evidence from Spain, *Managerial and Decision Economics*, 17, 575-586.
- Griffith, J. M. (1999). CEO Ownership and Firm Value, *Managerial and Decision Economics*, 20(1), 1-8.
- Gürbüz, A.O. ve Aybars, A. (2010). The Impact of Ownership on Firm Performance, Evidence from an Emerging Market: Turkey, *American Journal of Economics and Business Administration*, 2(4), 350-359.
- Hamidi, M. (2010). Ownership Concentration, Family Control and Performance of Firms, *European Management Review*, 7, 116-131.
- Han, K.C. ve Suk, D.Y. (1998). The Effect of Ownership Structure on Firm Performance: Additional Evidence, *Review of Financial Economics*, 7(2), 143-155.
- Holderness, C., Kroszner, R. ve Sheehan, D. (1999). Were the good olds days that goos? Evolution of managerial stock Ownership and Corporate Governance since Great Depression, *Journal of Finance*, 54, 435-469.
- Hoşa Lakman, N., Simga Mugan, C. ve Akışık, O. (2015). Ownership Concentration Effect On Firm Performance In Turkey, *World of Accounting Science*, 17(1), 33-56.
- Hu, Y. ve Izumida, S. (2008). Ownership Concentration and Corporate Performance: A Causal Analysis with Japanese Panel Data, *Corporate Governance*, 16(4), 342-358.
- Jensen, M.C., Meckling, W.H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3, 305-360.
- Jensen, M.C., Meckling, W.H. (1979). Rights and Production Functions: An Application to Labor-Managed Firms and Codetermination, *Journal of Business*, 52, 469-506.
- Lauterbach, B. ve Vaninsky, A. (1999). Ownership Structure and Firm Performance: Evidence from Israel, *Journal of Management and Governance*, 3, 189-201.
- Lemmon, M.L. ve Lins, K.V. Ownership Structure, Corporate Governance, and Firm Value: Evidence from the East Asian Financial Crises, *Journal of Finance*, 58(4), 1445-1468.
- Lichtenberg, F.R. ve Pushner, G.M. (1992). Ownership Structure and Corporate Performance in Japan, *NBER Working Paper*, WP No:4092.
- Lins, K.V. (2003). Equity Ownership and Firm Value in Emerging Markets, *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 38(1), 159-184.

- Mandaci ve Gumus (2010). Ownership Concentration, Managerial Ownership and Firm Performance: Evidence from Turkey, *South East European Journal of Economics and Business*, 5(1), 57-66.
- Margaritis, D. ve Psillaki, M. (2010). Capital Structure, Equity Ownership and Firm Performance, *Journal of Banking & Finance*, 34, 621-632.
- Miguel, A., Pindado, J. ve Torre, C. (2004). Ownership Structure and Firm Value: New Evidence from Spain, *Strategic Management Journal*, 25(12), 1199-1207.
- Mork, R., Shleifer, A. ve Vishny (1988). Management Ownership and Market Valuation: An Empirical Analysis, *Journal of Financial Economics*, 37, 595-612.
- Maury, B. (2006). Family Ownership and Firm Performance: Empirical Evidence from Western European Corporations, *Journal of Corporate Finance*, 12, 321-341.
- Önem, H. B. ve Demir, Y. (2015). Mülkiyet Yapısının Firma Performansına Etkisi: BIST İmalat Sektörü Üzerine Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 31-43.
- Quang, D.X. ve Xin, W.Z. (2014). The Impact of Ownership Structure and Capital Structure on Financial Performance of Vietnamese Firms, *International Business Research*, 7(2), 64-71.
- Suna, Z. ve Wang, Y. (2016). Does Ownership Structure Matter? Evidence From Firms' Excess Cash In China, *The European Journal of Finance*, 22(4-6), 463-483.
- Tezölmez, H.U. ve Gökşen, N.S. (2006). Türkiye'deki Uluslararası Ortaklıklarda Sahiplik Yapısı ve Performans, *İktisat, İşletme ve Finans*, 21(245), 77-92.
- Thomsen, S. ve Pedersen, T. (2000). Ownership Structure and Economic Performance in the Largest European Companies, *Strategic Management Journal*, 21(6), 689-705.
- Tripti, N. ve Amitabh, G. (2016). The Effect of Institutional Ownership on Firm Performance, *IUP Journal of Corporate Governance*, 15(3), 36-56.
- Toraman, C. ve Okuyan, H.A. (2009). İşletmelerde Ortaklık Yapısında Yoğunlaşmanın Kaynak Yapısı Üzerindeki Etkisi: İMKB Şirketleri Üzerine Etkisi, *MUFAD Muhasebe Finansman Dergisi*, 41, 72-81.
- Tükenmez, N.M., Gençyürek, A.G. ve Kabakçı, C.Ç. (2016). Türk Bankacılık Sektöründe Sahiplik Yoğunlaşması İle Finansal Performans İlişkisinin İncelenmesine Yönelik Ampirik Bir Çalışma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(3), 625-644.
- Ünlü, U., Bayraktaroğlu, A. ve Şamiloğlu, F. (2011). Yönetici Sahipliği ve Firma Değeri: İMKB için Ampirik bir Uygulama, *SBF Dergisi*, 66(2), ss.201-214.
- Welch, E. (2003). The Relationship Between Ownership Structure and Performance in Listed Australian Companies, *Australian Journal of Management*, 28(3), pp.287-305.
- Williams, R., Allison, P.D. ve Moral-Benito, M. (2017). xtdpdml: Linear Dynamic Panel-Data Estimation using Maximum Likelihood and Structural Equation Modeling, Working Paper, <https://www3.nd.edu/~rwilliam/dynamic/SJPaper.pdf>
- Yu, M. (2015). State Ownership And Firm Performance: Empirical Evidence From Chinese Listed Companies, *China Journal of Accounting Research*, 6, 75-87.
- Zouari, S.B.S. ve Taktak, N.B. (2014). Ownership Structure and Financial Performance in Islamic Banks Does Bank Ownership Matter?, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 7(2), 146-160.

KURUMSAL RAPORLARIN İNCELENMESİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

INVESTIGATION AND COMPARISON OF CORPORATE REPORTS

Hakan CAVLAK*
Yasin CEBECİ**

Öz

İşletme içindeki ve dışındaki paydaşlar, işletme hakkında doğru karar vermek için çeşitli bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgiler, genel olarak işletmeler tarafından hazırlanıp kamuoyuna sunulan raporlarda yer almaktadır. İşletme ile ilgili hem finansal hem de finansal olmayan bilgilerin yer aldığı raporlar; Bağımsız Denetim Raporu, Faaliyet Raporu, Sürdürülebilirlik Raporu, Kurumsal Yönetim Raporu ve Entegre Rapor gibi farklı isimler altında yayımlanmaktadır. Bu çalışmada öncelikle söz konusu raporların hangi yasal düzenlemeler kapsamında hazırlandığı, yayımlanma zorunluluğu olup olmadığı, raporlarda yer alacak bilgilerin hangi kurum ya da kuruluş tarafından belirlendiği ve ne tür bilgiler içerdiği ele alınmıştır. Daha sonra kurumsal raporlar çeşitli kriterler açısından karşılaştırılmıştır. Çalışma, işletmeler tarafından sunulan raporlar ile ilgili kapsamlı bir sınıflandırma yapmaktadır. Bununla birlikte, kurumsal raporlar hakkındaki bilgileri çeşitli gruplar altında ve karşılaştırma yaparak vermesi bakımından önemli olduğu düşünülmekte ve ileride yapılacak çalışmalara teorik bir altyapı sunması hedeflenmektedir. Bu açılarından literatüre katkı yapması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Rapor, Bağımsız Denetim Raporu, Faaliyet Raporu, Sürdürülebilirlik Raporu, Kurumsal Yönetim Raporu, Entegre Rapor

Abstract

Internal and external stakeholders need a variety of information to make the right decision about the companies. This information is generally included in reports prepared and released to the public by the companies. Reports that include both financial and non-financial information related to the companies are also published under different names: Independent Audit Report, Annual Report, Sustainability Report, Corporate Governance Report and Integrated Report. In this study, firstly, it was examined that the reports are prepared in which scope of legal arrangement, whether it is obligatory to publish, what institution or organization determines the information to be included in the reports and what kind of information it contains. Later, corporate reports were compared in terms of various criteria.

Keywords: Corporate Report, Independent Audit Report, Annual Report, Sustainability Report, Corporate Governance Report, Integrated Report

* Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hakancavlak@ardahan.edu.tr

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, yasin.cebeci@marmara.edu.tr

I. Giriş

Şirketler ve paydaşları, hızla değişen ticari çevrede faaliyetlerini sürdürmekte ve bu faaliyetlerini kamuoyuna çeşitli şekillerde sunmaktadırlar. Bu ise genellikle şirketlerin oluşturdukları raporlar ile gerçekleşmektedir. Raporlama süreci ve bu süreç sonucunda ortaya konan raporlar da şirketlerin karşı karşıya oldukları dinamikleri yansıtacak şekilde değişim göstermektedir. Yatırımcılar artık değere yatırım yapmakta ve iyi şirketler kendilerini tüm paydaşlara açıklamak için rakamlardan fazlasına ihtiyaç duymaktadırlar (Vasquez, 2014:32).

Finansal raporlar uzun yıllar boyunca şirket performansının değerlendirilmesinde kullanılan en önemli kaynak iken yaşanan küresel ekonomik krizler ve şirket skandalları, sadece finansal raporlar üzerinden yapılan değerlendirmelerin şirket performansına ve şirketin geleceğine ilişkin tüm tabloyu sunmakta yetersiz kaldığını açıkça göstermiştir. Dünyanın bir noktasında yaşanan afetlerin dünyanın diğer noktalarındaki üretimi durdurması, azalan doğal kaynakların hammaddeleri tehdit etmesi ve benzeri gelişmeler, finansal raporlarda yer almayan risklerin şirketler için finansal sonuçlara yol açabildiğinin göstergesi olmuştur. Bu çerçevede şirketlerin karşı karşıya olduğu çevresel, sosyal ve yönetsel risklerin ve belirsizliklerin şirket sürdürülebilirliğini doğrudan etkilediğini gören yatırımcılar ve diğer şirket paydaşları, şirketlerden finansal olmayan performanslarına ilişkin de bilgi talep etmeye başlamışlardır (Aras ve Sarioğlu, 2015:15).

Şirket raporlamasında yer alan bilgiler, şirketin tüm paydaşlarını ilgilendirmekle birlikte genelde yatırımcıların ihtiyaçları tarafından belirlenmektedir, ancak yatırımcıların ihtiyaçları ile diğer paydaşlarının talepleri arasında büyük bir örtüşme söz konusudur. Farklı paydaşların ihtiyaçları doğrultusunda farklı bilgi talepleri vardır. Teknolojik gelişmeler ve yasal düzenlemeler ile birlikte paydaşların tam olarak istedikleri bilgiye simetrik olarak erişebilmeleri sağlanmaktadır (Illingworth, 2004:4). Son yıllarda rapor türlerinde de ortaya konan ilkeler ile beraber sunulacak bilgilerin tüm paydaşların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olması gerektiği belirtilmektedir.

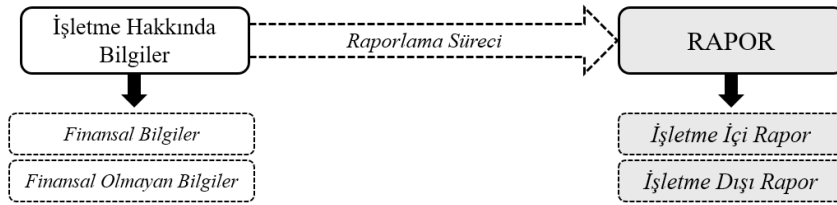
Şirket yapılarındaki, yatırımcı profilindeki ve teknolojideki değişim, çevresel ve sosyal duyarlılık konusundaki ilerleme ile benzeri etmenler nedeni ile finansal raporlar, şirketlerin mevcut durumunu yansıtmada ve gelecekteki pozisyonu hakkında bilgi vermede yetersiz kalmaktadır (Büdeyri ve Kısa, 2016:183). Bu nedenle şirketler değerlendirilirken finansal raporlarda sunulan finansal bilgilerin yanında finansal olmayan bilgilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Şirketler bu ihtiyacı, finansal bilgilere finansal olmayan bilgileri de ekleyerek farklı kurumsal raporlar (faaliyet, kurumsal yönetim, sürdürülebilirlik raporları ve entegre rapor) adı altında sunarak karşılamışlardır.

Bu çalışmada öncelikle rapor ve raporlama ile ilgili kavramlar açıklanmış olup şirketler tarafından hazırlanan raporlar çeşitli unsurlara göre türlerine ayrılmıştır. Daha sonra bu rapor türlerinden Bağımsız Denetim Raporu, Faaliyet Raporu, Kurumsal Yönetim Raporu, Sürdürülebilirlik Raporu ve Entegre Rapor hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Son bölümde söz konusu raporlar çeşitli kriterler çerçevesinde karşılaştırılmaya tabi tutulmuş ve kurumsal raporların gelişimi hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2. Rapor ve Raporlama Kavramları

Rapor; herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucunu, düşünceleri veya tespit edilenleri bildiren yazı olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Raporlama ise raporun oluşturulmasını ya da oluşturulma sürecini ifade etmektedir.

İşletmeler açısından rapor ve raporlama kavramlarına bakıldığında ise Şekil 1'den hareketle şunlar söylenebilir: Raporlama sürecinin başında işletme hakkında finansal ve/veya finansal olmayan bilgiler toplanarak işlenmekte ve hazırlanış amacına göre raporlama süreci sonunda işletme içi veya dışı raporlar oluşturulmaktadır.

Şekil 1: İşletmelerde Rapor ve Raporlama İlişkisi

Raporlama uzun zamandır şirketlerin hayatının doğal bir parçası olmuştur. Bugün ise raporlama yapmak artık şirketlerin bir tercihi olmaktan çıkarak “*raporla, raporlamıyorsan açıkla*” (report or explain) prensibi giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır (Aras ve Sarioğlu, 2015:34). Bu yüzden şirketler açısından bir zorunluluk teşkil eden raporlama, kullanıcıların ihtiyaçları ve beklentileri çerçevesinde düzenlenmeli, öz olmalı ve paydaşların aradığını kolayca ve net bir şekilde bulabilmesi üzerine kurgulanmalıdır (Gökten, 2016:743).

Günümüzde şirketler hem karmaşık hem de oldukça zorlayıcı bir raporlama ortamıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Raporlamada kullanılan sistem sayısı, örgütsel karmaşıklık, getirilen yasal düzenlemeler ve paydaşlar tarafından talep edilen bilgilerin çeşitlenerek artması, şirketler için zorlayıcı bir raporlama ortamı oluşturmaktadır (EY, 2015:2). Bu yüzden şirketler tarafından hazırlanacak olan her kurumsal rapora ait oluşturulacak kavramsal çerçeveler, bu raporların hazırlanmasında ve yorumlanmasında şirketin tüm paydaşları açısından bir temel teşkil etmekte ve her iki tarafa da güvence sağlamaktadır (CFA Institute, 2007:4).

Şirketlerin sundukları raporlara genel olarak kurumsal rapor adı verilmektedir. Kurumsal raporlar, bir şirketin finansal durumunun ve/veya finansal olmayan yönünün belirli aralıklarla, basılı ve/veya elektronik olarak çeşitli iletişim vasıtaları ile paydaşlara sunulmasında kullanılan bir araçtır (Uyar, 2015:1). Bir başka tanımlama ile kurumsal raporlar; şirketlerin gönüllü veya yasal düzenlemeler gereği, kuruma özgü bilgileri, periyodik olarak çeşitli kararlara temel teşkil etmek üzere düzenlenen raporlardır (Çalışkan ve Güler, 2013:61). Kurumsal raporların temel amacı ise bilgi üretmektir. Kurumsal raporlar vasıtasıyla üretilen bilgi, raporun türüne göre farklı paydaşlara karar desteği sağlamak amacıyla sunulmaktadır (Aydın, 2015:67).

Kurumsal raporlama, son yıllarda daha önce hiç olmadığı kadar karmaşık bir hal almıştır. Daha önceleri işletmenin tüm paydaşları için yeterli bilgi sağlayan finansal raporlar ve yıllık faaliyet raporlarının; talep edilen bilgilerin çeşitlenmesi, artan sosyal sorumluluk ve çevre bilinci, teknolojik gelişmeler ve benzeri sebeplerden ötürü önce uzunluğu ve karmaşıklığı artmış daha sonra ise farklı kurumsal raporlar ortaya çıkmıştır (ACCA, 2016:11). Bu tür raporlara ait bilgilere, çalışmanın üçüncü bölümünde yer verilmiştir.

Kurumsal raporlama konusunda son olarak bahsedilecek konu ise raporlama ile teknoloji arasındaki ilişkiye aittir. Şüphesiz kurumsal raporlamanın gelişiminde önemli bir rol oynayan teknolojik gelişmeler, raporlamanın bir destekleyicisi olarak görülmektedir. Teknoloji, kurumsal raporların hazırlanma biçimini ve bunun paydaşlara sunulma şeklini de önemli ölçüde değiştirmiştir (FEE, 2015:7). İşletmeler artık raporlarını kendi internet sitelerinde yayımlamakta, böylece paydaşlar istedikleri anda istedikleri raporlara ulaşabilmektedirler. Ancak son yıllarda geliştirme ve standardizasyon sürecinde bulunan Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (XBRL) ile şirket ve paydaşları arasındaki ilişki daha şeffaf hale gelebilecektir. Hem şirket içindeki paydaşlar istedikleri yerde ve zamanda ihtiyacı olan bilgiye direkt ulaşabilecek hem de işletme dışındaki paydaşlar çeşitli raporlar içinde kaybolmadan filtreleme seçenekleri ile talep ettikleri bilgilere ulaşabilecek ve karşılaştırabileceklerdir.

3. İşletmeler Tarafından Hazırlanan Rapor Türleri

İşletmeler tarafından hazırlanan raporlar, genel olarak kurumsal raporlar olarak adlandırılmaktadır. Kurumsal raporlar ise işletmenin dış paydaşlarına sunduğu raporları kapsamaktadır. Dış paydaşlar için hazırlanan raporlar yanında işletme içi hazırlanan raporlar da söz konusudur. Özetle işletmeler, Şekil 2'de de görüleceği gibi hem işletme içi hem de işletme dışı rapor hazırlamakta ve raporun türüne göre bunları ilgililere sunmaktadırlar.

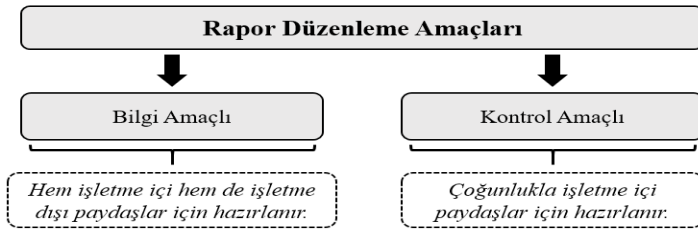
Şekil 2: İşletmeler Tarafından Hazırlanan Rapor Türleri

İşletme içi paydaşlara yönelik olarak hazırlanan raporlar, işletme içi gereksinimleri karşılamakta ve bu raporların sadece işletme yönetimi tarafından kullanılması öngörülmektedir (Yalkın ve

Demir, 2015:156). Yönetim raporlaması olarak da adlandırılan işletme içi raporlar, finansal raporlar gibi zorunlu değil ihtiyari olarak hazırlanmakta ve bu raporlarda sunulan bilgiler tamamen işletme faaliyetlerinin planlanması ve kontrol edilmesi ile ilgili olarak iç kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik olarak sunulmaktadır (Çalış ve Altınsoy, 2014:30).

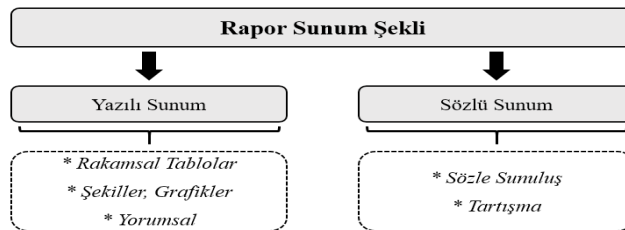
İşletme içi hazırlanan raporlar: Bütçe Sorumluluk Raporları, İstisna Raporları, Çalışma Raporları, İnceleme ve Araştırma Raporları, Durum Raporları ve benzeri rapor türleridir.

İşletmelerde raporlar genellikle Şekil 3'te gösterildiği gibi iki amaç için düzenlenmektedir (Tokaç, 2012a:143). Bilgi amaçlı hazırlanan raporlar hem işletme içi hem de işletme dışı paydaşları ilgilendirmektedir. Kontrol amaçlı hazırlanan raporlar ise çoğunlukla işletme içi paydaşlar tarafından kullanılmakta olup genelde işletme içindeki performansların değerlendirilmesinde dikkate alınmaktadır.

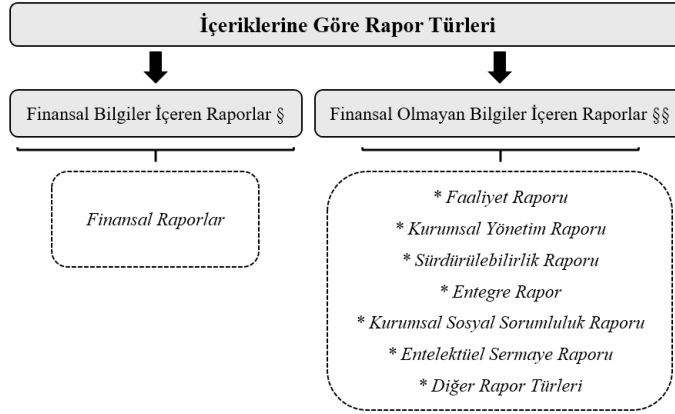
Şekil 3: Rapor Düzenleme Amaçları

İşletme sahip ve yöneticilerine sunulan işletme içi raporlarda seçilen şekil ve sunuş tekniği, raporun anlaşılmasını ve uygulanmasını sağlayacak en önemli etkidir. Rapor sunum şekli, Şekil 4'teki gibi yazılı ve sözlü olarak seçilebilir. Yazılı sunum; rakamsal tablolar, şekiller, grafikler, yorumsal ya da bunların karışımından oluşabilir. Yazılı sunum şeklindeki raporlar; basılı veya internet ortamında elektronik olarak paydaşlar ile paylaşılabilir. Sözlü sunumlar ise hazırlanan tabloların sözle sunuluşu veya kişisel tartışma şeklinde olabilir (Tokaç, 2012a:143). Sunum şekli ne olursa olsun işletmeler günlük, haftalık, aylık ve yıllık olarak hazırladıkları raporları ilgili paydaşına sunmak durumundadır. Bu gereklilik, işletmenin nereye gittiğini, ne yapması ya da yapmaması gerektiğini değerlendirme açısından önemlidir (Tokaç, 2012b:7).

Şekil 4: Rapor Sunum Şekli

Günümüzde şirketler kurumsal şeffaflık kavramı çerçevesinde daha güvenilir, şeffaf ve kaliteli finansal ve finansal olmayan bilgiler sunma eğilimindedirler. Şirketlerin bu eğilimleri raporlama süreçlerine ve doğal olarak sunulan işletme dışı rapor türlerine de etki etmektedir (Sipahi ve Arsoy, 2010:51). Bu etki dolayısıyla işletme dışı raporlar bir başka ifade ile kurumsal raporlar, içerdikleri bilgilere göre de ayrıma tabi tutulabilmektedir. Bu ayrım Şekil 5'te de görüldüğü gibi gerçekleşmektedir.

Şekil 5: İçeriklerine Göre Rapor Türleri

Finansal bilgiler içeren raporlarda yer alan finansal raporlar, genelde işletmelerin internet sitelerinde Finansal Raporlar ya da Finansal Tablolar olarak, Kamuyu Aydınlatma Platformunun internet sitesinde Finansal Tablolar başlığı altında Bağımsız Denetim Raporu olarak sunulmaktadır.

Finansal olmayan bilgiler içeren raporlarda yer alan rapor türleri; sahip olduğu ilkelere, rehberlere ya da standartlara göre finansal bilgiler de içerebilmektedir.

İşletmelerin hazırladıkları rapor sayısı kadar, bu raporların kalitesi de büyük önem taşımaktadır. Raporların kalitesi ise bu raporların oluşturulma sürecinde bir rehberi ya da standardı temel almasına bağlıdır. İlgili kuruluşlar tarafından belirlenen bu rehber ve standartların paydaşların bilgi ihtiyacını karşılayacak düzeyde anlaşılabilir, karşılaştırılabilir ve gerçeğe uygun olması gerekmektedir (Onay, 2015:117). Ayrıca raporun türüne göre belirlenen bu standartlar ya da rehberler; raporun amacını, sunum şeklini, içeriğini ve diğer unsurlarını da açıkça belirtmelidir.

Şirketler, faaliyetleriyle ilgili elde ettiği sonuçları çeşitli isimlerdeki kurumsal raporlar aracılığı ile paydaşlara sunmaktadır. Bunlardan en uzun geçmişe sahip olanı finansal raporlardır. Finansal raporlar, yöneticilere işletme kaynaklarının dönemler boyunca nasıl yönetildiği hakkında bilgi aktaran ve doğru kararların alınmasında rol oynayan önemli bir araçtır (Paea, 2013:18). Bir başka tanımla bu raporlar, işletmenin dönem içindeki ticari faaliyetlerine göre işletmenin varlık ve

yükümlülüklerine dayanarak mevcut ekonomik durumunu gösteren (Aerts ve Walton, 2013:383) ve standartlara göre hazırlanmaları durumunda da ülke dışındaki şirketler ile karşılaştırılabilir niteliğe kavuşan bir finansal dökümandır (Cebeci, 2014:161).

Finansal raporlama sürecinde finansal bilgi çeşitli aşamalardan geçmektedir. Bilgi akışı, bir işletmedeki işlemlerin ve olayların finansal etkileri hakkında ham veriler ile başlar. Bu ham veriler son aşamada nihai kullanıcılara filtrelenmiş, özetlenmiş ve yapılandırılmış olarak gelir. Finansal bilgi, finansal raporlama sürecinde bir aşamadan diğerine geçerken süreçteki katılımcılar (hazırlayıcılar, denetçiler, vb.) bu bilgilere değer katmaktadır (Pounder, 2009:3) ve oluşan tüm bilgiler toplanarak şirketin finansal raporu oluşturulmaktadır.

Finansal raporlama sürecinin sonunda ortaya çıkan finansal raporların temel hedefi, tüm paydaşlara işletmenin finansal durumu hakkında eksiksiz, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, tarafsız ve güvenilir bilgi sunmaktır (Alexander vd., 2014:7). Finansal raporlar da, tarih boyunca sürekli gelişmiş ve süreç içinde ortaya çıkan talepleri belirli düzeyde karşılayarak temel hedefine ulaşmıştır. Ancak son yıllarda değişen koşullar ve yaşanan gelişmeler çerçevesinde talep edilen bilgi ihtiyacını karşılama düzeyi tartışılır hale gelmiş ve bu yöndeki eleştirel görüşler sıkça dile getirilmeye başlanmıştır (Beattie, 2000:2). Her ne kadar finansal raporlar tartışma konusu olsa ve yeni rapor türleri ortaya çıksa da halihazırda bu raporlar önemini ve karar alma unsuru olma niteliğini korumaktadır.

Finansal raporlar ile ilgili en sık karşılaşılan eleştirilerden biri; bu raporların sosyal, çevresel ve diğer kurumsal bilgileri içermemesidir (Aydın, 2016:104). Bir başka açıdan finansal raporların en önemli eksiği; geçmişi raporlaması ve gelecekte oluşacak olaylara, şirketin karşı karşıya olduğu risklere, alınan önlemlere ve şirketin stratejilerine ilişkin bilgileri çok sınırlı olarak sunması hatta sunmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla artık işletmelerin sadece finansal bilgileri sunan raporları değil, finansal olmayan bilgileri de içeren raporları sunması önemli bir gerekliliktir (Yanık ve Türker, 2012:297).

Özetle, finansal raporlama ile başlayan kurumsal raporlama gelişimi, detaylı ve çeşitlilik arz eden rapor türleri ile gelişimini sürdürmektedir. Faaliyet ve kurumsal yönetim raporları ile gelişme kaydeden kurumsal raporlamaya 2000'li yıllarda sürdürülebilirlik raporlaması, 2010'lu yıllarda ise entegre raporlama dahil olmuştur. Her ne kadar finansal raporların yetersiz görülmesi ile ortaya çıkan farklı rapor türleri olsa da bunlar ile ilgili yapılması gereken birçok düzenlemeye ihtiyaç vardır (Karğın vd., 2013:41).

Şekil 5'te de gösterildiği gibi finansal bilgiler içeren raporların yanında finansal olmayan bilgileri içeren raporlar da gün geçtikçe paydaşlar tarafından talep edilmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'de de finansal olmayan bilgiler içeren raporlar birçok başlık altında yayımlanmaktadır. Bu bilgiler; Kurumsal Yönetim Raporu, Sürdürülebilirlik Raporu ve benzeri rapor başlıkları altında veya Faaliyet Raporları içerisinde yer alan bölümlerde sunulmaktadır (TİSK, 2016:26). Söz konusu raporlardan paydaşlar açısından önem arz edenlerine ait bilgilere Türkiye'deki yasal düzenlemeler çerçevesinde çalışmanın bundan sonraki kısımlarında değinilecektir.

Bağımsız Denetim Raporu

Finansal bilgiler içeren finansal rapor türlerinden biri “Bağımsız Denetim Raporu” adı altında yayımlanmaktadır. Bağımsız denetim raporu, denetçinin yapmış olduğu çalışmaların içeriğini ve finansal tablolar hakkında varmış olduğu görüşünü belirttiği bir belgedir. Rapor, yazılı olarak düzenlenir ve önceden belirlenmiş bir formata sahiptir (Bozkurt, 2012:365). Bu rapor, bağımsız bir denetim şirketi tarafından hazırlanmakta olup şirketler bu raporlama sürecinde istenen bilgi ve belgeleri bağımsız denetim şirketine sunmakla yükümlüdürler. Bu açıdan bakıldığında bağımsız denetim raporu, şirketin kendisi tarafından hazırlanmadığı için kurumsal rapor olarak nitelendirilmemektedir.

Bağımsız denetim raporu, bağımsız denetime tabi şirketler tarafından hazırlanmak zorundadır. Bağımsız denetime tabi olacak şirketler ise Türk Ticaret Kanunu’nun 397. maddesine göre Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Bağımsız denetime tabi olacak şirketler için genel kriterler ve tutarları Tablo 1’deki gibi belirlenmiştir. Şirketler, bu üç kriterden en az ikisini iki yıl üst üste sağlamaları durumunda bağımsız denetime tabi olmaktadır. Ayrıca bu kriterlere bakılmaksızın, ilgili Bakanlar Kurulu kararında belirtilen ve özel alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin de bağımsız denetime tabi olacakları belirtilmektedir (Gökçen vd., 2016:21).

Tablo 1. Bağımsız Denetim Raporu Hakkında Genel Bilgiler

Kriter / Yıl	2013	2014	2015	2016
Aktif Toplamı ()	150 milyon ve üstü	75 milyon ve üstü	50 milyon ve üstü	40 milyon ve üstü
Yıllık Net Satış Hasılatı ()	200 milyon ve üstü	150 milyon ve üstü	100 milyon ve üstü	80 milyon ve üstü
Çalışan Sayısı (kişi)	500 ve üstü	250 ve üstü	200 ve üstü	200 ve üstü

Bağımsız denetime tabi olanlar dışında kalan şirketler, mali tablolarını mevzuattaki hükümlere göre vergi idaresine “*Tam Tasdik Raporu*” ile sunmaktadırlar. Bu rapor, şirket ile vergi idaresi arasındaki ilişkiden kaynaklanması dolayısıyla şirketin dış paydaşlarının tümünü ilgilendirmediğinden kurumsal rapor olarak nitelendirilmemiş ve çalışmada detaylı bir şekilde ele alınmamıştır. Bununla birlikte bağımsız denetime tabi olmayan şirketler de kredi temin etmek veya halka açılma öncesi gibi özel sebeplerden dolayı ihtiyari olarak bağımsız denetim raporu hazırlatabilirler. Ancak bu raporları kamuoyu ile paylaşmak zorunda değildirler.

Bağımsız denetim raporunu hazırlayan bağımsız denetçi, denetimi gerçekleştirdiği süreçte Kamu Gözetimi Kurumu tarafından yayımlanan Uluslararası Denetim Standartları ile uyumlu Türkiye Denetim Standartlarını esas almaktadır (Akbulut, 2013:404). Bu standartlar ile ülkelerde *Uygulanabilir Finansal Raporlama Çerçevesine* göre hazırlanan finansal tabloların denetimi gerçekleştirilmektedir.

Bağımsız Denetim Standartları ve SPK tebliğleri hükümleri doğrultusunda yürütülen bir bağımsız denetim çalışması sonucunda düzenlenen bağımsız denetim raporunun içermesi gereken temel

unsurlar şunlardır (Selimoğlu vd., 2015:415): *Başlık, Muhatap, Giriş Paragrafı, İşletme Yönetiminin Sorumluluğu, Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu, Bağımsız Denetçi Görüşü, Bağımsız Denetçinin İmzası, Bağımsız Denetim Raporunun Tarihi ve Bağımsız Denetim Kuruluşunun Adresi.*

Bağımsız denetim raporunu hazırlayan bağımsız denetçi, raporu dört farklı görüşte sunabilir. Bunlar: *Olumlu Görüş İçeren Rapor, Olumsuz Görüş İçeren Rapor, Görüş Vermekten (Bildirmekten) Kaçınılan Rapor ve Sınırlı Olumlu Görüş (Şartlı Görüş) İçeren Rapor* şeklindedir (KGK, 2017:4 ve SPK, 2017). Bu görüşlerden biri bağımsız denetim faaliyeti sonucu bağımsız denetçi tarafından yazılmakta ve hazırlanan bağımsız denetim raporunda yer almaktadır.

Bağımsız denetim raporu hakkındaki genel bilgiler, Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Bağımsız Denetim Raporu Hakkında Genel Bilgiler

Bağımsız Denetim Raporu	
Düzenlemeler[§]	<ul style="list-style-type: none"> * 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu * Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: II, No: 14.1) * Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No: 22)
Düzenleyiciler	<ul style="list-style-type: none"> * Bakanlar Kurulu (6102 sayılı TTK ile Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketleri Belirleme Konusunda) * KGK (Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları ile Bağımsız Denetim Yönetmeliği Konusunda) * SPK (Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğler Konusunda)
Sorumlular	<ul style="list-style-type: none"> * Bağımsız Denetçi (Raporun Hazırlanmasından) * İşletme Yönetimi (Finansal Tablo ve Eklerinin Doğru ve Dürüst Resim İlkesine Uygun Hazırlanmasından)
Taraflar	<ul style="list-style-type: none"> * Tüm Paydaşlar (Genel Olarak) * Yatırımcılar ve Kredi Verenler (Özel Olarak)
İçerik	<ul style="list-style-type: none"> * Finansal Bilgi (Ağırlıklı Olarak) * Finansal Olmayan Bilgi (Kısmen Dipnotlarda)
İçerik Unsurları	<ul style="list-style-type: none"> * İşletme Yönetiminin ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu * Bağımsız Denetçi Görüşü * Bağımsız Denetim Raporunun Tarihi
Yayımlanma	<ul style="list-style-type: none"> * Zorunlu (Kanunda ve Bakanlar Kurulu Kararında Belirtilen Şirketler, Genel olarak KAYİK'ler) * İhtiyari (Özel Sebeplerden Dolayı Hazırlamak İsteyen Şirketler)
Yayımlanma Yeri	<ul style="list-style-type: none"> * Şirket İnternet Sitesi * KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformu) İnternet Sitesi

§ Rapor ile ilgili sadece temel yasal düzenlemelere yer verilmiş olup bunlar hakkında değişiklik yapılmasını öngören düzenlemeler ayrıca belirtilmemiştir (Bundan sonraki diğer raporlar ile ilgili tablolar da benzer şekilde düzenlenmiştir).

Faaliyet Raporu

Türk Ticaret Kanunu'nda faaliyet raporu ile ilgili “*Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu, şirketin, o yıla ait faaliyetlerinin akışı ile her yönüyle finansal durumunu, doğru, eksiksiz, dolambaçsız, gerçeğe uygun ve dürüst bir şekilde yansıtır. Bu raporda finansal durum, finansal tablolara göre değerlendirilir. Raporda ayrıca, şirketin gelişmesine ve karşılaşması muhtemel risklere de açıkça işaret olunur. Bu konulara ilişkin yönetim kurulunun değerlendirmesi de raporda yer alır.*” (Resmi Gazete, Sayı: 27846, 2011:m.516) ifadesi bulunmaktadır. Ayrıca kanunda, bu raporun asgari içeriğinin Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından bir yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmektedir.

Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarının Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik'te ise faaliyet raporu; “*Yönetim organı tarafından kanuna ve ilgili yönetmeliğe göre düzenlenen, şirketin ilgili yıla ilişkin faaliyetlerinin akışı ile her yönüyle finansal durumunun doğru, eksiksiz, dolambaçsız, gerçeğe uygun ve dürüst bir şekilde yansıtıldığı, şirketin gelişmesinin ve karşılaşılması muhtemel risklerin belirtildiği rapor*” (Resmi Gazete, Sayı: 28395, 2012:m.3g) olarak tanımlanmaktadır.

İlgili yönetmeliğe göre faaliyet raporunun bölümleri şunlardır (Resmi Gazete, Sayı: 28395, 2012:m.7): *genel bilgiler, yönetim organı üyeleri ile üst düzey yöneticilere sağlanan mali haklar, şirketin araştırma ve geliştirme çalışmaları, şirket faaliyetleri ve faaliyetlere ilişkin önemli gelişmeler, finansal durum, riskler ve yönetim organının değerlendirmesi ve diğer hususlar.* Sermaye Piyasası Kurulu veya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu düzenlemelerine tabi şirketlerin faaliyet raporlarında, yönetmeliğe göre belirtilen bilgilerin yanında SPK ve BDDK mevzuatlarından kaynaklanan ek bilgilere de yer verilmesi gerekmektedir (Deloitte ve TKYD, 2014:4).

Yönetmelikte; finansal olmayan bilgiler olan kurumsal, çevresel ve sosyal sorumlulukların raporlanmasına ilişkin bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak diğer hususlar başlığı altında; “*yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla yönetim organının uygun gördüğü ilave bilgilere de yer verilebilir*” ifadesiyle işletmelere bu konuda esneklik tanınmıştır (Gençoğlu ve Aytacı, 2016:58).

Söz konusu yönetmelik, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre kurulan ve faaliyet gösteren anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin yıllık faaliyet raporlarını, şirketler topluluğunda ise ana şirketin yıllık faaliyet raporunu kapsamaktadır. Bu anlamda, tüm sermaye şirketleri TTK uyarınca 2012 yılından başlayarak finansal sonuçlarını içerecek şekilde faaliyet raporu düzenlemektedir (Deloitte ve TKYD, 2014:5). Faaliyet raporunun hazırlanmasından sorumlu olan şirket yönetim kurulu, ilgili raporu bağımsız denetimden geçmiş

finansal tabloların yardımı ve diğer konuları da içine alacak şekilde oluşturmalıdır (Akbulut, 2013:404).

Faaliyet raporu ile ilgili bir başka önemli nokta, bu raporların içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığının ve gerçeği yansıtır yansıtmadığının bağımsız denetimin kapsamı içerisinde olmasıdır. Bu kapsam doğrultusunda, bağımsız denetime tabi olduğu halde bağımsız denetimden geçmemiş yıllık faaliyet raporu düzenlenmemiş hükmündedir (Resmi Gazete, Sayı: 27846, 2011:m.397).

Özetle, günümüzde şirketlerin faaliyet raporlarında söz konusu tarafların ihtiyaç duyduğu şeffaf ve doğru finansal bilgiler kadar sürdürülebilir büyüme, kurum kültürü, yönetim organının yetkinliği ve tecrübesi, gelecek hakkında beklentiler ve planlar, sosyal sorumluluk gibi finansal olmayan bilgilere de yer verdikleri gözlenmektedir. Dolayısıyla yıllık faaliyet raporu, sadece Türk Ticaret Kanunu'nun getirdiği bir yasal yükümlülük olarak değil yönetim kurulunun şirketin finansal ve finansal olmayan bilgileri ve vermek istediği mesajları paydaşları ile paylaştığı en önemli kurumsal iletişim aracı olarak görülmelidir (Deloitte ve TKYD, 2014:6).

Türkiye'de sermaye şirketleri için yasal bir zorunluluk arz eden ve paydaşlar ile iletişimde önemli bir araç olan faaliyet raporu ile ilgili genel bilgilere Tablo 3'te yer verilmektedir.

Tablo 3. Faaliyet Raporu Hakkında Genel Bilgiler

Faaliyet Raporu	
Düzenlemeler	<ul style="list-style-type: none"> * 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu * Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarının Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik * Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği (II-14.1) * Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1) * Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporunun Hazırlanmasına ve Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
Düzenleyiciler	<ul style="list-style-type: none"> * Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (6102 sayılı TTK ile Faaliyet Raporlarının İçeriği Konusunda) * SPK (SPK'ya Tabi Şirketler ile İlgili Konularda) * BDDK (Banka Faaliyet Raporları ile İlgili Konularda)
Sorumlular	<ul style="list-style-type: none"> Şirket Yönetim Organı (Faaliyet Raporunun Hazırlanması ve Sunulması): * Anonim Şirketler: Yönetim Kurulu * Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirketler: Yönetici veya Yöneticiler * Limited Şirketler: Müdür veya Müdürler Kurulu
Taraflar	<ul style="list-style-type: none"> * Tüm Paydaşlar (Genel Olarak) * Yatırımcılar ve Kredi Verenler (Özel Olarak)
İçerik	<ul style="list-style-type: none"> * Finansal Olmayan Bilgi (Ağırlıklı Olarak) * Finansal Bilgi (Özet Olarak)

İçerik Unsurları	* Genel Bilgiler
	* Yönetim Organı Üyeleri ile Üst Düzey Yöneticilere Sağlanan Mali Haklar
	* Şirketin Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları
	* Şirket Faaliyetleri ve Faaliyetlere İlişkin Önemli Gelişmeler
	* Finansal Durum, Riskler ve Yönetim Organının Değerlendirmesi
	* Diğer Hususlar
Yayımlanma	Zorunlu (Tüm Sermaye Şirketleri İçin)
Yayımlanma Yeri	Şirket İnternet Sitesi

Kurumsal Yönetim Raporu

90'lı yıllarda ve sonrasında ortaya çıkan muhasebe skandalları ile güven kaybına uğrayan finansal raporlamaya güvenin yeniden inşa edilebilmesi için etkin kurumsal yönetim uygulamalarının gerekliliği görüşünde birleşmiştir. Amerika'da 2002 yılında yürürlüğe girmiş olan Sarbanes Oxley Yasası başta olmak üzere, uluslararası düzeyde kurumsal yönetim ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Arı, 2008:62).

Kurumsal yönetim, sadece işletmeye yön veren aktörler olan yönetim kurulunun ya da üst yönetimin uyacağı kurallardan oluşan değil tüm paydaşlar tarafından da uyulması gereken ilkelere oluşan yönetim biçimi şeklinde tanımlanabilmektedir (Cavlak, 2015:5). Kurumsal yönetimin amacı, verimli bir karar alma süreci yaratmanın ve onu muhafaza etmenin yollarını arayıp bulmak, işletme stratejisinde önemli hatalar yapılmasını önlemek ve yapılan hataların da hızla düzeltilmesini güvence altına almaktır (Pound, 2002:91). Bu noktada işletmenin kurumsal yönetime ne kadar uyum sağladığının tespiti önem kazanmaktadır. Kurumsal yönetim ilkelerini uygulayan işletmeler bu ilkelere ilişkin faaliyetlerini “Kurumsal Yönetim Raporu” ile açıklamaktadırlar.

Kurumsal yönetim ilkelerinin işletmeler tarafından uygulanmasında, “*uygula, uygulamıyorsan açıkla*” prensibi benimsenmiştir (Doğan, 2007:104). Bu prensip doğrultusunda, yönetim kurulunun ilkelere yer alan prensiplerin uygulanıp uygulanmadığını, uygulanmıyor ise gerekçesini ve bu ilkelere tam olarak uyulmaması dolayısıyla meydana gelen çıkar çatışmalarına ilişkin bilgileri içeren açıklama yapması ve varsa buna ilişkin uyum raporuna, yıllık faaliyet raporunda yer vermesi gerektiği kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2011:m.5-6). Bu raporun ayrıca şirketlerin internet sayfalarında da yayımlanma zorunluluğu bulunmaktadır (Pamukçu, 2011:142). İşletmeler, kurumsal yönetim ilkeleri ile ilgili açıklamalara faaliyet raporlarında yer verdikleri gibi bunu ayrı bir rapor halinde de sunabilmektedirler.

Kurumsal yönetim ile ilgili sunulan bir diğer rapor ise derecelendirme şirketleri tarafından hazırlanan kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi raporudur. Derecelendirme şirketleri, söz konusu şirketleri kurumsal yönetimin dört temel ilkesine göre çeşitli kriterler çerçevesinde değerlendirmekte ve hem bu dört ilkeye not vermekte hem de bu notların

ortalamasını alarak şirketin kurumsal yönetim notunu belirlemektedirler. Ortaya çıkan sonuçlar, özet bir şekilde kurumsal yönetim derecelendirme raporu olarak yayımlanmaktadır.

İşletmeler, faaliyetlerine ilişkin bilgileri paydaşlarına kurumsal raporlar vasıtası ile sunmaktadır. Bu raporlar, kurumsal yönetim ilkelerinden biri olan kamuyu aydınlatma ve şeffaflık ilkesinin de bir yansıması olarak görülebilir. Bununla beraber şeffaflık; finansal ve finansal olmayan tüm bilgilerin zamanında, doğru, eksiksiz ve kolay erişilebilir şekilde kamuya açıklanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla şirketlerde kurumsal yönetim yaklaşımının benimsenmiş olması kurumsal raporlamanın şeffaflığı ve kamuyu aydınlatma düzeyinin yükselmesi ile doğrudan ilgilidir (Pamukçu, 2011:133).

Kurumsal yönetim ilkelerine dayalı olarak hazırlanan Kurumsal Yönetim Raporu hakkında genel bilgilere Tablo 4'te yer verilmektedir.

Tablo 4. Kurumsal Yönetim Raporu Hakkında Genel Bilgiler

Kurumsal Yönetim Raporu	
Düzenlemeler	* 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu * Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1) * Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik
Düzenleyiciler	* SPK (6102 sayılı TTK ile Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Esasları Konusunda) * BDDK (Bankaların Kurumsal Yönetim İlkeleri Konusunda)
Sorumlular	İşletme Yönetimi (Hazırlanması ve Yayımlanması)
Taraflar	* Tüm Paydaşlar (Genel Olarak) * Pay Sahipleri ve Menfaat Sahipleri (Özel Olarak)
İçerik	* Finansal Olmayan Bilgi * Finansal Bilgi (Yoktur. Sadece Bu Bilgilerin Nereden Sağlanacağı Konusunda Açıklama Vardır.)
İçerik Unsurları	* Pay Sahipleri * Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık * Menfaat Sahipleri * Yönetim Kurulu
Yayımlanma	* Zorunlu (Borsa Şirketleri İçin) * İhtiyari (Özel Sebeplerden Dolayı Hazırlamak İsteyen Şirketler)
Yayımlanma Yeri	Şirket İnternet Sitesinde: * Ayrı Bir Bölüm Olarak Faaliyet Raporunda * Ayrı Bir Rapor Olarak Kurumsal Yönetim Raporunda
İlişkili Kurum ve Kuruluşlar	* Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) * Türkiye Kurumsal Yönetim Forumu (CGFT) (Sabancı Üniversitesi ve TÜSİAD) * Koç Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu * Kurumsal Yönetim ve Sürdürülebilirlik Merkezi (CGS Center)

Sürdürülebilirlik Raporu

Sürdürülebilirlik raporu, bir kuruluşun çevre, toplum ve ekonomi üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerine ilişkin bildirimler ileten bir kurumsal raporlama türüdür. Bu raporlar, kuruluşların faaliyetlerini daha sürdürülebilir hale getirmek için hedef belirlemelerine, performanslarını ölçmelerine ve değişimi yönetmelerine yardımcı olmaktadır (GRI, 2013:3). Sürdürülebilirlik raporunda, işletme performansı yalnızca uzun vadeli karlılık açısından ele alınmamakta aynı zamanda toplumun, gezegenin ve insanların refahı hakkındaki bilgileri de yansıtması bakımından da değerlendirilmektedir (Brockett ve Rezaee, 2012:27).

Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative, GRI), sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanmasına öncülük eden, bu konuda kılavuz yayımlayan ve kar amacı gütmeyen bağımsız bir organizasyondur. Organizasyon, raporda yer alan bilgilerin piyasalara ve topluma yararlı ve inandırıcı hale getirilmesi için gerekli şeffaflık ve tutarlılık derecesini teşvik eden standartlaştırılmış, küresel ölçekte geçerli bir çerçeve sunmaktadır (GRI, 2013:3). Bu kapsamda kurum, 2000 yılında kılavuz olarak ilk kapsamlı sürdürülebilirlik raporlaması çerçevesini yayımlamış ve yıllar içinde güncelleyerek ilgililere sunmuştur (Aydın, 2015:70). Her güncellemesinde sektörel olarak raporlanacak alanları standardize eden GRI, halen sürdürülebilirlik raporlaması alanında neredeyse tek inisiyatif konumundadır (Gençoğlu ve Aytaç, 2016:53).

Raporun temelinde yer alan sürdürülebilirliğe ait performansın raporlanması, tüm dünyada giderek artmaktadır. Bazı şirketler sürdürülebilirlikle ilgili attıkları adımlara faaliyet raporlarında yer verirken, bazıları internet sitelerinde ayrı bir başlık açarak bu konuda paydaşlarını bilgilendirmekte, önemli bir kısmı ise ayrı bir sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır (BİST, 2014:33). Yapılan bazı değerlendirmelerde şirketlerin sürdürülebilirliğe ait bilgileri, entegre raporun bir parçası veya alt kümesi olarak da sunabileceği belirtilmektedir (PwC, 2013:4).

Finansal raporların doğal bir uzantısı olarak sürdürülebilirlik raporları işletmenin çevresel, ekonomik ve sosyal performansını açıklamada kurumsal raporların kapsamını genişletmektedir (Başar ve Başar, 2006:214). Bu durum, raporun temel özelliklerinden biri olan şirketlerin finansal ve finansal olmayan performansları arasındaki bağlantıyı vurgulamasından kaynaklanmaktadır (BİST, 2014:33). Bu çerçevede, gönüllü bir hareket olarak başlamakla birlikte son on beş yılda çok sayıda ülkede sürdürülebilirlik konusunda zorunlu veya gönüllü düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır (Aras ve Sarıoğlu, 2015:33). Daha önceleri ise bu raporlar, daha dar çerçevede ele alınarak Çevresel Rapor, Sosyal Sorumluluk Raporu ismi ile yayımlanmaktaydı.

Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlaması genellikle faaliyet raporlarının içinde bir bölüm olarak yer alsa da sürdürülebilirliğin ayrı bir rapor biçiminde yayımlanma anlayışı her geçen gün yaygınlaşmaktadır (Özdemir ve Pamukçu, 2016:18). Bununla birlikte Türkiye’de düzenlenen raporlarda, sürdürülebilirlik raporlaması kılavuzunda yer alan muhasebe bilgilerine az yer verildiği ve bu raporlarda sürdürülebilirlik kavramından daha çok şirket tanıtımının öne çıktığı

gözlenmektedir. Bunun nedenleri arasında, sürdürülebilirlik raporlamasına yeni başlanmış olması ve muhasebe uygulamalarının alt yapısındaki eksikliklerin rolü olduğu söylenebilir (Güvemli vd., 2016:169). Bu duruma rağmen global gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutunu kamuoyuna açıklamayı tercih eden işletme sayısı artmaktadır (Özdemir ve Pamukçu, 2016:13).

Sürdürülebilirlik raporu hakkında genel bilgilere Tablo 5’te yer verilmektedir.

Tablo 5. Sürdürülebilirlik Raporu Hakkında Genel Bilgiler

Sürdürülebilirlik Raporu	
Düzenlemeler	GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları (G4)
Düzenleyiciler	Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative, GRI)
Sorumlular	İşletme Yönetimi (Komite, Danışman ve Benzeri Vasıtalar ile Beraber)
Taraflar	Tüm Paydaşlar
İçerik	* Finansal Olmayan Bilgi (Ağırlıklı Olarak) * Finansal Bilgi (Ekonomik Performans Verileri Altında Özet Olarak)
İçerik Unsurları	* Genel Standart Bildirimler (Strateji ve Analiz, Kurumsal Profil, Tanımlanan Öncelikli Unsurlar ve Çerçevesel, Paydaş Katılımı, Rapor Profili, Yönetişim, Etik Değerler ve Dürüstlük) * Özel Standart Bildirimler (Ekonomik, Çevresel ve Sosyal)
Yayımlanma	İhtiyari
Yayımlanma Yeri	Şirket İnternet Sitesinde * Kurumsal Sürdürülebilirlik İletişim Platformu (www.kurumsalsurdurulebilirlik.com)
İlişkili Kurum ve Kuruluşlar	* İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD) * Kurumsal Yönetim ve Sürdürülebilirlik Merkezi (CGS Center) * Sürdürülebilir Kalkınma Forumu (Özyeğin Üniversitesi ve TÜSİAD) * Sürdürülebilirlik Akademisi

Entegre Rapor

Entegre rapor, en basit ifade ile şirketlerin finansal ve finansal olmayan bilgilerinin tek bir rapor halinde sunulduğu dışsal bir rapordur (Cömert ve Kurt, 2014:1265). Bir başka açıdan ise entegre rapor; bir kuruluşun stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin kuruluşun dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl sağlayacağını kısa ve öz bir şekilde bildirilmesidir. Bu raporun asıl amacı, finansal sermaye sağlayan taraflara bir kuruluşun zaman içinde nasıl değer yaratacağını açıklamaktır (IIRC, 2013:7). Ayrıca entegre rapor; finansal, entelektüel, toplumsal ve çevresel sermayeyi ortak bir platforma getirme işlevini de sağlamaktadır (Katsikas vd., 2017:76).

Ekonomik ve finansal krizlerin gösterdiği raporlamadaki zayıflıklar, işletmelerin doğal çevre üzerindeki etkisi ve kaynakların uzun vadeli kullanılabilirliği konusundaki artan farkındalık, entegre raporun ortaya çıkmasına neden olan etmenlerdendir (Watson, 2012:15). Entegre rapora duyulan ihtiyacın bir diğer nedeni ise işletmelerin raporlarında yer alan bilgi ile yatırımcıların işletme hakkında karar vermek için ihtiyaç duydukları bilgi arasındaki farktır (Topçu ve Korkmaz, 2015:3). Bu durum ise günümüzde, yatırımcıların yatırım kararı almak için sadece finansal raporlardaki veriler ile değil, sosyal ve çevresel faktörleri de dikkate alarak işletmenin durumunu görmek ve işletmenin sürdürülebilirliğini test etmek istemelerinden kaynaklanmaktadır (Gençoğlu ve Aytaç, 2016:51).

Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (The International Integrated Reporting Council, IIRC), entegre raporlarının hazırlanmasına öncülük eden, bu konuda bir çerçeve yayımlayan ve düzenleyici kurumlar, yatırımcılar, şirketler, standart belirleme otoriteleri, muhasebe uzmanları ve STK'lar tarafından 2010 yılında kurulmuş küresel bir koalisyondür. IIRC, etkin bir entegre raporun, entegre düşünmeyi ve geleneksel raporlardan daha geniş bakış açılı, birbiriyle bağlantılı ve ileriye dönük bir karar alma mekanizması gerektirdiğini ifade etmekte ve bu çerçevede faaliyetlerini sürdürmektedir (Aras ve Sarıoğlu, 2015:44).

Entegre rapor, kurumsal rapor anlayışının güncel yansımalarından biri olarak ifade edilmektedir (Kaya vd., 2016:85) ve kurumsal açıklamanın en ileri seviyesi, muhtemelen geleceği olarak düşünülmektedir (Fasan, 2013:41). Bu doğrultuda çok sayıda ülkede entegre raporu teşvik eden adımlar atılmaktadır. Ancak bununla birlikte henüz genel kabul görmüş ya da sınırları çizilmiş bir formatının olmamasından dolayı entegre rapor, gönüllülük esasına dayalı bir şekilde hazırlanmaktadır (Altınay, 2016:62).

Şirket paydaşlarının ihtiyaç duydukları bilgiyi farklı kaynaklarda aramayarak bilgiye kolay bir şekilde ulaşabilmesini öngören entegre rapor konusunda halihazırda bazı olumsuzluklar da bulunmaktadır. Bunlardan biri entegre raporun içeriği konusunda ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmasına, bir çerçeve hazırlanmasına rağmen henüz bu konuda uluslararası kabul gören bir standart bulunmamasıdır. Ayrıca bu raporda yer alan finansal olmayan bilgilerin denetiminin nasıl yapılacağı noktasında da uzlaşmış bir görüş veya standart mevcut değildir (Kaya, 2015:122).

Entegre rapor, kurumsal raporlamanın geldiği en ileri aşama olarak görülmele beraber uzun bir geçmişe sahip olmaması, diğer kurumsal raporlara göre içerdiği bilgilerin geniş bir alana yayılması, uluslararası boyutta kabul gören bir standardının olmaması ve benzeri sebeplerden dolayı halen birtakım zorluklarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu zorlukların giderilmesinde ise teknoloji bir araç olarak kullanılabilir. İnternet ve XBRL alanında işletmeler, entegre raporlarını paydaşlarına kolay, hızlı, karşılaştırılabilir bir şekilde sunmayı başarabilirlerse entegre raporun gelişimi daha rahat bir seyir izleyecektir (Eccles vd., 2015:17).

Entegre raporun, sürdürülebilirlik raporunun bir üst modeli olarak gören yaklaşımlar bulunmakla beraber aslında bu raporun, finansal raporun bir evrimi olduğunu düşünen

yaklaşımlar da mevcuttur (Mio, 2016:12). Bahsi geçen görüşler doğrultusunda entegre rapor, işletmenin faaliyetlerine dair finansal raporun ve sürdürülebilirlik raporunun tek bir rapor olarak sunulduğu rapor olarak da tanımlanabilmektedir (Karğın vd., 2013:28). Bununla birlikte entegre raporun, finansal rapor ile sürdürülebilirlik raporunun birebir toplamından oluşmadığını ifade edenler de vardır. Bu yaklaşıma göre entegre rapor, sadece finansal ve finansal olmayan bilgilerin tek bir raporda bir araya getirilmesini sağlamaz, bu bilgilerin birbiriyle ve kuruluş stratejisiyle ilişkisini kurar, yaratılan değere nasıl bir katkı sağladığını gösterir (Aras ve Sarıoğlu, 2015:44). Her ne kadar sürdürülebilirlik raporu ile entegre raporun amaçları farklı olsa da sürdürülebilirlik raporu entegre raporun özünde bulunan bir unsurdur (GRI, 2013:85).

Uzun bir geçmişe sahip olmasa da işletmeler ve paydaşları açısından gün geçtikçe önem kazanan entegre rapor hakkında genel bilgilere Tablo 6'da yer verilmektedir.

Tablo 6. Entegre Rapor Hakkında Genel Bilgiler

Entegre Rapor	
Düzenlemeler	Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (IIRC Framework)
Düzenleyiciler	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (The International Integrated Reporting Council, IIRC)
Sorumlu	İşletme Yönetimi
Taraflar	Tüm Paydaşlar
İçerik	* Finansal Olmayan Bilgi (Ağırlıklı Olarak) * Finansal Bilgi (Finansal Veriler veya Benzeri Başlıklar Altında Özet Olarak)
İçerik Unsurları	* Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre * Kurumsal Yönetim * İş Modeli * Riskler ve Fırsatlar * Strateji ve Kaynak Aktarımı * Performans * Genel Görünüş * Hazırlık ve Sunum Temeli * Genel Raporlama İlkeleri
Yayımlanma	İhtiyari
Yayımlanma Yeri	Şirket İnternet Sitesinde
İlişkili Kurum ve Kuruluşlar	* Entegre Raporlama Platformu/Çalışma Grubu (TKYD ve SKD) * Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA)

4. Kurumsal Rapor Türlerinin Karşılaştırılması

Kurumsal raporların tarihsel gelişimi içinde finansal raporlar ile başlayan günümüzde de entegre raporlar ile devam eden süreçte ortaya çıkan rapor türleri, Tablo 7'deki gibi karşılaştırılmıştır. Tablodaki kriterlerden bazıları Türkiye'deki yasal düzenlemeler çerçevesinde ele alınmıştır.

Tablo 7. Kurumsal Rapor Türlerinin Karşılaştırılması

Konu / Rapor Türü	Faaliyet Raporu	Kurumsal Yönetim Raporu	Sürdürülebilirlik Raporu	Entegre Rapor
Tanımlama	Yıllık Faaliyet Raporu	Kurumsal Yönetim (İlkelerine) Uyum Raporu	(Kurumsal) Sosyal Sorumluluk Raporu Üç Boyutlu Rapor	Bütünleşik Tümleşik Tek Rapor
Veri	Nitel [A] Nicel [K]	Nitel [A] Nicel [K]	Nitel [A] Nicel [K]	Nitel [A] Nicel [K]
İçerik	Finansal Olmayan Bilgi [A] Finansal Bilgi [K]	Finansal Olmayan Bilgi [A] Finansal Bilgi [K]	Finansal Olmayan Bilgi [A] Finansal Bilgi [K]	Finansal Olmayan Bilgi [A] Finansal Bilgi [K]
Tasarım	Renkli Tablo, Grafik, Figür, Fotoğraf, Resim ve Benzeri Araçlar	Siyah-Beyaz Tablo	Renkli Tablo, Grafik, Figür, Fotoğraf, Resim ve Benzeri Araçlar	Renkli Tablo, Grafik, Figür, Fotoğraf, Resim ve Benzeri Araçlar
Performans Göstergesi	Geçmiş [A] Gelecek [K]	Geçmiş	Geçmiş [A] Gelecek [K]	Gelecek [A] Geçmiş [K]
Sorumlu	İşletme Yönetimi	İşletme Yönetimi	İşletme Yönetimi	İşletme Yönetimi
Destek Birimi	Yatırımcı İlişkileri Birimi	Kurumsal Yönetim Birimi	Tüm Birimler	Tüm Birimler
Taraflar	Tüm Paydaşlar (Genel Olarak) Yatırımcılar ve Kredi Verenler (Özel Olarak)	Tüm Paydaşlar (Genel Olarak) Pay Sahipleri ve Menfaat Sahipleri (Özel Olarak)	Tüm Paydaşlar	Tüm Paydaşlar
Yayımlanma	Zorunlu (Tüm Sermaye Şirketleri)	Zorunlu (Borsa Şirketleri)	İhtiyari	İhtiyari
Yayımlanma Aracı	Elektronik ve/veya Basılı	Elektronik ve/veya Basılı Şirket İnternet Sitesinde:	Elektronik ve/veya Basılı	Elektronik ve/veya Basılı
Yayımlanma Yeri	Şirket İnternet Sitesi	Faaliyet Raporunda ve/veya Kurumsal Yönetim Raporunda	Şirket İnternet Sitesinde	Şirket İnternet Sitesinde
Endeks^S	-	Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY)	Sürdürülebilirlik Endeksi (XUSRD)	-

§ Doğrudan hazırlanan raporlar ile ilgili olmayıp sadece bu tür raporlama yapan işletmelerin BİST'te işlem görebilecekleri endeksi ifade etmektedir.

[A]: Ağırlıklı, [K]: Kısmen

Tablo 7'de yer alan bilgiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde kurumsal raporların gelişimi ile ilgili şunları ifade etmek mümkündür:

- Nitel verinin ve doğal olarak finansal olmayan bilginin payı artmaktadır.
- Tasarım olarak daha renkli ve ilgili çekici araçlar kullanılmaktadır.
- Yayımlanma aracı, teknolojinin gelişimi ve kullanımı ile beraber çeşitlenmektedir.
- Sorumluluk genel olarak değişmezken sorumluluk kapsamı genişlemektedir.
- Destek birimleri çeşitlenmekte ve tüm işletmeye yayılmaktadır.
- Taraflar, tüm paydaşları içine alacak şekilde genişlemektedir.
- Zorunluluk olmasa dahi gönüllü olarak yayımlama anlayışı benimsenmektedir.
- Teknolojinin gelişimi ve kullanımı ile beraber yayımlanma araçları ve yerleri artmaktadır.

Tablo 7'deki kurumsal rapor türlerine ait bilgilere işletme ve paydaşları açısından bakıldığında ise şunları söylemek mümkündür:

- Paydaşların bilgi talebi ve bu doğrultuda da işletmelerin sorumluluğu artmaktadır.
- İşletmelerin şeffaflığı ve kamuyu aydınlatma araçları artmaktadır.
- İşletme ile paydaşları arasındaki bilgi farklılığı azalış göstermektedir.
- Paydaşların zamanında ve karşılaştırılabilir bilgi alma olanağı artmaktadır.
- İşletmenin paydaşlar ile olan iletişimi kolaylaşmaktadır.
- İşletme ile paydaşları arasındaki iletişim, tüm işletmeye yayılmaktadır.

5. Sonuç

Çalışmada öncelikle işletmelerin hazırladıkları raporlar hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılmış olup raporlar, işletme içi raporlar ve işletme dışı raporlar olarak ikili sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Daha sonra ise kurumsal raporlara ağırlık verilerek bunlar hakkında değerlendirilmelerde bulunulmuş ve bu raporların türleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Kurumsal rapor türleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde şunları ifade etmek mümkündür:

- Raporlardaki nitel verinin ve doğal olarak finansal olmayan bilginin payı artmıştır.
- Rapor türlerindeki ve yasal düzenlemelerdeki gelişmeler değerlendirildiğinde işletme ile paydaşları arasındaki bilgi farklılığının azaldığı, bilginin paydaşlara ulaşımının kolaylaştığı ve ulaşım hızının arttığı görülmektedir.
- Rapor türleri, Türkiye'deki yasal düzenlemeler çerçevesinde değerlendirildiğinde bağımsız denetim, faaliyet ve kurumsal yönetim raporlarına ait çeşitli yasal düzenlemelerin bulunduğu ancak sürdürülebilirlik ve entegre rapor konusunda herhangi bir yasal düzenlemenin olmadığı görülmektedir.
- Rapor türlerinin bazılarının yayımlanması yasal zorunluluktan kaynaklanmakta iken bazılarının yayımlanması işletme inisiyatifindedir. Ancak paydaşlar ile iletişimde önemli bir araç olarak yer alan raporlar zorunlu olmasalar da işletmeler, paydaşları ile ilişkilerini sağlam tutmak adına bu raporları gönüllü olarak yayımlama eğilimindedirler.
- Farklı dönemlerde, çok sayıda ve birbirinden bağımsız yayımlanan raporlar, paydaşların bilgiler arasında kaybolmasına neden olurken, rapor tasarımlarının daha da renklendirilmesi ve çeşitlendirilmesi bilgileri daha anlaşılır hale getirmiştir. Bu tür araçların kullanımına bağlı olarak raporların sayfa sayıları da artış göstermiştir.
- Teknolojinin gelişimi ve kullanımı ile beraber kurumsal rapor türlerinin yayımlanma araçları ve yerleri artmıştır. Bunun bir sonucu olarak işletmenin paydaşları ile olan iletişimi kolaylaşmıştır. İşletmeler bazı rapor türlerini elektronik olarak yayımlamaktan ziyade kurumsal internet sitelerinde interaktif olarak yayımlayarak paydaşların istedikleri bilgiye daha rahat ulaşabilmelerini sağlamaktadırlar.
- Rapor türlerinin artması ile birlikte işletmelerin şeffaflığı ve kamuyu aydınlatma araçları da doğal olarak artmıştır. Bu durum da işletme sorumluluğunun kapsamını genişletmiş ve işletme ile paydaşları arasındaki iletişimin tüm işletmeye yayılmasını sağlamıştır.

Yapılan bu değerlendirmeler ile beraber bundan sonra yapılacak araştırmalara da yön verebilecek şu sorular sorulabilir:

- Genel olarak işletme dışındaki paydaşlar için hazırlanan bu kadar farklı rapor türü, işletme hakkında paydaşlara daha fazla bilgi sunarak faydalı mı olmakta yoksa paydaşların işletme hakkında karar almasını zorlaştırmakta mıdır?
- Finansal olmayan bilgilerin değerlendirilebilmesi ve karşılaştırmalar yapılabilmesi için standartlar oluşturulmalı mıdır? Finansal olmayan bilgiler finansal bilgilere (tutara) dönüştürülmeli midir?
- Finansal olmayan bilgilerin denetimi nasıl yapılabilir? Bunlar hakkında yasal alt yapının hazırlanması, ulusal ya da uluslararası düzeyde ne ölçüde gerçekleştirilebilir?

- Rapor türünün artması, işletmelerde ne kadar ek maliyete yol açmaktadır? Bu raporlarda ortak olan noktalar birleştirilerek tek bir rapor sunulabilir mi?

Sonuç olarak işletmeler tarafından hazırlanan raporlar süreç içinde çeşitli nedenlere bağlı olarak farklı isimler altında işletme paydaşlarına sunulmuştur. Bu rapor türlerinde sunulan bilgilerin sayısı ve çeşitliliği artmış dolayısıyla rapor konusunda hem işletmeler hem de paydaşlar farklı ve çok sayıda bilgi karmaşası ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum ve yukarıda ifade edilen sorulardan hareketle ortaya çıkan daha basit ve kapsayıcı bilgiler içermesi öngörülen entegre rapor anlayışı ise bu karmaşıklığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Ancak henüz başlangıç aşamasında olan bu rapor türünün hem işletmelerin hem de işletme paydaşlarının taleplerini karşılayıp karşılamayacağı ilerleyen yıllarda yapılacak çalışmalar ile ortaya konacaktır.

Kaynakça

- ACCA. (2016). Meeting Users' Information Needs: The Use and Usefulness of Integrated Reporting. www.accaglobal.com
- Aerts, W. ve W. Peter. (2013). Global Financial Accounting and Reporting: Principles and Analysis, Hampshire: Cengage Learning.
- Akbulut, A. (2013). Finansal Tabloları Bağımsız Denetime Hazırlama Kılavuzu. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- Alexander, D., A. Britton, A. Jorissen, M. Hoogendoorn ve C. van Mourik. (2014). International Financial Reporting and Analysis. Hampshire: Cengage Learning.
- Altunay, A. T. (2016). Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (25), 47-64.
- Aras, G. ve G. U. Sarioğlu. (2015). Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama. TÜSİAD Yayınları, No:10-567.
- Arı, M. (2008). Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenirliliği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 3 (2), 43-68.
- Aydın, S. (2015). Kurumsal Raporlamanın Evrilme Sürecine İlişkin Bir İrdeleme. Mali Çözüm Dergisi, 25 (130), 67-78.
- Aydın, S. (2016). Kurumsal Sosyal ve Çevresel Raporlama Performansının Ölçülmesi İçin Bir Modelleme Yaklaşımı. Muhasebe ve Denetime Bakış, 16 (49), 103-112.
- Başar, A. B. ve Başar, M. (2006). Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye'deki Durumu. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), 213-230.
- Beattie, V. (2000). The Future of Corporate Reporting: A Review Article. Irish Accounting Review, 7 (1), 1-36.
- BİST. (2014). Şirketler için Sürdürülebilirlik Rehberi.
- Bozkurt, N. (2012). Muhasebe Denetimi. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Brockett, A. ve Z. Rezaee. (2012). Corporate Sustainability: Integrating Performance and Reporting. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Büdeyri, T. ve A. Kısa. (2016). Entegre Raporlama (Er): Literatür Araştırması. In Proceedings of SOCIOINT 2016, 3rd International Conference on Education, Social Sciences and Humanities, İstanbul, 23-25 May, 182-187.

- Cavlak, H. (2015). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Kurumsal Yönetim İlişkisi: Kurumsal Yönetim Endeksi'ne Tabi Şirketlerde Bir Anket Çalışması. Marmara Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- Cebeci, Y. (2014). Finansal Tablolar Analizi Açısından Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) Kapsamında Düzenlenen Finansal Tablolar ile Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ndeki (MSUGT) Finansal Tabloların Karşılaştırılması. Marmara Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- CFA Institute (Centre for Financial Market Integrity.) (2007). A Comprehensive Business Reporting Model. www.cfainstitute.org
- Cömert, N. ve S. Kurt. (2014). Muhasebeci Gözüyle Kurumsal Sürdürülebilirlikte Yenilikler, Gelişmeler ve Ülke Uygulamaları. 13. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt:2. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.
- Çalış, Y. E. ve N. B. Altınsoy. (2014). Yönetim Raporlama Sisteminde Sorumluluk Muhasebesi: Bir İnşaat İşletmesinin Maliyet Merkezine Yönelik Performans Analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 16 (1), 29-44.
- Çalışkan, A. Ö. ve H. Güler. (2013). Şeffaflık ve Kamuyu Aydınlatma Ekseninde İnternette Finansal Raporlama. Mali Çözüm Dergisi, (116). 57-84.
- Deloitte ve TKYD. (2014). Anonim ve Limited Şirketler İçin Yıllık Faaliyet Raporu Hazırlama Kılavuzu. İstanbul: Deloitte Türkiye.
- Doğan, M. (2007). Kurumsal Yönetim, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eccles, R. G., M. P. Krzus ve S. Ribot. (2015). The Integrated Reporting Movement. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- EY. (2015). Are you prepared for corporate reporting's perfect storm?
- Fasan, M. (2013). Integrated Reporting Concepts and Cases that Redefine Corporate Accountability (Ed. C. Busco, A. Riccaboni ve P. Quattrone) içinde Section 3: Annual Reports, Sustainability Reports and Integrated Reports: Trends in Corporate Disclosure. New York: Springer.
- FEE. (2015). The Future of Corporate Reporting – Creating the Dynamics for Change.
- Gençoğlu, Ü. G. ve A. Aytaç. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BİST Uygulamaları, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (72), 51-66.
- Gökçen, G., B. Ataman ve C. Çakıcı. (2016). Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları. İstanbul: Beta Basım.
- Gökten, S. (2016). Entegre Raporlama Yaklaşımı İçin Uygulamaya Yönelik Sistematik Bir Öneri. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 18 (4), 741-765.
- GRI. (2013). G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları.
- Güvemli, B., D. A. Yaz ve S. Aydın. (2016). Mali Tabloların Çağdaşlaşması ve Sürdürülebilirlik Raporlamaları Karşısında Türk Muhasebe Düşüncesindeki Gelişmeler. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (11), 169-196.
- IIRC. (2013). Uluslararası <ER> Çerçevesi. www.theiirc.org
- Illingworth, D. (2004). New Reporting Models for Business: Who Needs Them?; Measuring Business Excellence, 8 (2), 4-8.
- Karğın, S., H. Aracı ve H. Aktaş. (2013). Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 6 (1), 27-46.
- Katsikas, E., F. M. Rossi ve R. L. Orelli. (2017). Towards Integrated Reporting Accounting Change in the Public Sector. Cham: Springer.

- Kaya, P. (2015). Entegre Raporlama Sisteminin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Şirketlere Sağlayacağı Faydalar. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (45), 113-130.
- Kaya, U., D. Aygün ve Ö. Yazan. (2016). Yeni Bir Kurumsal Raporlama Yaklaşımı Olarak Entegre Raporlama ve Dünyadaki Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (11), 85-101.
- KGK. (2017). BDS705 Bağımsız Denetçi Raporunda Olumlu Görüş Dışında Bir Görüş Verilmesi.
- Mio, C. (2016). *Integrated Reporting: A New Accounting Disclosure* (Ed. C. Mio). London: Palgrave Macmillan.
- Onay, A. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Raporlaması. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, (Özel Sayı), 104-118.
- Özdemir, Z. ve F. Pamukçu. (2016). Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi. *Mali Çözüm Dergisi*, (134), 13-35.
- Palea, V. (2013). *Financial Reporting under IAS / IFRS: Theoretical Background and Capital Market Evidence – A European Perspective*, Bern: Peter Lang.
- Pamukçu, F. (2011). Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 50, 133-148.
- Pound, J. (2002). Kurumsal Olarak Yönetilen Şirket Neler Sağlayabilir? Ahmet Kardam (Çev.), *Kurumsal Şirket Yönetimi* (Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler). İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası.
- Pounder, B. (2009). *Convergence Guidebook for Corporate Financial Reporting*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- PwC. (2013). *Integrated Reporting: Going Beyond the Financial Results*.
- Resmi Gazete. (2011). Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ. Sayı: 28158.
- Resmi Gazete. (2012). Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporunun Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik. Sayı: 28395.
- Resmi Gazete. (2011). Türk Ticaret Kanunu. Sayı: 27846.
- Selimoğlu, S. K., M. Özbirecikli, Ş. Uzay ve S. Uyar. (2015). *Bağımsız Denetim (Türkiye Denetim Standartlarıyla Uyumlaştırılmış)*. Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- Sipahi, B. ve A. P. Arsoy. (2010). Finansal Raporlamada Yeni Yaklaşımlar. *Öneri Dergisi*, 9 (33), 51-57.
- SPK. (2017). Bağımsız Denetim Faaliyeti. www.spk.gov.tr (Erişim: 24.04.2017)
- TDK. (2017). Rapor. www.tdk.org.tr (Erişim: 11.04.2017)
- TİSK. (2016). Herkes İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi: Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlaması Ulusal İnceleme Raporu.
- Tokaç, A. (2012a). *İşletmelerde Bütçeleme ve Raporlama*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Tokaç, A. (2012b). *Finansal Raporları Okuma Metodları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Topçu, M. K. ve G. Korkmaz. (2015). Entegre Raporlama: Kavramsal Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 1-22.
- Uyar, A. (2015). *Kurumsal Raporlamanın Gelişimi ve Güncel Yaklaşımlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Vasquez, J. L. B. (2017). Siz Şirketlerinizi Nasıl Raporluyorsunuz? KPMG Gündem Kış 2017, Sayı: 28.
- Watson, A. (2012). *Making Investment Grade: The Future of Corporate Reporting* (United Nations Environment Programme, Deloitte and the Centre for Corporate Governance in Africa) içinde *Annual Reporting Needs to Account for More*. Cape Town. Standard Bank.

- Yalkın, Y. K. ve V. Demir. (2015). Yönetim Aracı Olarak İşletme Bütçeleri. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yanık, S. ve İ. Türker. (2012). Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama). İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (47), 291-308.

RAMADAN EFFECT ON STOCK MARKETS*

BORSALARDA RAMAZAN ETKİSİ

Ömer Faruk TAN**
Şirin ÖZLEM***

Abstract

The month of Ramadan is one the most renowned religious rituals in the world for more than 1.5 billion Muslims. This study analyzes the effect of religious experience during the Muslim holy days of Ramadan on the stock exchanges of 16 Muslim-majority countries. According to the results, among 16 countries, 13 Muslim financial markets have positive returns during Ramadan, which can be attributed to the generally positive investor mood or emotion. In contrast, only 4 stock markets—Dubai Financial Market, Amman Stock Exchange, Karachi Stock Exchange, and Tunis Stock Exchange—exhibit differences that are both positive and statistically significant. Moreover, the study divides the Muslim holy days into 3 periods, where the first period comprises the first 10 days of Ramadan, second period covers the next 10 days of the Ramadan month, and the final period involves the last 10 days. According to results, while the first 10 days witness the lowest performance, the last 10 days experience the highest performance.

Keywords: Ramadan Effect, Regression Analysis, Muslim Countries, Stock Markets

Öz

Ramazan ayı, dünyadaki 1,5 milyardan fazla Müslüman için en önemli dinsel ritüellerden biridir. Bu çalışma Ramazan ayının Müslümanların çoğunlukta olduğu 16 ülkenin menkul kıymetler borsası üzerindeki etkisini incelemektedir. Elde edilen sonuçlara göre, Ramazan ayının söz konusu 16 Müslüman ülkenin 13'ünde finans piyasası üzerinde olumlu etkisi görülmektedir ve bu etki genellikle pozitif yatırımcı ruh hali veya duygusu ile açıklanabilmektedir. Diğer taraftan, sadece Dubai, Ürdün, Pakistan ve Tunus Borsaları hem olumlu hem de istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Ek olarak bu çalışma, Ramazan ayını; ilk on günü birinci dönem, ikinci on günü ikinci dönem ve son on günü üçüncü dönem olmak üzere üçe bölmüştür. Elde edilen sonuçlara göre, ilk on gün en düşük performans ile karşılanmakta, son on gün ise en yüksek performans gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ramazan Etkisi, Regresyon Analizi, Müslüman Ülkeler, Borsalar

* This study is a version of the conference paper with the title “Regression Analysis of Stock Exchanges During the Ramadan Period: Analysis of 16 Countries” presented 4th. International Academic Conference on Social Sciences, International Institute for Academic Development, Barcelona, Spain, 28-29 July 2017.

** Research Assistant, Marmara University, Faculty of Business Administration, Department of Business Administration, omer.tan@marmara.edu.tr

*** Research Assistant, MEF University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering, ozlems@mef.edu.tr

I. Introduction

Ramadan is the ninth month of the Muslim *Hijri* calendar and is the month in which the Quran was revealed to Prophet Mohammad. Muslims worldwide observe Ramadan as a month of fasting; it is mandatory for Muslims to do so and is one of Islam's five pillars. During the fast, Muslims cannot eat or drink anything from dawn until sunset (Al-Ississ, 2009). Further, Muslims are urged to refrain from wrongdoing (Husain, 1998) and are encouraged to devote themselves to acts of piety, prayers, and charity (Seyyed, 2005). Muslims are focused more on praying, reciting the Quran, and giving alms from their previous year's earnings. As a fundamental practice of the Islamic faith, Ramadan brings about a greater solidarity and collaboration between Muslims. Its main contribution is the greater social support that provides to the society as well as the close relationship an individual Muslim establishes with Allah (Białkowski, et. al, 2012).

Faith plays a very important function in decision-making and the actions of the people. Religious values and practices have an important effect on economic growth (Weber, 1930). According to a study on positive psychology, religion provides a valuable form of social support, inspires optimistic beliefs, and contributes to believers' happiness (Beit-Hallahmi & Argyle, 1997). In Islamic countries, although the act of fasting during Ramadan means that Muslims spend the first half of the day feeling hungry, which expected to have a negative influence on investor mood, the contrary happens. According to religious beliefs, this is a holy month and investors generally feel better when they are trading during Ramadan (Al-Hajieh, 2011).

To mark the end of Ramadan, Muslims celebrate Eid-ul-Fitr (*Ramadan Feast*). *Eid* is the Arabic word for festivity and Eid-ul-Fitr means breakfast, so it symbolizes breaking of the fasting period. Eid-ul Fitr comprises the final three days of Ramadan. It is a time to celebrate the completion of a month of blessing and joy with family and friends (Al-Hajieh, 2011). In addition, there is also a sharp increase in prices especially in food, clothes, and commodities before the Eid celebration because people purchase them for the feast. After the celebration, prices revert to their original ones (Alrashidi, 2014). Most Islamic countries use both Gregorian and Islamic lunar calendars. The Islamic calendar is predominantly used for religious activities, whereas the Gregorian calendar is used for business and government purposes. According to the lunar calendar, Ramadan steps back each year in order to start about 10 days earlier. Thus, the month of Ramadan presents an opportunity to test and determine any predictable patterns in the behavior of stock returns and the volatility relative to other months of the year (Iqbal, 2013). Stock markets remain open during the Ramadan days that are observed by an overwhelming majority of the Muslim population. (Al-Ississ, 2015). First, this study tries to analyze the Ramadan effect on stock exchanges of 16 Muslim countries using a regression analysis method. Second, the Ramadan effect is analyzed in 3 segments, each consisting of 10 days of Ramadan month, in order to see whether investors display different attitudes during Ramadan. The remainder of this paper is organized as follows: Section 2 presents a literature review about this topic. Section 3 outlines the data and methodology. Section 4 discusses the empirical results, and Section 5 concludes this study.

2. Literature Review

Husain (1998) explored the Ramadan effect on Karachi Stock Exchange covering the period from January 1989 to December 1993. The data consist of 36 individual stocks, 8 sector indices and the general market index. It can be concluded that the Ramadan does not significantly effect on the average return in the market; however, there is a strong evidence of a substantial decline in the volatility of stock returns. Frieder and Subrahmanyam (2004) analyzed the impact of the Christian holiday of St. Patrick's Day and the Jewish holy days of Rosh Hashanah and Yom Kippur on the U.S. equity markets over the 1946–2000 period. They found that stock returns were significantly higher on Rosh Hashanah but significantly lower on Yom Kippur days. For most holy days, trading volumes decline. Seyyed, Abraham, and Al-Hajji (2005) analyzed the Saudi Stock Exchange during the Ramadan periods. They analyzed different sector indices in the market. According to their finding, volatility and trading activity vanished significantly during Ramadan in Saudi Stock Exchange. Al-Ississ (2010) examined the effect of faith on the financial markets of 17 countries during the period between 1988 and 2008. He found that Ramadan has a statistically significant positive effect on the returns of financial markets. On the other hand, Ramadan dropped the trading volume of financial markets.

Al-Hajieh, Redhead, and Rodgers (2011) investigated the Ramadan effect in Turkey, Jordan, Egypt, Kuwait, and Saudi Arabia during the period from January 1992 to December 2007. According to results, except for Saudi Arabia and Bahrain, average daily returns during Ramadan are both statistically significant and higher than the average returns of other months in the year. Furthermore, high volatility levels can be seen for all countries both at the beginning and end of the Ramadan. Białkowski, Etebari & Wisniewski (2012) examined the 14 predominantly Muslim countries over the 1989–2007 period. Their results revealed that Ramadan stock returns are higher than other days but are less volatile compared to the rest of the year. No obvious declines in market liquidity can be observed during this festive season. Moreover, Ramadan has a positive impact on investors' mood and sentiment.

Ramezani, Pouraghajan, Mardani (2013) investigated the impact of lunar months on Tehran Stock Exchange during the period of 2002-2012. They found that there is a positive and significant relationship between Ramadan and Tehran stock exchange. Iqbal, Kouser and Azeem (2013) considered the Ramadan effect on Karachi Stock Exchange during the period of 1992 to 2011. The results indicate that there is a significant reduction in volatility of return, but the Ramadan effect is significant at 10% level. Shah and Ahmed (2014) investigated the Ramadan effect in the context of the Karachi Stock Exchange between January 2010 and December 2012; they found that religion factors are not associated with financial markets, as the market remains the same during Ramadan as at any other month of the year. In accordance, they found that the Ramadan effect is not significant in the Karachi Stock Exchange. Alatiyat (2014) analyzed the 19 listed banks in Abu Dhabi Security Exchange (ADX) and Dubai Financial Market (DFM) during the periods of 2008 – 2013. The average returns for banks in ADX and DFM in Ramadan are less than the usual average in the period. The study also found that the Islamic banks stocks increase during the Ramadan period, thus it is profitable to buy those stocks before Ramadan and sell them in the Ramadan.

3. Methodology and Data

This study estimates the impact of Ramadan on financial markets by running OLS regression analysis. Stock returns are analyzed using a logarithmic return. The advantage in looking at the log returns of a series is that one can see relative changes in the variable and compare these directly with other variables whose values may have very different base values. The following regression analysis is estimated to analyze the impact of faith on financial markets

$$R_{i,t,j} = \beta_0 + \beta_1 \text{Ramadan_Effect}_{t,j} + \varepsilon_t$$

where;

β_0 = regression intercept coefficient

β_1 = regression slope coefficient

$R_{i,t,j}$ = the logarithmic daily return of stock exchange (i) on day (t) in country (j)

$\text{Ramadan Effect}_{t,j}$ = a dummy variable that takes the value (1) if day (t) is part of Ramadan days in country (j) and (0) otherwise

ε_t = Random error term

Moreover, the study divides Ramadan into three 10-day periods covering the 30-day period of Ramadan. This division is useful because although Ramadan is a continuous 29 or 30 days duration, the intensity of worship, features, and promised rewards vary.

“This a month (Ramadan), the first part of which brings Allah’s Mercy, the middle of which brings Allah’s forgiveness and the last part of which brings emancipation from hellfire” (Hadith in Sahih Al-Bukhari).

The first 10 days of Ramadan are the hardest ones because it is physically difficult to adjust to a new dietary schedule and nutritional deprivation during the day. Therefore, during the first 10-day period, Ramadan is expected to be dominated by the physical impact of fasting rather than mystical experiences (Al-Ississ, 2010).

Moreover, the last 10 days of Ramadan are the most blessed part, as they include Laylat Al-Qadar—*The Night of Decree is better than a thousand months*—when the Quran was first revealed to the prophet Mohammad. The following regression analysis is computed to find whether differences exist between these three segments:

$$R_{i,t,j} = \beta_0 + \beta_1 \text{RamadanDays1_10}_{t,j} + \beta_2 \text{RamadanDays11_20}_{t,j} + \beta_3 \text{RamadanDays21_30}_{t,j} + \varepsilon_t$$

where

$R_{i,t,j}$ = the logarithmic daily return of stock exchange i on day t from the trading day before in country j ;

RamadanDays1_10 _{t,j} = a dummy variable that takes the value of 1 if day t fall on days 1–10 of Ramadan in country j ;

RamadanDays11_20 _{t,j} = a dummy variable that takes the value of 1 if day t fall on days 11–20 of Ramadan in country j ; and

RamadanDays21_30 _{t,j} = a dummy variable that takes the value of 1 if day t fall on days 21–30 of Ramadan in country j .

ε_t = Random error term

This study examines the stock exchanges of 16 countries to determine if a Ramadan effect could be observed in Table 1. All stock exchange data is obtained from the Thomson Reuters DataStream database. The time zone of the Indonesia Stock Exchange, Amman Stock Exchange, Dhaka Stock Exchange, Bursa Malaysia, Karachi Stock Exchange, and Borsa Istanbul have longer data ranging from January 1990 to August 2015. In contrast, data for Dubai Financial Market is available from January 2004 to August 2015. However, at least 10 years of Ramadan data is available for this stock exchange, and it is sufficient to include the sample in the study. Since data for Iran is not available with Thomson Reuters, Tehran Stock Exchange could not be included in this study. Also, instead of Abu Dhabi Stock Exchange, Dubai Financial Market's data is used for this study.

Table 1. List of Stock Exchanges

Country	List of Stock Exchanges	Starting Date	Ending Date	Obs. Days
Bahrain	Bahrain Stock Exchange	02.01.2003	31.08.2015	3302
Bangladesh	Dhaka Stock Exchange	01.01.1990	31.08.2015	6695
Abu Dhabi (Dubai)	Dubai Financial Market	02.01.2004	31.08.2015	3042
Egypt	Egyptian Exchange	02.01.1995	31.08.2015	5390
Indonesia	Jakarta Stock Exchange	02.01.1990	31.08.2015	6695
Jordan	Amman Stock Exchange	02.01.1990	31.08.2015	6695
Kuwait	Kuwait Stock Exchange	03.01.2000	31.08.2015	4086
Lebanon	Beirut Stock Exchange	01.02.1996	31.08.2015	5108
Malaysia	Bursa Malaysia	02.01.1990	31.08.2015	6695
Morocco	Casablanca Stock Exchange	02.01.2002	31.08.2015	3563
Oman	Muscat Securities Market	01.11.1996	31.08.2015	4912
Pakistan	Karachi Stock Exchange	02.01.1990	31.08.2015	6695
Qatar	Qatar Stock Exchange	01.09.1998	31.08.2015	4436
Saudi Arabia	Saudi Stock Exchange	02.11.1998	31.08.2015	4392
Tunisia	Tunis Stock Exchange	02.01.1998	31.08.2015	4607
Turkey	Borsa Istanbul	02.01.1990	31.08.2015	6695

Furthermore, countries are selected if the proportion of population professing the Muslim faith exceeded 50%. Among these countries, Indonesia has the highest population of over 250 million people, whereas Bahrain has the lowest population of approximately 1.4 million people. In total, there are approximately 885 million Muslims living in these countries. According to the percentage of the Muslim population within the selected countries, while Saudi Arabia has the highest ratio with 100%, Jordan has the lowest ratio with 54%. Islam has two denominations: *Sunni* and *Shia*. Of the included countries, Bahrain has a mostly Shia population, and in Lebanon, the Shia and Sunni ratio is equal. Other countries mostly have a Sunni population. Islamic holy days follow the Hijri calendar, not Gregorian year, and the Muslim Hijri year is 11 days shorter than the Gregorian calendar year. Each Muslim country follows an independent and often different method to calculate the start of each lunar month. Countries can use astronomical calculations but differentiate between the required parameters. Hence, the first day of Ramadan varies from country to country in the same year. Due to these differences, starting date data is collected from different websites in order to determine the correct Ramadan start and end days for each country.

Table 2. Population of Muslim Majority Countries

Country	Population (2014) (million)	Percent Muslim (%)	Denomination	Share of World Pop.
Indonesia	252.812,25	87,20%	Sunni	3,49%
Pakistan	185.132,93	96,40%	Sunni	2,56%
Bangladesh	158.512,57	89,10%	Sunni	2,19%
Egypt	83.386,74	90%	Sunni	1,15%
Turkey	75.837,02	99,80%	Sunni	1,05%
Morocco	33.492,91	99%	Sunni	0,46%
Malaysia	30.187,90	61,30%	Sunni	0,42%
Saudi Arabia	29.369,43	100%	Sunni	0,41%
Tunisia	11.116,90	99,10%	Sunni	0,15%
Jordan	7.504,81	97,20%	Sunni	0,10%
Lebanon	4.965,91	54%	Sunni-Shia	0,70%
Oman	3.926,49	85,90%	Sunni	0,50%
Kuwait	3.479,37	76,70%	Sunni	0,50%
United Arab Emirates (Dubai)	2.327,00	76%	Sunni	0,32%
Qatar	2.267,92	77,50%	Sunni	0,30%
Bahrain	1.344,11	70,30%	Shia	0,20%

Source: <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/> and <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html>

4. Empirical Results

Figures 1, 2, and 3 (as seen in Appendix A) depict the time series evolution of the 16 different indexes considered in this study. Figure 1 shows the price index of the countries according to their time period of Ramadan observance. Figure 2 reports the daily returns of the respective stock exchanges excluding Ramadan days, and finally, Figure 3 presents stock returns on Ramadan days. Additionally, figure 3 provides a clear picture of the presence of volatility clusters.

Table 3 provides descriptive statistics of stock returns excluding Ramadan days. The average columns indicate stock market returns. Borsa Istanbul has the highest returns, whereas the Beirut Stock Exchange has the lowest returns. Except for Lebanon, all markets have positive returns in the duration of the study period. The standard deviation column indicates the stock market volatility. Qatar Stock Exchange has the highest range of maximum and minimum returns; it also has the highest standard deviation. The skew column displays the skew of stock markets. Except for Bursa Malaysia and Muscat Securities Markets, all examined stock markets have a negative skew. All stock markets have positive kurtosis, which implies typical heavy-tailed financial distributions.

Table 3. Descriptive Statistics of Excluding Ramadan Days

Stock Exchanges	Mean	Std.dev.	Min	Max	Skew	Kurtosis
Bahrain Stock Exchange	0,0001	0,0057	-0,0492	0,0361	-0,4467	9,7848
Dhaka Stock Exchange	0,0003	0,0157	-0,2691	0,1918	-1,0368	47,7065
Dubai Financial Market	0,0002	0,0186	-0,1216	0,122	-0,1336	8,7125
Egyptian Exchange	0,0003	0,0147	-0,172	0,1192	-0,4689	12,1307
Jakarta Stock Exchange	0,0003	0,0145	-0,1095	0,1313	-0,0669	12,1369
Amman Stock Exchange	0,0002	0,0099	-0,2054	0,1987	-0,1979	66,098
Kuwait Stock Exchange	0,0003	0,0088	-0,0933	0,063	-0,8822	15,725
Beirut Stock Exchange	-0,0001	0,0117	-0,3283	-0,3283	-4,5816	143,2373
Bursa Malaysia	0,0002	0,013	-0,2415	0,2082	0,3462	56,4978
Casablanca Stock Exchange	0,0003	0,0076	-0,0682	0,0446	-0,5269	10,0345
Muscat Securities Market	0,0002	0,011	-0,1484	0,1986	0,3027	47,3722
Karachi Stock Exchange	0,0005	0,0146	-0,1321	0,1276	-0,2501	9,8208
Qatar Stock Exchange	0,0004	0,0256	-0,8581	0,8447	-0,5314	613,068
Saudi Stock Exchange	0,0004	0,015	-0,1168	0,164	-0,6025	16,7451
Tunis Stock Exchange	0,0003	0,0054	-0,05	0,0462	-0,1033	16,0194
Borsa Istanbul	0,0011	0,0253	-0,1998	0,1564	-0,204	7,3466

Table 4 provides descriptive statistics of market returns only for Ramadan. Qatar Stock Exchange has the highest average during Ramadan, while Bursa Malaysia has the lowest returns. Dhaka Stock Exchange has the highest standard deviation, which is related to the range of maximum and minimum returns. While 6 markets have a positive skew, the other 10 have a negative skew. All markets have positive kurtosis, which indicate heavy-tailed financial distributions. During Ramadan days, stock market returns in Bahrain, Malaysia, Morocco, and Lebanon have negative average

returns. However, market returns in Bangladesh, Dubai, Egypt, Pakistan, Jordan, Kuwait, Indonesia, Qatar, Saudi Arabia, Tunisia, and Turkey are higher during Ramadan compared with non-Ramadan months. The results indicate that Ramadan has a positive impact on stock prices. To the extent that it contributes to investors' positive mood and they might have a tendency to invest. If a person is in a good mood, he/she will have a tendency to be optimistic while evaluating an investment. Good moods may motivate investors to invest in risky financial instruments like stocks rather than bonds (Al-Hajieh, 2011). Nofsinger (2002) suggests an optimism bias. Optimistic thinking reduces critical analysis during the investment process and investors might ignore pessimistic information.

Table 4. Descriptive Statistics of Ramadan Days

	Mean	Std.dev.	Min	Max	Skew	Kurtosis
Bahrain Stock Exchange	-0,0001	0,0042	-0,0233	0,0156	-1,1668	9,3359
Dhaka Stock Exchange	0,0043	0,0828	-0,8652	0,9341	3,3068	76,9408
Dubai Financial Market	0,0017	0,018	-0,1479	0,0941	-1,7645	23,7255
Egyptian Exchange	0,0011	0,0301	-0,1792	0,5232	9,729	190,5292
Jakarta Stock Exchange	0,0002	0,0266	-0,5471	0,1047	-14,3577	298,5525
Amman Stock Exchange	0,0008	0,0103	-0,0973	0,087	-0,6989	40,663
Kuwait Stock Exchange	0,0009	0,01196	-0,05649	0,19082	10,6948	177,8994
Beirut Stock Exchange	-0,0002	0,0137	-0,2179	0,0642	-8,0944	137,6212
Bursa Malaysia	-0,0006	0,0329	-0,7453	0,1294	-18,9568	434,7307
Casablanca Stock Exchange	-0,0002	0,008	-0,0417	0,0425	-0,203	11,464
Muscat Securities Market	0,0001	0,0144	-0,2288	0,0423	-9,7518	152,6064
Karachi Stock Exchange	0,0036	0,0323	-0,0999	0,7123	17,7363	383,9675
Qatar Stock Exchange	0,0059	0,0636	-0,478	0,7746	4,9236	75,853
Saudi Stock Exchange	0,0004	0,0118	-0,0672	0,0644	-0,9461	12,2353
Tunis Stock Exchange	0,0008	0,0041	-0,0216	0,021	-0,1311	7,8807
Borsa Istanbul	0,003	0,0363	-0,1143	0,4825	4,306	55,7791

Table 5 provides the correlation of market returns excluding Ramadan days. Malaysia and Indonesia are the most correlated markets, which likely reflects their physical proximity, being neighbors, as well as on their financial integration. However, correlations between other countries are very low, so it can be concluded that there is scant financial integration among most Muslim-majority countries during non-Ramadan days. Morocco and Bahrain have the lowest correlation. Table 6 shows the correlation of market returns for Ramadan days. Malaysia and Indonesia are most correlated at 83.8%. Also, the financial market of (1) Qatar and Bangladesh, (2) Indonesia and Morocco, and (3) Qatar and Dubai highly correlate with each other during Ramadan days. The comparison of Ramadan and non-Ramadan months reveals that correlations for Ramadan days are higher than other days. In Table 6, correlation results are mostly negative; however, correlations for Ramadan days are mostly positive, therefore it can be concluded that the financial markets of Muslim countries might move to the same trend during Ramadan as investors might have the same mood, i.e., happiness and optimism caused by Ramadan itself.

Table 5. Correlation Coefficients Matrix (Excluding Ramadan Days)

	BAH	BAN	DUB	EGYPT	IND	JOR	KUW	LEB	MAL	MOR	OMAN	PAK	QATAR	S.A.	TUN	TUR
Bahrain	1															
Bangladesh	0,0031	1														
Dubai	-0,0071	-0,0136	1													
Egypt	-0,0022	-0,0183	0,0052	1												
Indonesia	-0,0313	0,0363	-0,0051	-0,0035	1											
Jordan	-0,0118	-0,0244	-0,0008	-0,0060	-0,0035	1										
Kuwait	0,0272	0,0041	0,0009	-0,0046	-0,0156	0,0271	1									
Lebanon	-0,0230	-0,0241	-0,0264	-0,0237	0,0198	-0,0126	-0,0116	1								
Malaysia	0,0058	0,0113	-0,0049	-0,0298	0,2928	-0,0006	-0,0115	0,0088	1							
Morocco	-0,0363	0,0280	-0,0191	0,0291	-0,0009	-0,0068	-0,0079	-0,0333	-0,0324	1						
Oman	-0,0157	-0,0022	-0,0100	-0,0065	-0,0143	-0,0213	-0,0100	0,0039	0,0009	-0,0346	1					
Pakistan	0,0177	0,0187	0,0047	-0,0026	0,0743	0,0249	0,0056	-0,0095	0,0698	-0,0129	-0,0199	1				
Qatar	0,0097	-0,0019	-0,0167	0,0009	-0,0054	0,0089	0,0210	0,0007	0,0068	0,0053	0,0055	-0,0035	1			
S. Arabia	-0,0246	-0,0339	0,0011	-0,0172	0,0299	-0,0110	-0,0117	0,0174	-0,0164	0,0047	-0,0138	0,0086	-0,0045	1		
Tunisia	0,0050	-0,0213	-0,0150	0,0030	-0,0160	0,0023	-0,0076	-0,0209	-0,0190	-0,0109	0,0007	-0,0105	0,0051	0,0002	1	
Turkey	-0,0096	-0,0043	-0,0098	-0,0189	0,0126	0,0025	0,0252	0,0068	0,0126	-0,0139	0,0127	0,0244	0,0386	0,0070	-0,0261	1

Table 6. Correlation Coefficients Matrix (Ramadan Days)

	BAH	BAN	DUB	EGYPT	IND	JOR	KUW	LEB	MAL	MOR	OMAN	PAK	S.A.	TUN	TUR	
Bahrain	1															
Bangladesh	0,0147	1														
Dubai	-0,1086	0,0116	1													
Egypt	0,0686	0,0232	0,0520	1												
Indonesia	-0,0537	0,0165	0,0211	0,0231	1											
Jordan	0,0233	-0,0318	0,0222	-0,0353	-0,0410	1										
Kuwait	0,0066	0,0151	0,0424	-0,0034	-0,0723	0,0593	1									
Lebanon	-0,0391	-0,0064	-0,0027	0,0092	-0,0089	-0,0098	-0,0003	1								
Malaysia	-0,0067	-0,0007	0,0673	-0,0327	0,8379	0,0033	-0,0183	0,0048	1							
Morocco	-0,0542	0,0859	0,0935	-0,0150	-0,0002	0,0160	-0,0237	0,0329		1						
Oman	0,1246	-0,0191	0,0346	-0,2308	0,0020	-0,0177	0,0398	0,0434	0,0329	-0,0431	1					
Pakistan	0,0085	-0,0810	-0,0021	-0,0020	-0,0109	-0,0141	0,0512	0,0381	0,0011	-0,0104	-0,0144	1				
Qatar	-0,0749	0,2239	0,1517	0,0070	0,0181	0,0094	0,0032	-0,0345	0,0096	0,1695	0,0200	0,0226	1			
S. Arabia	-0,0315	-0,0140	0,0367	0,0254	-0,0306	0,0633	0,0176	0,0324	0,0102	0,0805	0,0609	0,0332	0,0694	1		
Tunisia	0,0098	0,0643	-0,0222	-0,0639	0,0548	-0,0105	0,0151	-0,0066	0,0664	-0,0129	0,0167	0,0042	0,0158	-0,0384	1	
Turkey	-0,0144	0,0774	-0,0365	0,0092	-0,0150	0,0101	0,0666	0,0342	0,0157	0,0650	-0,0055	0,0519	0,0098	-0,0257	0,0829	1

Table 7 displays the regression analysis of the Ramadan effect on stock markets. According to the results, Ramadan's effect on the Bahrain Stock Exchange, Bursa Malaysia, and Casablanca Stock Exchange are negative but statistically insignificant. This shows that Malaysian society is a devoted Islamic society and members of Malaysian society are less actively involved in corporeal pursuits and spend increasingly more time in prayers during this holy month. Malaysian society might be called closer to Islamic practices (Akhter, et. al, 2015). The same might apply to the Moroccan society as well. However, negative results found for Bahrain might, however, reflect the country's religious and cultural differences. Whereas the other countries included in this study are mostly Sunni, Bahrain's population is mostly Shia. Ramadan is important in Bahrain, but Shias also focus on the rituals of grieving and martyrdom associated with the death of Ali ibn Abi Talib and the loss of his sons Hussein and Hassan. Due to these events, a less positive social mood might be exhibited (Al-Hajieh, 2011). Among the 16 countries studied, 13 Muslim financial markets exhibit positive returns during Ramadan. This finding might be attributed to the generally positive investor mood or sentiment. The Dubai Financial Market, Amman Stock Exchange, and Tunis Stock Exchange show statistically significant differences between Ramadan and non-Ramadan periods at 10%. The Karachi Stock Exchange is statistically significant at 1%. Therefore, it can be concluded that Ramadan exerts an overall, direct positive effect on stock exchanges of Muslim countries.

Table 7. Regression Results of Ramadan Effect

Bahrain Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00022	Bursa Malaysia	-0,00012
	<i>t-stat</i>	(-0,62749)		(-0,21885)
Dhaka Stock Exchange	<i>Coef</i>	0,00028	Casablanca Stock Exchange	-0,00047
	<i>t-stat</i>	(0,4184)		(-1,01749)
Dubai Financial Market*	<i>Coef</i>	0,00213	Muscat Securities Market	0,00059
	<i>t-stat</i>	(1,7677)		(1,0761)
Egyptian Exchange	<i>Coef</i>	0,00053	Karachi Stock Exchange***	0,00163
	<i>t-stat</i>	(0,7532)		(2,60881)
Jakarta Stock Exchange	<i>Coef</i>	0,00085	Qatar Stock Exchange	0,000426
	<i>t-stat</i>	(1,35828)		(0,3215)
Amman Stock Exchange*	<i>Coef</i>	0,00074	Saudi Stock Exchange	0,00002
	<i>t-stat</i>	(1,72616)		(0,02802)
Kuwait Stock Exchange	<i>Coef</i>	0,000207	Tunis Stock Exchange*	0,00049
	<i>t-stat</i>	(0,42653)		(1,78424)
Beirut Stock Exchange	<i>Coef</i>	0,00028	Borsa Istanbul	0,00115
	<i>t-stat</i>	(0,46143)		(1,0217)

Significance Level: * indicates 10%, ** indicates 5%, *** indicates 1%

Table 8 shows the Ramadan effect divided into the three periods as discussed earlier. According to these results, for the first 10 days, the Ramadan effect is negative for Bahrain, Bangladesh, Egypt, Indonesia, Jordan, Kuwait, Lebanon, Malaysia, Morocco, Oman, Qatar, and Saudi Arabia. These results are consistent with our argument for the first days of Ramadan being

the hardest for adherents because the need to adjust to fasting during the earlier days might overshadow the positive emotions aroused by the holy period. In contrast, during this first period, only the Turkish stock market shows positive returns, which is statistically significant at 10%. Results for the last 10 days of Ramadan are positive for all countries apart from Malaysia. The findings for the stock markets of Bangladesh and Tunisia are statistically significant at 10%; findings for Dubai, Egypt, Jordan, and Oman are statistically significant at 5% and results for Pakistan's stock market are statistically significant at 1%, so these results are also consistent with our assertion. The last 10 days of Ramadan are the most blessed part, as they include *Laylat Al-Qadar* and the period when the Quran being first revealed to Prophet Mohammad. In addition, the third period is also leads to *Eid-ul-Fitr*. During this time, people purchase gifts, clothes, and food commodities for the feast. It is the time to celebrate the completion of a month of blessing with family and friends. For the second period of Ramadan, the findings for the stock markets of Malaysia and Jordan are both positive and statistically significant at 10%. Interestingly, returns on the Bursa Malaysia are negative for both the first and last 10 days of Ramadan; however, its returns are both positive and statistically significant for the 10 days in the middle of Ramadan.

Table 8. Regression Results of Ramadan 1-10, Ramadan 11-20, Ramadan 21-30

Stock Markets		RAMADAN 1_10	RAMADAN 11_20	RAMADAN 21_30
Bahrain Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00069	-0,000088	0,0001
	<i>t-stat</i>	(-1,17823)	(-0,14847)	(0,18569)
Dhaka Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00028	-0,00084	0,001999*
	<i>t-stat</i>	(-0,24996)	(-0,73677)	(1,73479)
Dubai Financial Market	<i>Coef</i>	0,00101	0,00129	0,00419**
	<i>t-stat</i>	(0,50441)	(0,64031)	(2,02931)
Egyptian Exchange	<i>Coef</i>	-0,00144	0,00046	0,00259**
	<i>t-stat</i>	(-1,21384)	(0,38804)	(2,17554)
Jakarta Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00061	0,00256**	0,00066
	<i>t-stat</i>	(-0,58196)	(2,40188)	(0,61976)
Amman Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00056	0,0012*	0,00168**
	<i>t-stat</i>	(-0,78815)	(1,66659)	(2,25308)
Kuwait Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,0001	-0,00005	0,00073
	<i>t-stat</i>	(-0,12461)	(-0,05967)	(0,92018)
Beirut Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00087	0,00105	0,0007
	<i>t-stat</i>	(-0,8904)	(1,06652)	(0,70932)

Bursa Malaysia	<i>Coef</i>	-0,00102	0,00157*	-0,00088
	<i>t-stat</i>	(-1,1036)	(1,66816)	(-0,94261)
Casablanca Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00108	-0,00051	0,00019
	<i>t-stat</i>	(-1,40582)	(-0,65176)	(0,24607)
Muscat Securities Market	<i>Coef</i>	-0,00095	0,00066	0,00206**
	<i>t-stat</i>	(-1,03414)	(0,71925)	(2,23691)
Karachi Stock Exchange	<i>Coef</i>	0,0005	0,00125	0,003175***
	<i>t-stat</i>	(0,47867)	(1,17853)	(-3,00809)
Qatar Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00102	0,00155	0,00002
	<i>t-stat</i>	(-0,48938)	(0,71372)	(0,01092)
Saudi Stock Exchange	<i>Coef</i>	-0,00168	-0,00031	0,00036
	<i>t-stat</i>	(-1,28506)	(-0,23494)	(-1,49777)
Tunis Stock Exchange	<i>Coef</i>	0,000464	0,000173	0,000839*
	<i>t-stat</i>	(-1,01824)	(0,37293)	(-1,79813)
Borsa Istanbul	<i>Coef</i>	0,00343*	-0,00006	0,00001
	<i>t-stat</i>	(1,80792)	(-0,02895)	(0,00625)

Significance Level: * indicates 10%, ** indicates 5%*** indicates 1%.

5. Conclusion

The month of Ramadan is one the most renowned religious rituals in the world for more than 1.5 billion Muslims. Muslims alter many aspects of their behavior during the month of Ramadan. Their working patterns change and they are focused more on praying, reciting the Quran, and giving alms from their previous year's earnings. These practices bring about greater solidarity and collaboration between Muslims. This study analyzes the effect of Ramadan on the stock exchanges of 16 Muslim countries.

According to the results of the regression analysis, the Ramadan effect is negative but statistically insignificant for the Bahrain Stock Exchange, Bursa Malaysia, and Casablanca Stock Exchange. Among the 16 countries studied, 13 Muslim financial markets have positive returns during Ramadan, which can be attributed to the generally positive investor mood or emotions. The differences in returns on the Dubai Financial Market, Amman Stock Exchange, and Tunis Stock Exchange are statistically significant at 10%, while it is statistically significant for the Karachi Stock Exchange at 1%. It can, therefore, be concluded that Ramadan exerts a direct positive effect on stock exchanges in the countries studied. These results are consistent with the previous studies of (Al-Ississ, 2010; Al-Hajieh, Redhead, and Rodgers, 2011; Białkowski, Etebari & Wisniewski, 2012).

Furthermore, this study splits the Muslim holy days into 3 periods, where the first period includes the first 10 days of Ramadan, second period covers the next 10 days of the Ramadan month, and

the final period comprises the last 10 days. According to results, while the first 10 days witness the lowest performance, the last 10 days experience the highest performance. These results are also coherent with the study of Al-Ississ (2010). This study can be extended by applying volatility analysis of stock markets in order compare with Ramadan and non-Ramadan days. Also, because of missing data of Iran during the study, it couldn't consider in this study, however, because of the importance place of Iran within Muslim society, Tehran stock exchange should be considered into the study.

References

- Akhter, A., Sandhu, A, Butt S. 2015. Islamic Calendar Effect on Market Risk and Return. Evidence from Islamic countries. *Journal of Business and Finance Affairs*, 4:140. doi: 10.4172/2167-0234.1000140.
- Alatiyat, M., A. 2014. Ramadan Effect on UAE Stock Market. Retrieved December 15, 2015 From https://www.researchgate.net/publication/263090131_Ramadan_Effect_On_UAE_Stock_Market_-_Banks_Sector.
- Al-Hajieh, H., Redhead, K, Rodgers, T. (2011). Investor Sentiment and Calendar Anomaly Effects: A Case Study of the Impact of Ramadan on Islamic Middle Eastern Markets. *Research in International Business and Finance* 25, 345–356.
- Al-Ississ, M. 2010. *The Impact of Religious Experience on Financial Markets*. Retrieved November 30, 2015 From https://www.researchgate.net/profile/Mohamad_Al-Ississ/publications.
- Al-Ississ, M. 2015. *The Holy Day Effect*. Retrieved January 2, 2016 From <http://www1.aucegypt.edu/faculty/alississ/pdf/The%20Holy%20Day%20Effect%20March%202015.pdf>.
- Alrashidi, F., Ahmed, M, Beneid, F. 2014. The Calendar Impact and Trading Behavior: an Empirical Evidence From Around the Globe. *International Business & Economics Research Journal* 13(5), 1025-1032.
- Beit-Hallalmi, B, Argyle, M. 1997. *The Psychology of Religious Behavior*. Belief and Experience. Routledge, London.
- Białkowski, J., Etebari, A, Wisniewski, T. P. 2012. Fast Profits: Investor Sentiment and Stock Returns During Ramadan. *Journal of Banking & Finance* 36, 835-845.
- Create Calendar*. Retrieved November 20, 2015. from <http://www.timeanddate.com/calendar/custom.html?year=2004&country=74&cols=1&typ=0&display=1&df=1>.
- Countries in the world (Ranked by 2014 population)*, Retrieved December 10, 2015. From <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>.
- Dini Günler*. Retrieved November 10, 2015. From <http://takvim.ihya.org/1990-yili-dini-gunler-takvimi.html>.
- Frieder, L, Subrahmanyam, A. 2004. Nonsecular Regularities in Returns and Volume. *Financial Analysts Journal* 60:4, 29-34.
- Husain, F. 1998. A Seasonality in the Pakistani Equity Market: The Ramadhan Effect. *The Pakistan Development Review* 37:1, 77-81.
- Iqbal, M. S., Kouser, R, Azeem, M. (2013). Conventional and Islamic Anomalies in Karachi Stock Exchange. Retrieved December 02, 2015, From <http://www.sci-int.com/pdf/132487349256-999-1007-Rehana%20kausar-Manuscript%20BZ%20Uni.pdf>.
- Nofsinger, J. R. (2002). Do Optimists Make the Best Investors? *Corporate Finance Review* 6:4, 11-17.

Population of Muslim Countries. Retrieved December 28, 2015. From <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html>.

Ramadan's Calendar. Retrieved November 15, 2015. From <http://www.dnzh.com/webservices/ramadancalendar.aspx>.

Ramadan in Dubai. Retrieved November 10, 2015. From <http://www.dubaifaqs.com/ramadan-in-dubai.php>.

Ramezani, A., Pourahajan, A, Mardani, H. (2013). Studying Impact of Ramadan on Stock Exchange Index: Case of Iran. *World of Sciences Journal* 1(12), 46-54.

Saudi Ummul-Qura Calendar. Retrieved November 17, 2015. From <http://www.moonsighting.com/actual-saudi-dates.pdf>.

Seyyed, F. J., Abraham, A, Al-Hajji, M. 2005. Seasonality in Stock Returns and Volatility: The Ramadan Effect. *Research in International Business and Finance* 19, 374-383.

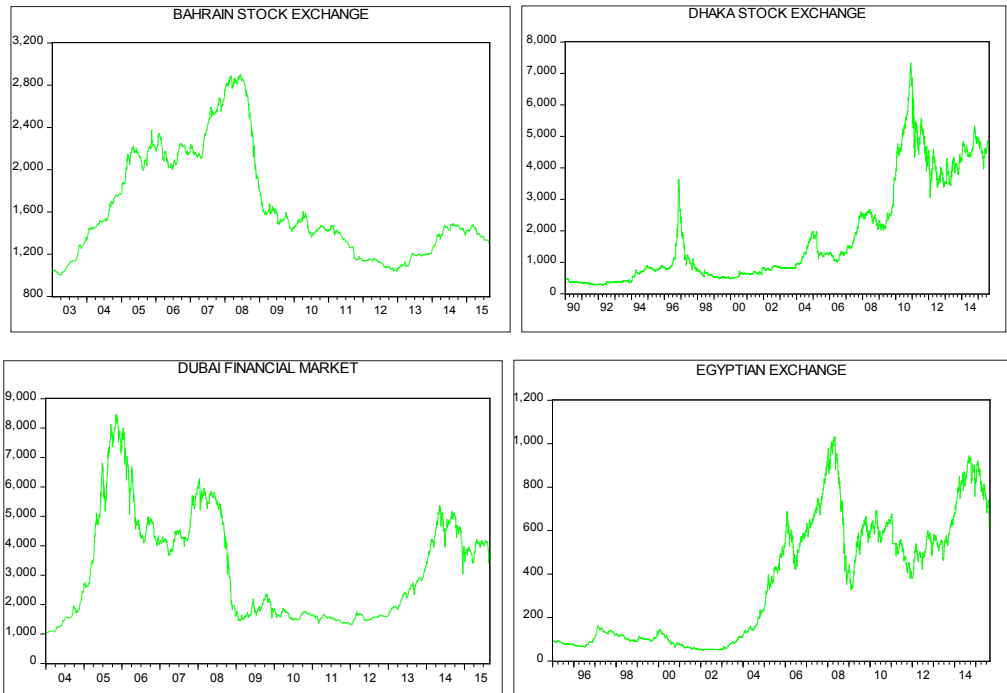
Shah, A. R, Ahmed, S. N. 2014. The Ramadan Effect on Stock Market. *European Academic Research* 1:11, 4712-4720.

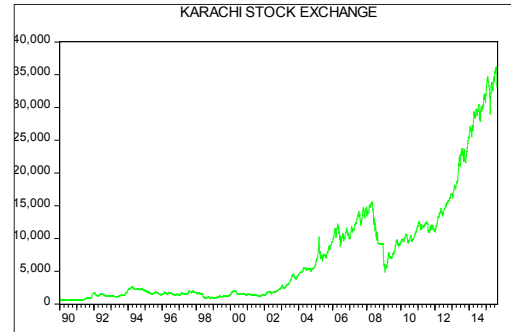
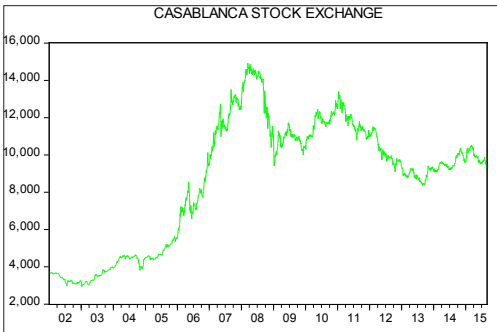
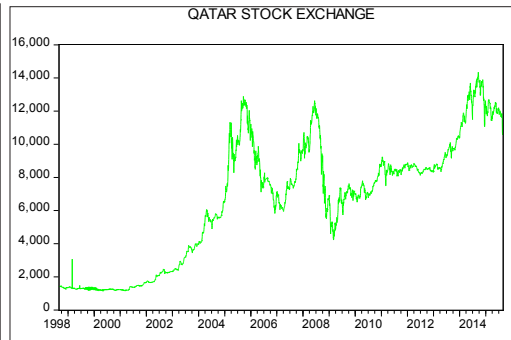
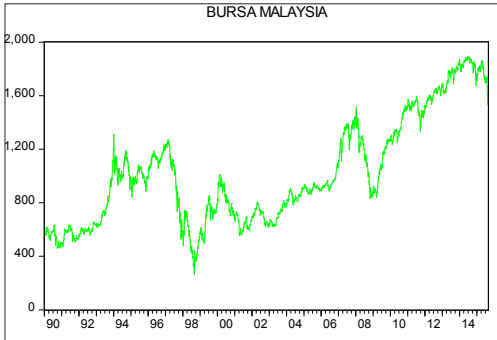
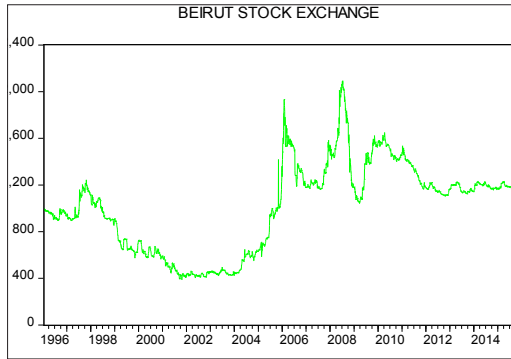
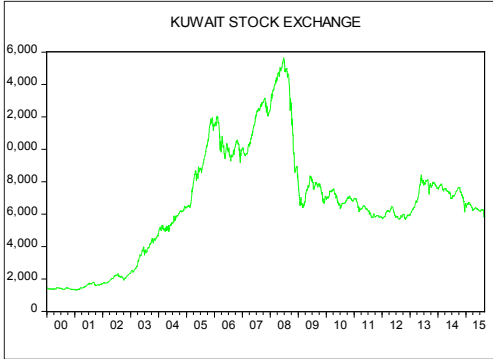
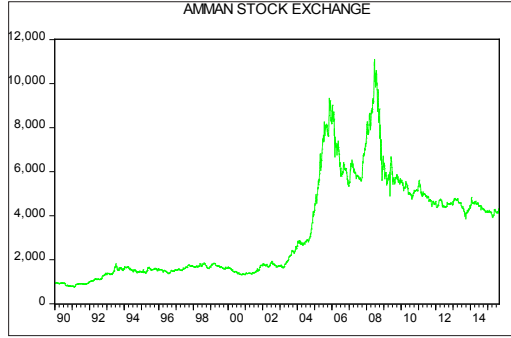
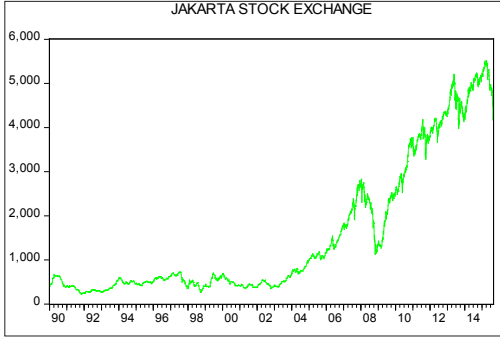
Surah Al-Qadr (97:3). Retrieved December 25, 2015. From <http://quran.com/97>.

Weber, M, 1930. *The Protestant Ethic and Spirit of Capitalism* (Kalberg, S, Trans.). London: Fitzroy Dearborn, 200.

APPENDIX B: FIGURES

Figure 1: Price Index of 16 Countries

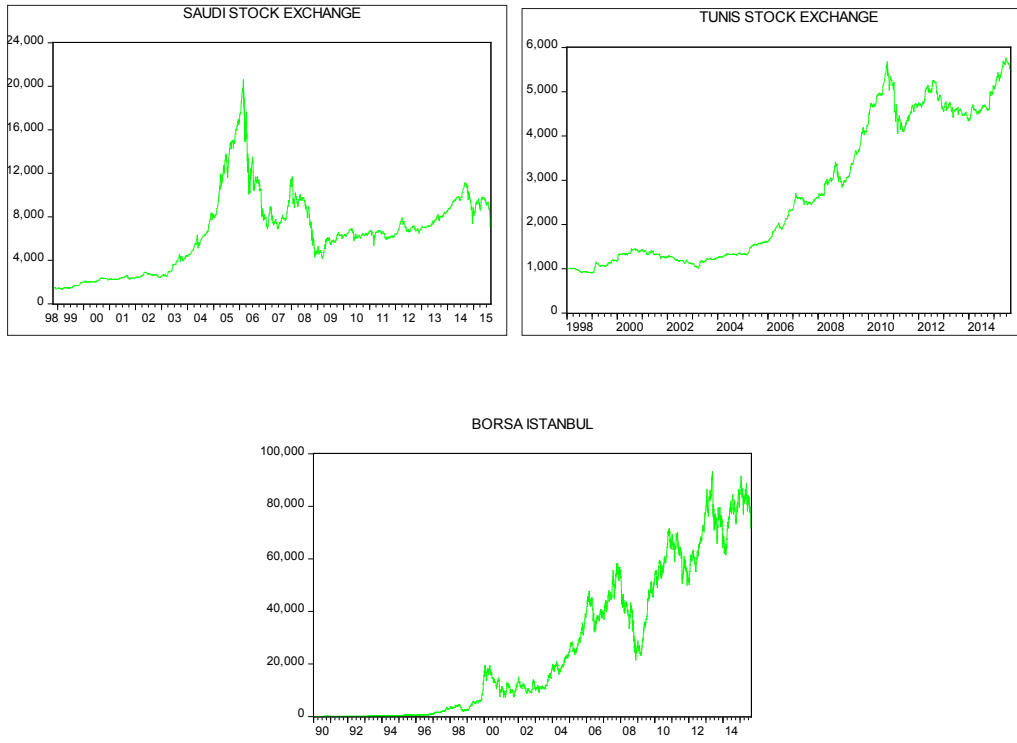
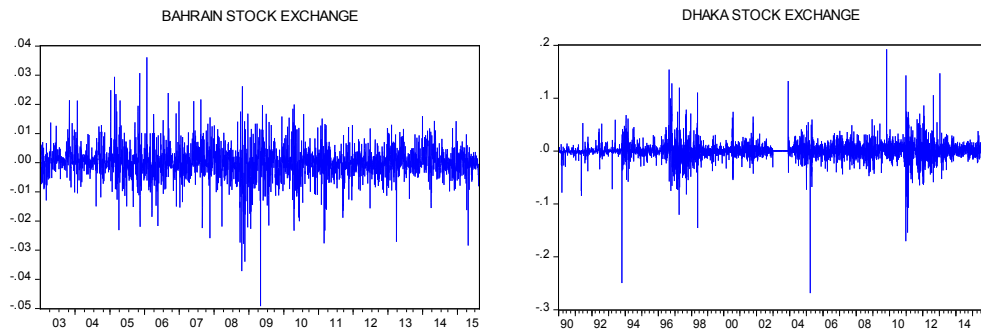
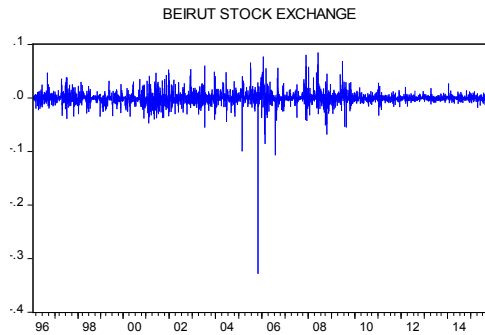
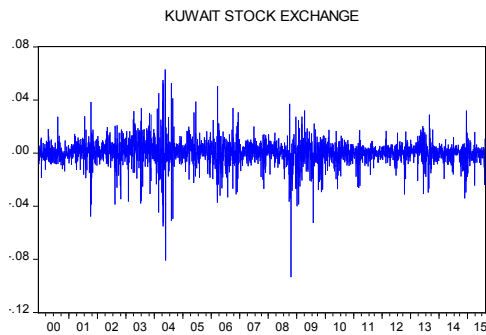
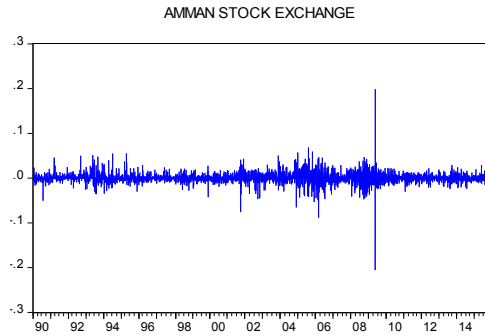
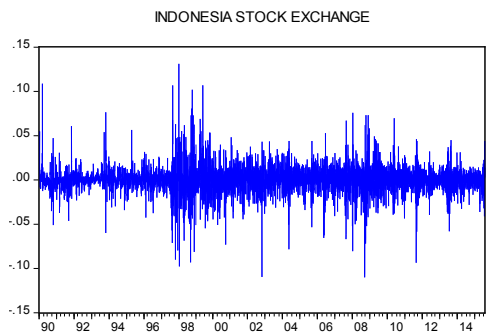
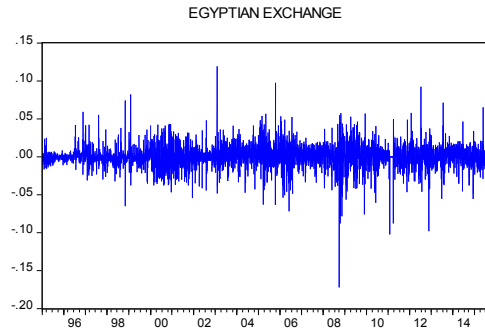
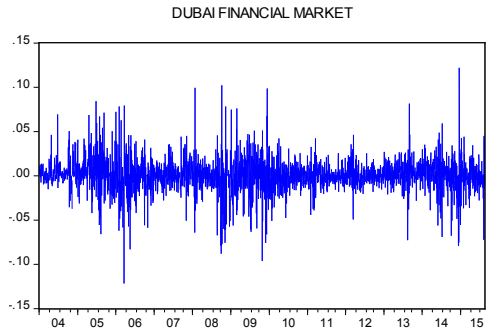
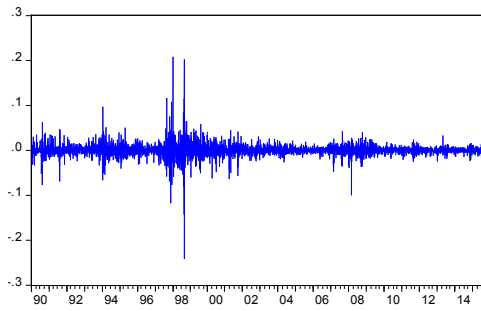

Figure 2: Daily Stock Returns (Excluding Ramadan Days)

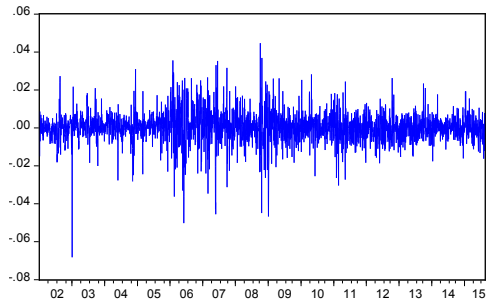

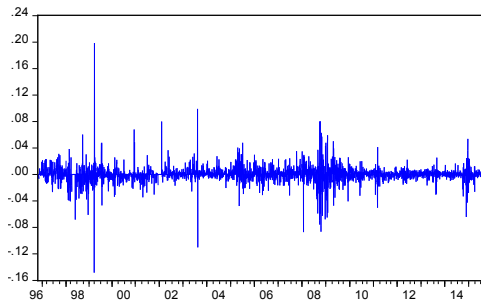
BURSA MALAYSIA

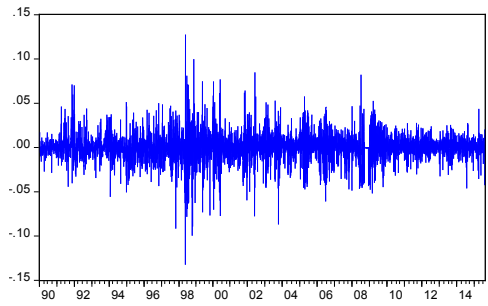
CASABLANCA STOCK EXCHANGE

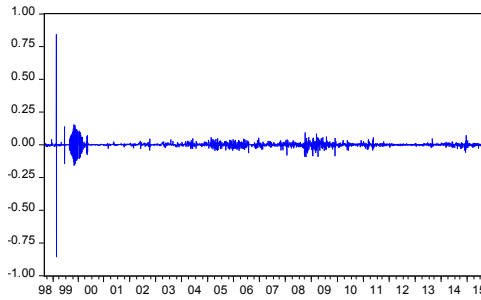
MUSCAT SECURITIES MARKET

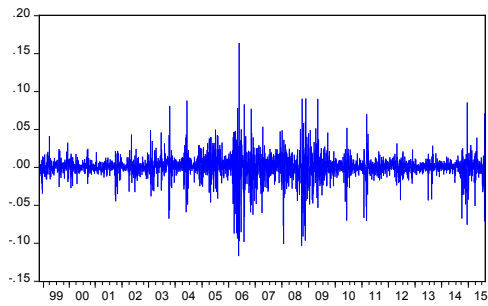
KARACHI STOCK EXCHANGE

QATAR STOCK EXCHANGE

SAUDI STOCK EXCHANGE

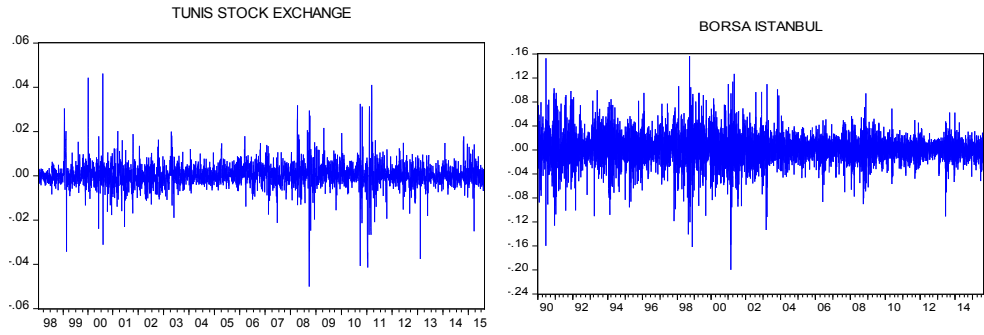
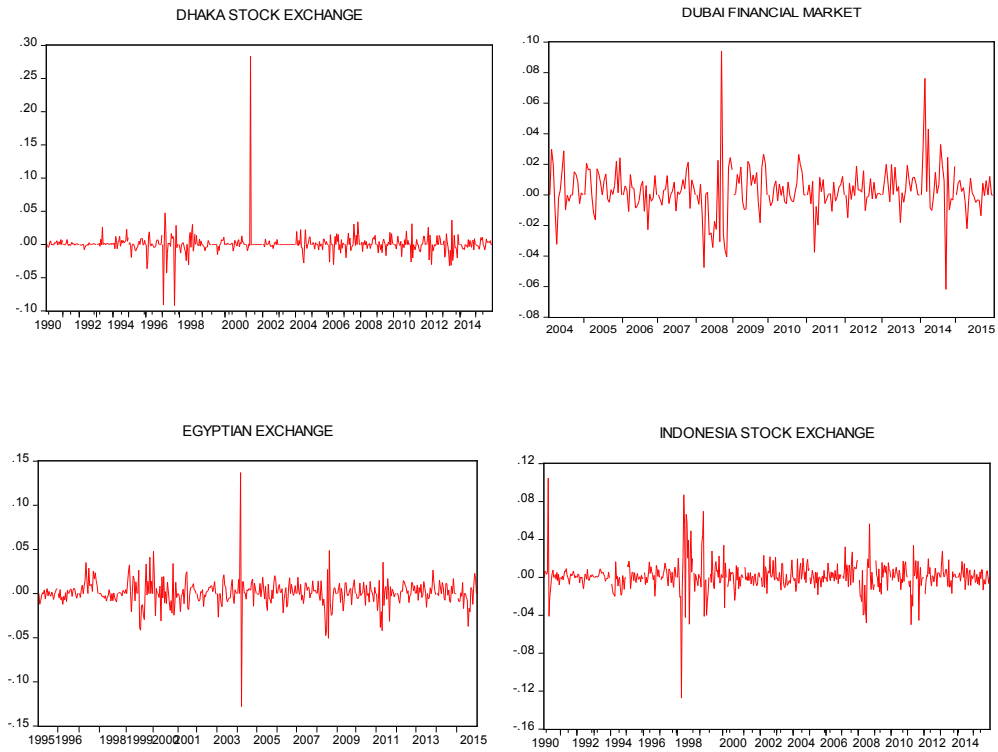
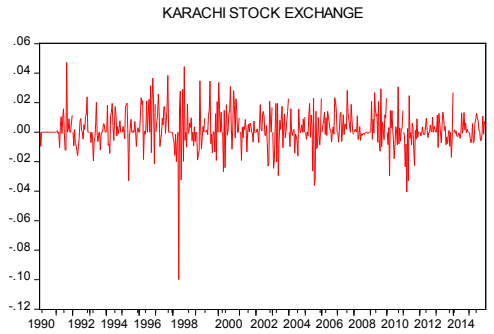
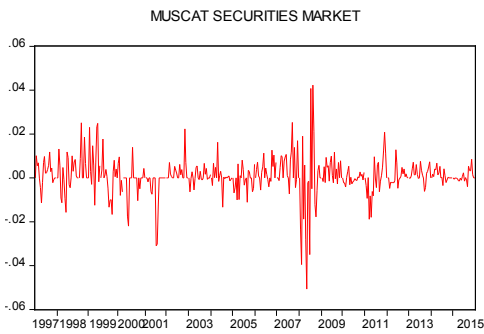
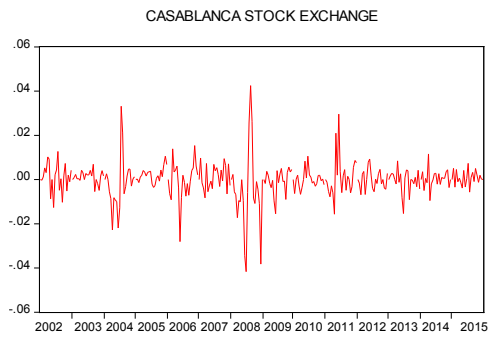
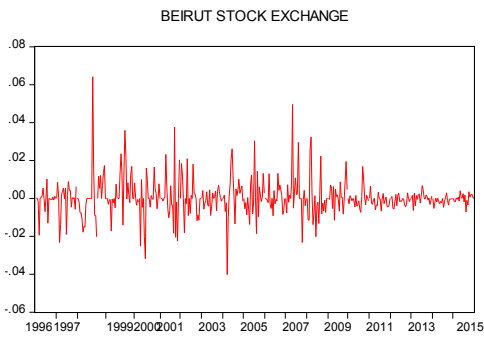
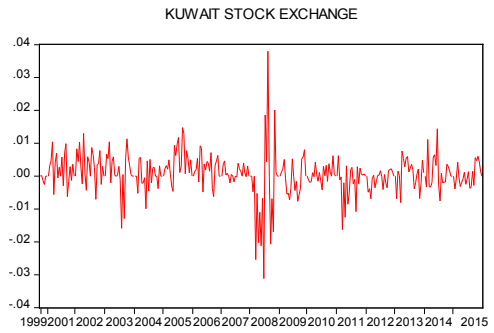
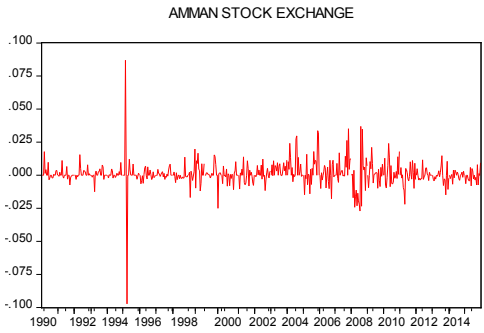

Figure 3: Stock Returns (only Ramadan Days)

ÇATIŞAN KURUMSAL MANTIKLARIN ETKİLEŞİMİ VE YÖNETİCİ TEPKİLERİ: TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN ALMAN FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE INTERACTION OF CONFLICTING INSTITUTIONAL LOGICS AND THE RESPONSES OF MANAGERS: A STUDY OF GERMAN FIRMS OPERATING IN TURKEY

Nilgün KARATAŞ GÜMÜŞTAŞ*
Uğur YOZGAT**
Dilek ZAMANTILI NAYIR***
Deniz BÖRÜ****

Öz

Örgüt yapıları ve örgütsel süreçler belirli bir kurumsal alan içerisinde ve mantıklar çerçevesinde şekillenmektedir. Thornton ve Ocasio (1999; 2008), Meyer ve Rowan (1977) ve DiMaggio ve Powell'in (1983) söz konusu alandaki örgütlerin zaman içinde birbirine benzediği ve homojen oldukları tezine karşılık, örgütsel alanda iki ya da daha fazla çelişen mantığın da var olabileceği ve homojenlik yerine heterojenliğin görülebileceği iddiasında bulunmuşlardır. Yine, kurumsal kuram yazınında bir örgütsel alan içinde çoklu, kendi içinde ayrışan ve birbiriyle çelişen kurumsal mantıkların, kuralların ve inançların aynı anda bulunabildiği tartışılmıştır. Bu çalışmanın amacı farklı kurumsal mantıkların, gelişmekte olan piyasalarda faaliyet gösteren çokuluslu örgütlerle ne şekilde bağdaştırıldığını ve doğan kurumsal karmaşaya verilen cevapların neler olduğunu incelemektir. Yaygın kurumsal mantığı piyasa mantığı (market logic) olan çokuluslu Alman şirketlerinin, Türkiye gibi gelişmekte olan ve topluluk mantığının (community logic) hâkim olduğu bir ülkede çatışan bu iki mantığı ne şekilde bağdaştırdığı araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurum, Kurumsal Mantıklar, Topluluk Mantığı, Piyasa Mantığı

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Almanca İşletme Bölümü, nilgun.karatas@marmara.edu.tr

** Prof. Dr., Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, u.yozgat@iku.edu.tr

*** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Almanca İşletme Bölümü, dznayir@marmara.edu.tr

**** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, denizboru@marmara.edu.tr

Abstract

Organizational structures and organizational processes are shaped within a specific organizational field and within the framework of logics. Thornton and Ocasio (1999; 2008) have argued that there may be two or more conflicting rhetoric in the organizational field, and heterogeneity can be seen instead of homogeneity, despite the thought of Meyer and Rowan (1977) and DiMaggio and Powell (1983) that the organizations in this field are similar and homogeneous in time. Also, it is argued in institutional theory that clashing and contradictory logics, rules and beliefs can be found at the same time within an organizational field. The aim of this study is to examine how different institutional logics are adapted to multinational organizations operating in emerging markets and the responses given to the emerging institutional chaos. In this study, it is examined how multinational German companies with market logic as widespread institutional logic reconcile both logics and the conflict between them in an emerging country such as Turkey with community logic as its widespread institutional logic.

Keywords: Institution, Institutional Logic, Community Logic, Market Logic

Toplum birbirinden farklı eylem ve yapıları şekillendirerek, zamanı ve konumu düzenleyen ve genellikle birbiriyle çatışan değer alanlarından oluşmaktadır. Bu şekilde kendi gerçekliklerini yaratan aktörler, belirli bir alanda varlıklarını sürdürmektedirler (Friedland ve Alford, 1991). Örgütlerin yapı ve süreçleri bir kurumsal alan içerisinde ve belirli birtakım mantıklar çerçevesinde şekillenmektedir. DiMaggio ve Powell, (1991) örgütsel alanı, “kurumsal hayatın belirgin bir alanını oluşturan örgütlerin toplamı” olarak tanımlanmaktadır. Bu örgütler; tedarikçiler, kaynak ve ürün tüketicileri, düzenleyici kurumlar ve benzer mal ya da hizmet üreten diğer örgütlerden oluşmaktadır.

Geleneksel olarak, uluslararası işletmecilik yazını dünyadaki işletmelerin başarısı ya da başarısızlığını neyin belirlediğiyle ilgilenmektedir (Peng ve Jiang, 2008). Bu alandaki öncü çalışmaların kökeni esasen Amerika Birleşik Devletleridir ve iki perspektif içerisinde yer almaktadırlar: Bunlardan ilki, Porter (1980) tarafından ortaya atılan *endüstriyel yaklaşım (industrial perspective)* iken, diğeri Barney (1991) tarafından ortaya atılan *kaynak temelli yaklaşımdır (resource based view)*. Ancak, araştırmalar dünyada rekabetin hem gelişmiş piyasalarda (Whitley, 1994) hem de gelişmekte olan piyasalarda (Newman, 2000) daha farklı olduğunu göstermiştir. Bu durum da yazında bir “üçüncü bakışın” (*kurumsal yaklaşım*) ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Peng ve Jiang, 2008).

I. Kurumsal Görüş

North (1990) kurum metaforunu kısaca “oyunun kuralları” olarak belirtmiş ve “insanlar tarafından tasarlanmış politik, ekonomik ve sosyal etkileşimi yapılandıran kısıtlar” olarak tanımlamıştır. North (1990) ve Scott (1995) kurumları resmi ve gayri resmi olarak ikiye ayırmışlardır. Gayri resmi kurumlar “*sosyal normlar, inanışlar, değerler, yaptırımlar, tabular, gelenekler ve davranış kuralları*” gibi konular iken, resmi kurumlar “*mülkiyet hakları, kurallar ve kanunlar gibi belirgin ve uygulanabilir*” konulardır (Salomon ve Wu, 2012). Çok uluslu işletmeler için bu durum çevrenin sadece iş ortamını içermemektedir; onun yerine “*çok uluslu işletmelerin yer aldığı çevrelerin ayrıca*

politik bir yanı vardır ve böylelikle bu tür işletmeler yasal, bilişsel ve normatif bileşenleri olan diğer kurumlarla da ilişkide bulunmak durumundadırlar” (Forsgren, 2008).

Kurumsal kuram, sosyal yapılar içinde kurallar, normlar ve rutinlerin oluşturduğu yapılar yoluyla sosyal davranışa rehberlik eden süreçlere, sadece uzlaşma ve uyum sağlamaya değil, aynı zamanda çatışma ve değişime de odaklanmaktadır. (Scott, 2004). Kurumsal kuram çalışmalarında bir yandan mikro düzeydeki kişiler arası etkileşimler, bir yandan da makro düzeydeki birçok olgu ele alınmaktadır.

Kurumsal görüşün neden çokuluslu işletmeleri açıklamada kullanıldığını anlayabilmek için çokuluslu işletmelerin sınırları aşan uluslararası ortamlarda yer aldıkları ve farklı ülkelerde farklı kurumlarla karşılaşacağını belirtmek gerekmektedir (Peng ve Jiang, 2008; Whitley, 1994). Kurumlar “oyunun kuralları” olduğundan dolayı (North, 1990), çokuluslu işletmeler birçok farklı yabancı kurumsal çevrede hareket edebilme yeteneğini edinmeli ve kaynaklara erişebilmek için kurallara uymalı ve böylece meşruiyet kazanmalıdırlar (DiMaggio ve Powell, 1983). Bu nedenle, çokuluslu işletmeler, uluslararasılaşma süreçleri ile yabancı pazarların kurumsal çevrelerinin kendine özgü kurallarına uyum sağlayabilmek için ilave maliyetlere maruz kalmaktadırlar (Khanna ve Palepu, 2006; Kostova ve Zaheer, 1999).

Kostova ve Zaheer (1999), yabancı piyasaların ilave maliyetlere neden olmasıyla ortaya çıkan dezavantajı “yabancılık engeli” (liability of foreignness) olarak adlandırmıştır ve yabancı firmaların yabancılık engelini nasıl aştıklarını açıklamak için, firmaya özgü avantajların yabancı piyasalara giriş maliyetlerini aşmada kullanılabileceğini belirtmiştir.

Kurumsal kurama göre örgütler, yalnızca çevrelerindeki diğer örgütlerle ekonomik bir uygunluk sağlamak üzere teknik verimliliklerini artırmak amacıyla değil, aynı zamanda sosyal uygunluk sağlayan “politik güç” ve “kurumsal meşruiyet” için de rekabete girmektedirler (DiMaggio ve Powell, 1991). Dolayısıyla örgütler, aynı anda hem teknik hem de kurumsal çevrenin taleplerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Teknik çevreler, bir ürün ya da hizmetin üretildiği ve el değiştirdiği bir piyasada, örgütleri kendi üretim sistemlerinin etkili ve verimli kontrolü ile ödüllendiren çevrelerdir. Kurumsal çevreler ise, destek ve meşruiyet kazanmak amacıyla örgütlerin uymaları gereken kural ve gerekliliklerden oluşan çevrelerdir (Scott ve Meyer, 1991).

2. Çelişen Kurumsal Mantıklar

Gelişmekte olan piyasalarda kurumsal bağlam artık organizasyon şablonları, eylem modelleri ve bilinen meşruiyet kaynaklarını sağlamamaktadır. Bu da göstermektedir ki, resmi kurumlar gelişmekte olan piyasalarda mutlaka güncel yazında belirtildiği kadar gelişmiş – ya da farklılaşmış – olmayabilir (Newman 2000; Peng ve Jiang, 2008). Son çalışmalarda “topluluk” kavramı da dahil olmak üzere piyasa-dışı sosyal alanlara olan ilgide bir artış görülmektedir (Greenwood vd., 2010; Marquis ve Battilana, 2009). Özellikle gelişmekte olan piyasalar için gayri resmi kurumların etkisi vurgulanmaktadır, çünkü bunların genellikle resmi söylemlerden daha güçlü bir etkiye sahip

olacağı için öne sürülmektedir (Peng ve Jiang, 2008). Sonuç olarak, bu ekonomilerdeki yönetim uygulamalarını doğru bir şekilde anlamak için, gayri resmi ve gayri şahsi sosyal ağların güçlü rolünü göz önüne almak gerekmektedir. Zira bu sosyal ağlar bu çevrelerde faaliyet gösteren firmalardaki yönetim uygulamalarını oluşturup etkileyebildikleri gibi, aynı zamanda onları kısıtlayabilme veya zayıflatma potansiyeline de sahiptirler (Minbaeva ve Muratbekova-Touron 2013).

Kurumsal mantıklar örgütsel aktörlerin dikkatini mevcut mantıkla uyuşan konulara belirli bir ölçüde odakladıklarından dolayı oyunun kurallarını belirlediği gibi sorunları ve bunların çözümlerini de sunarlar (Thornton ve Ocasio, 1999). Thornton ve Ocasio (2008), Meyer ve Rowan (1977) ve DiMaggio ve Powell'in (1983) söz konusu alandaki örgütlerin zaman içinde birbirine benzediği ve homojen oldukları tezine karşılık, örgütsel alanda iki ya da daha fazla çelişen mantığın var olabileceği ve homojenlik yerine heterojenliğin görülebileceği iddiasında bulunmuşlardır. Meşruiyet arayışındaki örgütler böylesi ortamlarda birden fazla baskın mantıkla karşı karşıya gelmekte ve yeni süreçler ve mekanizmalarla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Sonuç olarak, bireylerin ve onların oluşturdukları örgütlerin farklı mantıklardan kaynaklanan baskıları dengelemek için birbiriyle çelişen eylemleri eş zamanlı olarak uygulamaları beklenebilmektedir. Zira, Friedland ve Alford (1991), kapitalist Batı'nın piyasa, devlet, çekirdek aile, demokrasi ve din gibi temel kurumlarının birbirleriyle çelişmelerine rağmen bir arada bulduklarını belirtmektedir.

Greenwood ve arkadaşlarına göre (2010) kurumlar ve kurumlardaki baskılar açısından “uyum sağlama”, özellikle gelişmekte olan piyasalarda tartışmasız biçimde belirgindir. Buna göre, her bir kurumsal düzenleme, belirli kurumsal mantıklar ile uyum sağlamak için birtakım baskılar yaratır veya diğer bir deyişle “uyum sağlama” açısından aksi düşünülemez yolları gerektirir. Egemen bir kurumsal mantık sosyal eylemlere kılavuzluk eder ve toplumun ana ilkelerini sunar, dolayısıyla da örgütsel gerçekliğin genellikle örtülü bir biçimde nasıl yorumlanacağı, uygun davranışın nasıl oluşturulacağı ve nasıl başarılı olunacağı konusundaki varsayım ve değerleri kapsar (Thornton, 2004).

Yapılan araştırmalar, topluluk da dâhil olmak üzere piyasa dışındaki toplumsal alanlardaki artan ilgiyi göstermektedir (Greenwood vd., 2010; Marquis ve Battilana, 2009). Özellikle gelişmekte olan pazarlar için gayri resmi kurumların etkisini vurgulamak tartışma konusu olmuştur; zira bunlar resmi olanlara göre genellikle daha güçlü bir etkiye sahip olacaklardır (Peng vd., 2009). Sonuç olarak, “bu ekonomilerdeki yönetim uygulamalarını adamakıllı anlamak için gayri resmi ve gayri şahsi sosyal ağların güçlü rolü göz önünde bulundurulmalıdır”; çünkü bunlar potansiyel olarak “bu ortamlarda faaliyet gösteren şirketlerdeki yönetim uygulamalarını oluşturabilir, etkileyebilir, sınırlayabilir veya zayıflatabilir” (Minbaeva ve Muratbekova-Touron, 2013, s.110).

Çelişen Kurumsal Mantıklar: Topluluk Mantığı

Bu çalışmada topluluk, “coğrafi bir bölgede yer alan ve bu ortak konumundan dolayı yerel kültür, normlar, kimlik ve kuralları paylaşan popülasyonlar, örgütler ve piyasalar” olarak tanımlanmıştır (Marquis ve Battilana, 2009). Bu tanımlama daha önceden de tartışılan coğrafi unsurun önemini vurgulamaktadır ve bu çalışmada da bu unsur çalışma amacı için önem taşımaktadır. Örgütsel

alan konusunda olduğu gibi coğrafi sınırlar da her zaman kolay bir şekilde çizilmemiştir ve böylece araştırmacılar çalışmalarında uygun gördükleri sınırları inşa etme konusunda yetkilendirilmiştir. Bu çalışmada küreselleşme eğilimlerine rağmen yerel toplulukların rolleri vurgulanmıştır. Böylelikle, bu çalışmada çokuluslu işletmelerin bağlı oldukları yerel kurumsal bağlamla yüzleşecekleri varsayılmıştır çünkü Marquis ve Battalina'ya (2009) göre “en kozmopolit bireyler ya da örgütler bile bağlı oldukları yere ya da ana merkezin bulunduğu yere ait kökleşmiş unsurlar taşımaktadırlar ve böylece küreselleşmenin öne çıkan bir yanı hem küresel hem de yerel özelliklerin belirgin kalmasıdır.

Gelişmekte olan piyasalardaki gayri resmi kurumları anlamak için, öncelikle bu piyasalardaki zayıf ve hala gelişmekte olan resmi kurumları anlamak faydalı olacaktır; zira kurumsal çevrede “topluluk” önemli bir rol oynamaktadır (Peng ve Jiang, 2008). Minbaeva ve diğerleri (2013), bu tür bir kurumsal mantığın, “topluluk mantığı” olduğunu, Marquis ve Battilana (2009) ise gayri resmi kurumları anlamak için “topluluk” kavramını anlamının yararlı bir örnek olacağını belirtmişlerdir. Dahası, çalışmaları, topluluğu bir yere özgü piyasa dışı bir sosyal küre olarak ele almakta ve küreselleşmenin ve “sınırsız” bir ekonominin hedeflendiği bir dönemde topluluğun etkisini vurgulamanın paradoksunu ortaya koymaktadır.

Topluluk kavramının önemini anlamak açısından, bu kavramın bir bileşeni olan “konumun” da önemi vurgulanmalıdır. Ayrıca, böyle bir coğrafi konumunun sınırlarının da kolayca tanımlanamayacağı kabul edilir ve sonuç olarak bunu temsil eden idari ve siyasi sınırları da takip etmeyecektir (Marquis ve Battilana, 2009).

Çelişen Kurumsal Mantıklar: Piyasa Mantığı

Topluluk mantığı, çokuluslu şirketlerin uluslararası işlerinde karşılaştıkları kurumsal mantık türlerinden sadece bir tanesidir (Thornton vd., 2012). Bu nedenle örgütlerin ve bireylerin karar verme için farklı gerekçe ve mantıkları gerektiren genellikle aynı anda birden fazla kurumsal düzene gömülü olduğunu kabul etmek gerekmektedir (Minbaeva ve Muratbekova-Touron, 2013). Dolayısıyla, çokuluslu işletmeler sadece bir iç ve dış çevreden ibaret değildir (Kostova ve Roth, 2002); bu çevrelere sahip olan kurumlarda potansiyel olarak çelişkili ve dolayısıyla bireyler ve örgütler açısından birden fazla mantığın mevcut olduğu görülmektedir (Friedland ve Alford, 1991).

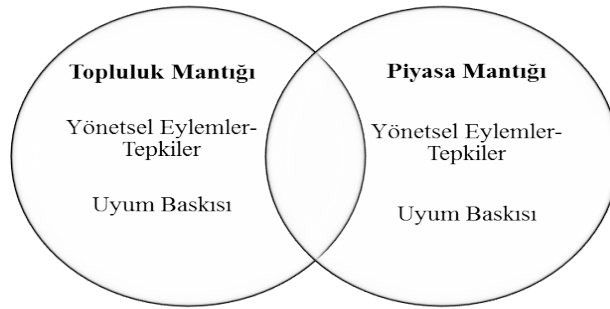
Birbiriyle çelişen ve çatışan mantıklar açısından bakıldığında, topluluk mantığı geliştirmekte olan piyasaların kurumsal ortamını karakterize ediyor gibi görünmektedir, ancak benzer bir şekilde kurumsal mantıkların Batılı piyasa ekonomilerinin sanayileşmiş dünyası açısından da karakterize edildiği de görülmektedir. Birçok yazar, topluluk mantığından farklı bir mantık olan Batılı piyasa ekonomilerindeki piyasa mantığının egemenliğini savunmaktadırlar (Friedland ve Alford, 1991; Greenwood vd., 2010; Thornton ve Ocasio, 1999 ve Stormer, 2008). Bunun sonucunda ise bireysel yöneticiler açısından çelişen mantıklar algısı devreye girecektir (Minbaeva vd., 2013). Bu da, çokuluslu şirketlerin geliştirmekte olan pazarlara ve işin uygulayıcıları açısından onların çelişen kurumsal ortamlarına girecekleri zamanlarda büyük önem taşımaktadır.

Piyasa mantığına göre birey ve piyasa arasındaki karşılıklı etkileşim çok önemli bir rol oynamaktadır. Galbraith (1987) ve Perrow'a (1986) göre piyasa mantığı piyasanın gücüne dayanmaktadır ve piyasanın gücü de birey ve örgütlerin verimliliği vurgulayarak üretkenliği ve dolayısıyla karları artırmasına dayanmaktadır. Ayrıca, piyasa ilişkileri gayri şahsi, anonim ve alıcı ile satıcı arasında gerçekleşen işlemsel ilişkilerden oluşmaktadır. Böylelikle, piyasa bir güce sahiptir ve fiyat ve maaşları belirleyen de bireyler değil, piyasadır.

Thornton (2001) piyasa mantığını misyonun rekabetçi bir pozisyon inşa etmek ve karlılığı artırmak üzerine kurulu olduğu bir yönetim formu olarak tanımlamaktadır. Böylece, yatırımların mantığı sadece işletmeye sermaye sağlamak üzerine değil, ayrıca en yüksek piyasa dönüşünü (karlılık gibi) sağlamak üzerine kuruludur. Yazar ayrıca egemen piyasa mantığının yöneticilerin ilgisini ve dikkatini bireysel saygınlık ve ilişkisel ağlar kurmaktan piyasa kanalları ve firmanın piyasa pozisyonunu belirlemeye doğru değiştirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, Wallace (1999), hukuk alanındaki pratiklerin meslektaşlar arası ilişkiler ile müşterilere yardım ederek hizmet etmekten daha kar odaklı ve meslektaşlar arasında rekabetin arttığı ve müşterilere en yüksek faturaların çıkartıldığı bir anlayışa doğru değiştiğini öne sürmüştür. Buna benzer bir şekilde, Ruef ve Scott (1998) ile Reay ve Hinings (2005), sağlık alanında da hastaneler ve doktorların ortak yarar sağlamaktan, karlılığın maksimize edilmeye çalışıldığı "piyasa mantığına" bir geçiş olduğunu ve sağlık alanının bir ticaret alanına dönüştüğünü belirtmişlerdir.

3. Çalışmanın Katkısı

Bu çalışmada, "örgütsel alanda örgütler ve bireylerin karar verme süreçlerini etkileyen farklı kurumsal mantıkların eş zamanlı olarak var olduğu (Minbaeva ve Muratbekova-Touron, 2013: 2)" varsayılmaktadır. Ancak, çelişen mantıklara verilen örgütsel tepkilerle karşılaştırıldığında bireysel tepkiler üzerine olan çalışmalar sınırlı olduğundan (Minbaeva ve diğerleri, 2013; Minbaeva ve Muratbekova-Touron, 2013; Creed ve diğerleri, 2010), bu çalışma daha fazla dikkat gerektiren bir araştırma alanına katkıda bulunacaktır. Bunu örneklandırmek için, aşağıda Şekil 2, kişinin tepki vermesi gereken iki rakip mantıkla nasıl karşı karşıya kaldığını göstermektedir:

Şekil 1: Çelişen Mantıklara Verilen Bireysel Tepkiler

Çelişen mantıklarla baş etmenin şirketin performansını ve hayatta kalmasını etkileyeceği (Gaur ve Lu, 2007) ve benzer şekilde, bireysel davranışsal tepkilerin, örgütsel çıktıları etkileyebileceği varsayılmaktadır (Oliver, 1991).

Bu çalışma, gelişmekte olan bir pazarda, yani Türkiye'deki ticari bağlamın anlaşılmasına odaklandığından, bu sınırlı araştırma sahasına katkıda bulunacağımızı söylemekte bir sakınca yoktur. Bu bakımdan, özellikle Türkiye ile ilgili olarak, nüfus büyüklüğündeki farklılıkları ayarlarken bile, Almanya şirketlerinin Türkiye'deki İsveç ve Almanya gibi karşılaştırılabilir ülkelerin gerisinde kaldıklarının altı çizilebilmektedir. Bu nedenle, Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'ye verdiği önem, büyüyen Türk pazarından istifade etme ihtiyacına vurgu yapma girişimidir. Bu çalışma, teorik seviyede genellikle gelişmekte olan pazarlar için çıkarımlar sağlayacak şekilde çelişen mantıklarla baş etme meselesiyle ilgili olarak, Türkiye gibi bir pazara girerken, Alman şirketler için çok gerekli olan pratik bilgiye katkıda bulunacaktır. Dahası, gelişmekte olan ülkelerde topluluk mantığı kavramı üzerine çok sınırlı bir araştırma mevcuttur (Minbaeva ve diğerleri 2013; Minbaeva ve Muratbekova-Touron 2013); bu da çalışmanın katkıda bulunacağı araştırma sahasıdır. Ayrıca, Türkiye özelinde, bir Türk iş ortamında topluluk mantığının doğası üzerine bir araştırma henüz yapılmamıştır. Sonuç olarak, bu çalışma, hem gelişmekte olan pazarlarda kurumların anlaşılmasına, hem de çelişen mantıklara verilen bireysel tepkilerin kuramsal olarak kavranmasına katkıda bulunacaktır. Bu açıdan, devletler ile çok uluslu şirketlerin performanslarından faydalanmak isteyen uluslararası işletmelerin siyasi amaçlarına da uyum sağlayacaktır.

4. Metodoloji

Araştırma sorumuz, bireysel yöneticilerin (rekabet eden mantıkların yönetilebildiğini varsayarak) rekabet eden mantıklara nasıl yanıt verdikleridir. Çalışma için Türkiye'de faaliyet gösteren Alman firmaları ile temasa geçilmekte; araştırmanın örneklemini ise olumlu geri dönüşte bulunanların yöneticileri oluşturmaktadır. Bu çalışmada öncelikle, bireysel davranışsal yanıtların örgütsel çıktıları etkileyebileceği varsayılmıştır (Oliver, 1991). Ayrıca, Creed ve diğerlerinin (2010) çalışmasından hareketle bireysel seviyedeki çoklu mantıkları ortaya çıkarabilmek için tümevarımsal ve nitel bir yaklaşım kullanılacaktır. Bu yaklaşımla kişisel tecrübeler gibi anlama dayalı yapılar daha iyi araştırılabilecektir. Üst düzey yönetim kademelerinde çalışan Türk ve Alman yöneticiler ile yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla kurumsal mantık çatışmalarının temelleri ve nedenleri tespit edilerek, bunların sonucunda yöneticilerin gerçekleştirdiği eylem ve faaliyetleri tanımlamak amaçlanmıştır. Söz konusu kurumlarda görev yapan Türk ve Alman yöneticiler ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmış (yarı yapılandırılmış mülakat) ve nitel veriler toplanmıştır.

Görüşmeler dijital ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşme sırasında katılımcılara işletmenin ismi ve kendi isimleri de dâhil olmak üzere pek çok bilginin gizli tutulacağı güvencesi verilmiştir. Bütün görüşmeler yapıldıktan sonra ses kayıt dosyaları tek tek titizlikle transkripsiyon işlemine

tabi tutulmuştur. Ayrıca, finansal veri, işletme sunumları, ürün tanımları, internet siteleri, haberler ve bildirimler gibi farklı kaynaklardan da işletmeler hakkında bilgi edinerek araştırma ikincil veriler tarafından da desteklenmiş ve çalışmanın geçerliliği artırılmıştır.

5. Yöntem

Çalışmada, araştırma sorusunu temsil eden durum ve olaylar hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmek ve çatışan farklı kurumsal mantıklarla baş etme konusunda hangi yollarla başvurulduğunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur.

Çalışmada yer alan şirketlerin yöneticilerine soru formunun ilk bölümünde işletmeye ve yöneticiye ait genel sorular (yaşı, çalışma geçmişi, kaç yıldır Türkiye’de olduğu vb.) sorulmuştur. İkinci bölümde ise piyasa ve topluluk mantığının ortaya çıktığı durumların anlaşılması ve çelişki durumunda piyasa mantığı veya topluluk mantığının tercih edildiği uygulamaların görülüp görülmediği, bu esnek ve duruma uygun seçimlerin Almanya’daki merkezin uygun gördüğü prosedür ve süreçlerle çelişip çelişmediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Yarı-yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanıldığı için, katılımcılardan gelen cevapların içeriğine göre ilgili görüşmeye özgü ek sorular da sorulmuş ve bu sorulara verilen cevaplar da değerlendirmede kullanılmıştır. Tüm bu konuların dışında şirketlerin kaç yıldır Türkiye’de faaliyette buldukları, genel büyüme ve faaliyet alanları, Türkiye merkezleri, genel çalışan sayı ve profilleri ile görüşmenin yapıldığı yöneticinin eğitim geçmişi, yaşı, mesleki deneyimi, yurtdışındaki ve Türkiye’deki çalışma süreleri sorularak bu bilgiler de göz önüne alınmıştır. Bu bilgilerin istenmesinin genel nedeni, kişisel görüş farklılıklarının nedenleri hakkında fikir sahibi olunabilmesi ve olası kişisel veya sektörel farklılıkların anlaşılabilmesidir. Bu görüşmeler sürecinde Türkiye’ye uyum konusunda derinlemesine görüşme yapılan tüm Alman yöneticiler Türkçe bilgi seviyelerini ayrıca belirtmişlerdir. Bazıları Türkçe’yi hiç konuşamazken, bazılarının Türkçe’ye hakim olduğu belirlenmiştir. Görüşmeler, Alman yöneticiler ile Almanca gerçekleştirilmiş, Türk yöneticiler ile yapılan görüşmeler ise Türkçe gerçekleştirilmiştir. Almanca yapılan görüşmeler daha sonra Türkçe’ye çevrilerek incelenmiş, sonuçlar böylece aynı dilde karşılaştırılabilir olarak incelenebilmiştir.

Çalışma kapsamında özellikle göz önüne alınan kavram uyum süreci olduğundan, çok uluslu şirketlerin Alman üst düzey yöneticilerin ya da Türkiye’deki Almanca eğitim veren liselerde ve/veya Almanya’da eğitim almış ve yetişmiş Türklerden oluşan üst düzey yöneticilerin topluluk mantığını nasıl algıladığı ve çelişen mantıklarla karşı karşıya kaldıklarında bunları nasıl yönetecekleri gibi konular önemsenmiştir. Bu aşamada araştırma sonuçları yorumlanırken, Alman yöneticiler ile Türk kökenli ancak Almanya’da yetişen veya eğitim alan Türk yöneticilerin çelişen kurumsal mantıklarla baş etme açısından birbirlerinden farklı olup olmadıkları da incelenmektedir.

Araştırmanın kapsamı içerisinde; şirket genel müdürü (CEO), finans müdürü (CFO), yönetici ortak (managing partner), şube müdürü (branch manager), ticari birim yöneticisi (business unit

commercial manager), ticari yönetici (commercial manager), proje yöneticisi (project manager) gibi sıfatlar ile üst düzeyde yöneticilik yapan kişiler ile yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bankacılık, denetim ve danışmanlık, otomotiv, perakende ve toptan perakende, alışveriş merkezi kurulumu ve yönetimi, elektronik, sistem çözümleri, ağır makine, elektrik sistem ve ekipmanları gibi alanlarda faaliyet gösteren Alman menşeli şirketlerin yöneticileri ile yapılan görüşmelerin sonuçları incelenirken sektörel yönden gözlenen farklılıklara da yer verilmektedir. Ayrıca şirketlerin geneli incelendiğinde çalışan sayıları açısından araştırma kapsamına alınan şirketlerin orta ve büyük ölçekli yapılar olduğu gözlenmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan sorular yazın incelendiğinde genel olarak karşılaşılan ana başlıklardaki konuları kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Buna göre, şirket içi ve şirket paydaşları ile ilişkiler, insan kaynakları seçim ve işe alım süreçlerindeki farklılıklar, satın alma süreçleri ve tedarikçi seçim süreçleri, hükümet ve yerel yönetimlerle ilişkiler ve bunların Almanya'dan farklılıkları, hediye alım ve yönetmelik ve şirket içi kurallara uyum (compliance) konusundaki farklılıklar, Türkiye'ye özgü iş yapma şekilleri ve tüm bu konuların piyasa ve topluluk mantığı yönünde gösterdiği değişimler incelenmeye çalışılmıştır. Tüm bu başlıklardaki sorular açık uçlu yapıda hazırlanmış ve sorulmuş, böylelikle görüşmeye katılan yöneticinin örnekler ve geçmiş deneyimleri ışığında farklılıklar konusunda özgürce kendini ifade etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Şirketin paydaşları ile ilişkiler konusu ele alınırken, dil veya dilsel bariyerler, bu bariyerlerin yaratabileceği olası durumlar sorulmuştur. Alman kökenli şirketlerin iç iletişim dillerinin ne olduğu, diğer çalışanlarda dil yeterliliği aranıp aranmadığı, dil yeterliliği olmayan paydaşlar ile ilişkiler anlaşılmaya çalışılmıştır. Dil ve kültürel iletişim kanalları göz önüne alınarak iletişim farklılıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle göre bir grup kavramın birbirleri ile ilişkilendirildiği belirli temalar ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Bernard ve diğerleri, 2016). Tematik analiz yaparken kullanılan en yaygın yöntemlerden biri aşamalı kümeleme analizidir. Aşamalı kümeleme analizinde katılımcılar aynı anlama gelen temaları bir diğer deyişle kategorileri farklı ifadelerle adlandırabilirler (Denzin, 2000: 772). Çalışmada katılımcıların farklı ifadelerle adlandırdığı ancak aynı anlama gelen temalar tek bir tema altında birleştirilmiştir. Böylelikle, aynı anlama gelen kavramlar belirli bir tema altında toplanmıştır. Böylece kendi içerisinde benzer anlama sahip ancak birbirinden farklı anlamlar ifade eden temalar elde edilmiştir.

6. Bulgular

Bu konu başlığında, şirketlerdeki insan kaynakları seçim ve işe alım süreçlerinin Almanya'daki merkezde ve Türkiye'deki şubede farklılaşıp farklılaşmadığı, eğer farklılaşıyorsa hangi açılardan farklılaştığı, yöneticinin konumuna bağlı temel yeterlilikler ve yöneticilerin çok uluslu bir yapıya uymalarını sağlamaya yardımcı olacak kişisel özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Satın alma ve tedarikçi seçimi konusunda Almanya ile ortak ve farklılaşan yaklaşımlar, uluslar arası partnerler veya yerel yönetimler konuları üzerinde durulan konu başlıklarıdır. Bu soruların yöneltildiği bazı yöneticiler kendi alanları ile direkt ilişkili olmaması nedeniyle bu konularda sınırlı bilgi vermiş olsalar da genel olarak Türkiye ile Almanya arasındaki farklılıklara değinilmektedir. Şirketlerin üretim veya hizmet ağırlıklı iş alanlarının bu konudaki farklılaşmaları anlaşılmaya çalışılmış; üretim için ihtiyaç duyulan tedarik sistemleri ile hizmet için olanlar arasında bazı belirgin farklılıklar gözlenmiştir.

Türkiye’de başarılı veya başarısız olan çok uluslu şirketlerin üst düzey yöneticilerinden başarı ve başarısızlık nedenlerini değerlendirmeleri veya şirketlerin Türkiye’den çekilme veya iflas ile sonuçlanan sorunlarına ilişkin fikirlerini belirtmeleri de istenmiştir. Hatta bazı yöneticilerin benzer uyum süreçlerine ve sorunlara ilişkin içlerinde buldukları şirket gruplarının geçmişte yapmış oldukları hata veya davranışları değerlendirdikleri örnekler de bulunmaktadır. Farklı başarı ve başarısızlık kriterlerinin ortaya çıktığı bu bölümde yöneticiler şirket içi süreçler ile ilgili uyumdan ve değişimlerden de bahsetmektedir.

Ayrıca, Alman şirketlerindeki üst düzey yöneticilerden, Türkiye’deki ve diğer ülkelerdeki çalışma deneyimleri ışığında, Türkiye’ye özgü iş yapma şekillerini, Türkiye’ye özgü karakteristikleri ve uyum sağlayabildikleri veya çatışma yaşadıkları süreçleri değerlendirmeleri istenmiştir. Bu aşamada gerek kültürel, gerek çalışma ortamına ilişkin, gerekse yasal ortamın doğurduğu bazı sonuçlar neticesinde yöneticilerin bu özellikleri genel olarak uyum sağlanması gereken farklılıklar olarak gördüğü ve bu farklılıkların yerel iş yapma sistemine dair dikkat edilmesi gereken yapılar olarak ve başarı veya başarısızlığı belirleyecek kriterler içerisinde değerlendirdikleri gözlenmektedir. Türkiye’ye özgü iş yapma kriterleri bazı Alman yöneticiler için şaşırtıcı ve sorun olarak görülürken, bazı Alman yöneticilerin ise topluluk mantığı ile iş yapmanın birçok konuda avantaj sağladığı düşüncesine daha yatkın oldukları anlaşılmaktadır.

Yapılan görüşmeler sonucunda yöneticilerin insan kaynakları uygulamaları ve satın alma süreçlerinde çelişen mantıklarla baş etmek durumunda kaldıkları bulunmuştur.

İnsan Kaynakları Uygulamaları

İnsan kaynakları uygulamalarının başında işe alım gelmektedir. Görüşme yapılan yöneticiler işe alım süreçlerinde işe alınacak kişi için referans vererek ya da araya girerek sürece dâhil olma konularında hem piyasa hem de topluluk mantıklarının varlık gösterdiğini belirtmişlerdir. Örneğin, otobüs ve kamyon üreten bir Alman şirketinde çalışan bir Türk yönetici işe alım süreçlerine “sosyal ilişkilerinin zarar görmemesi için” dâhil olmak istemediğini belirtmiştir:

“...Yani ben iyi bir şey yapmaya çalışırken, aksine hem kendi bünyemde, kendi şirketimde akrabamı veya arkadaşımı karşıma almış olurum veyahut bir kırgınlık veya farklı bir düşünce oluşur onlarda, buna hiç gerek yok. İlişki zedelenebilir diye düşünüyorum işe alınmama durumunda...”

Diğer yandan, yine aynı şirkette çalışan bir Alman yönetici işe alım süreçlerine dâhil olmak istemediğini belirtmiştir ancak bu sefer sebebini bu durumun “etik ve profesyonel olmamasıyla” açıklamıştır:

“...Böyle bir şeyin doğru olduğunu düşünmüyorum. Hatta etik dahi bulmuyorum diyebilirim. Tüm adaylar bence eşit şartlara sahip olmalı. Sırf ben tanıyorum ya da benimle bir geçmişi var diye bir adayın öne çıkmasını ya da nasıl diyeyim, avantaj elde etmesini istemem. Eğer hepimiz kendi tanıdıklarımıza avantaj sağlayacaksak bu şirket için de olumsuz olur. Unutmayın, insanlar genelde kendilerine benzeyen insanlarla ilişki kurarlar. Benim tavsiye ettiğim ya da araya girip “şunu işe alın bence” dediğim bir aday mutlaka benimle benzer değerlere sahiptir. Bu da şirkette çeşitliliği kısıtlar çünkü benden bir tane daha olacak şirkette! Bizim daha fazla farklı düşünceye ve insana ihtiyacımız var. O yüzden bu tip yaklaşımlar profesyonel değil...”

Küçük ev aletleri üreten bir Alman firmasında çalışan bir diğer Alman yönetici ise “Alman mantığının (piyasa mantığı) sonuç, rakamlar ve verilere odaklandığını ve bunun işe alım süreçlerine de yansındığını” belirtmiştir. İşe alımda kendisi tavsiye vermediği gibi, gelen tavsiyeleri de değerlendirmeye almadığını belirtmiştir:

“...Burada işe alım sürecinde baktığımız şey özgeçmişler oluyor. Tavsiyeler daha çok Türk yöneticilerde etkili oluyor ama benim için önemli olan şey özgeçmiştir. Ben özgeçmiş ve aday profiline odaklanırım. İşin gerekliliklerini yerine getiriyor mu getirmiyor mu? Ben buna bakarım. Bir de şirketin kültürüne uyum sağlayabilecek mi acaba bu kişi? Bu da önemli bir kriter bence. Ancak, Türk meslektaşlarım nedense tavsiye mektuplarının çok daha önemli olduğunu düşünüyorlar. Bunu anlamakta güçlük çekiyorum. İyi referansa sahip olan ama teknik becerisi iş için yetersiz olan ya da profil olarak şirkete uyum sağlayamayacak olan bir kişiyi sırf X kişi tavsiye etti diye işe almak doğru değil. Bu bence en son bakılacak, hatta bakılmaması gereken bir şey. Yani nasıl diyeyim, özgeçmiş her zaman birinci kıstas olmalı. Aksi takdirde seçimlerde yanlış yapmak kaçınılmaz olur ve bu da şirketin kaynaklarını boşa harcıyorsunuz demektir...”

İnsan kaynakları uygulamalarında görülen bir diğer farklılık da “performans değerlendirme ve terfi” konularındaki mantık farklılıklarıdır. Alman yöneticiler terfi ve atamaların başarı kriterlerine göre yapılması gerektiğini söylerken (piyasa mantığı), Türk yöneticiler de benzer bir görüş belirtmişlerdir ancak bu durumun ihlal edildiği durumları da normal karşıladıklarını (topluluk mantığı) belirtmişlerdir.

Satın Alma Süreçleri

Piyasa ve topluluk mantıklarından doğan farklılıkların söz konusu olduğu bir başka tema da “satın alma” alanıdır.

Otobüs ve kamyon üreten bir Alman firmasında çalışan bir Alman yönetici, satın alma süreçlerinde ortaya çıkan mantık farklılıklarına dair şunları belirtmiştir:

“...Satın alma sürecindeki en önemli unsur rakamlardır. Biz rakamlara odaklanıyoruz. En iyi ürünü en uygun fiyata tedarik etmek en büyük öncelik olmalı. Ama burada (Türkiye’de) farklı işleyen şeyler de oluyor. Nasıl diyeyim, tedarikçiyle ilişkiler bazen rakamların önüne geçebiliyor. Daha iyi fiyat veren ve aynı kalitede üretim yapan başka bir firma var, ama ya biz yine şu kişiden alalım, kaç yıllık mazimiz var denilen durumlar oluyor. Şahsi görüşüm, bu tip büyük hacimli işlemlerde firma çıkarımı ön planda tutmak gerektiği. Yani bu firmanın bir bütçesi var, bir gelir gider dengesi var. Sırf “mazimiz var” diye neden finansal olarak daha avantajlı olan opsiyonu görmezden geleyim? Türkiye’de ilişkiler çok önemli, kabul ediyorum ama şirketin parası da önemli. Hatta daha da önemli. Eğer kasanızda para yoksa, sahip olduğunuz ilişkiler de değerini kaybedecektir. Bunun göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünüyorum. Bunu Türklere aktarmaya çalışıyoruz, bazen sert tartışmalar da oluyor. Tedarikçiye diyoruz ki, “bizim seninle bir geçmişimiz var ama şu firma senin verdiği fiyatın altında fiyat veriyor. Ya sen de o fiyata in ya da biz teklifimizi gözden geçirelim, başkalarıyla iş yapalım”. O zaman, o da bizi kaybetmek istemediği için bizim fiyatımıza geliyor. Böylece, hem ilişkileri koruyoruz, hem de şirketin kaynaklarını. Ama bunu yapmak her zaman kolay da olmuyor, tedarikçi kabul etmiyor mesela. Yani hem şirket kaynaklarını hem de ilişkileri korumak zor ama arayış bulmak gerek. Ne “sadece ilişkiler”, ne de “sadece kaynaklar” diye bir anlayış Türkiye bağlamında yeterli olmayabiliyor...”

Elektronik sektöründe faaliyet gösteren bir Alman firmasında çalışan Türk yönetici ise satın alma süreçlerindeki durumu şöyle aktarıyor:

“...Şimdi bir hammaddeye ihtiyaç vardır, ya da ne bileyim, yeni bir hat kurulacaktır. Eğer daha önceden hiç yapılmamışsa bu, ne yaparsın, gider tüm opsiyonları araştırır ve en uygunu satın alırsın. Ama önceden iş yaptığın ve iyi ilişkilerin olan bir tedarikçinin varsa bu konuda, hemen ararsın ve dersin ki, “bize şu şu lazım, nedir fiyat, teslimat ne zaman?” Zaten bilirsin güvenilir olduğunu, çok üstelemezsin ama tabii kontrolü de bırakmazsın elden. Ama fiyat çok uçuk olmadıkça da hani “başka bir yere de soralım” düşüncesi olmaz kafanda. Zaten iyi fiyat verdiği için iş yapıyorsundur. Bunu bazen Almanlara anlatamıyoruz. “Neden gidip başka yerden fiyat almadın, o tedarikçiye neden bu kadar güveniyorsun?” diye soruyorlar. Haklılar tabii ama “rahat olun, 10 yıldır onlarla çalışıyoruz” desek de ikna olmuyorlar. Yani adamın kafasına yatmıyor. Rakamlara bakacak ille, teklif alacak, zorlayacak, numune isteyecek filan.

Diyoruz ki, "zaman kaybederiz o zaman". "Olsun, para ya da ürün kaybetmeyelim de" diyorlar. "Öyle bir şey olmaz merak etmeyin" deyince de ikna olmuyorlar. Biz siparişi veriyoruz, ürün sağ salım geliyor zamanında. Bu sefer gösteriyoruz, bakın korktuğunuz gibi olmadı diye. O istiyor ki her defasında piyasa araştırılması yapılsın, numuneler gelsin gitsin. Ama burada işler öyle yürümüyor. Yürümez de zaten. Güven diye bir şey var. Zaman kazandıran bir şey bize. Bunu Almanlara anlatmak zor oluyor. Biz de ne yapıyoruz, çok zor durumda kalırsak ya diyoruz "bize bir numune yollayın", bir de diğer 2-3 yerden teklif alıyoruz ki sussunlar, ikna olsunlar. Biliyoruz zaten sonunda "evet" deyip kabul edeceklerini, bizim dediğimize geleceklerini ama bazen sırf ikna olsunlar diye bunu da yapıyoruz yani..."

Yapılan mülakatlar sonucunda ağırlıklı olarak insan kaynakları uygulamaları ve satın alma süreçleri ile ilişkiler bağlamında mantık farklılıkları bulgularda incelenmiştir. Alman ve Türk yöneticiler arasındaki pazar mantığı ve topluluk mantığı anlayışları arasındaki çatışmalar bu bağlamda ele alınmıştır.

7. Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren çok uluslu Alman şirketlerinde çalışan Alman ve Türk yöneticilerin birbirleri ile çelişen iki farklı mantık olan topluluk mantığı (community logic) ve piyasa mantığının (market logic) yarattığı ikilikleri nasıl algıladıkları ve bu ikiliklerle nasıl başa çıkmaya çalıştıkları ele alınmıştır.

Çalışmada, araştırma sorusunu temsil eden durum ve olaylar hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmek, problemin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur.

Çalışmaya katılanların verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular tematik veri analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmada katılımcıların farklı olarak adlandırdığı ancak aynı anlama gelen temalar tek bir tema altında birleştirilmiştir. Böylelikle, aynı anlama gelen kavramlar belirli bir tema altında toplanmıştır.

Alman yöneticiler insan kaynakları uygulamalarında olduğu gibi satın alma kararı verirken yine rasyonellik ve finansal verimlilik kavramlarına odaklanmışlardır. Ürünün kimden alındığından çok ürünün istenilen beklentileri en uygun fiyata karşılaması Alman yöneticiler için belirleyici unsur olarak öne çıkmıştır. Tedarikçiyle sahip olunan köklü geçmiş, iyi ilişkiler ve samimiyet Alman yöneticiler için önemli olmakla beraber, satın alma davranışını belirleyecek ve etkileyecek ağırlığa sahip değildir. Finansal akılcılık ve verimlilik Alman yöneticiler için en temel unsur olarak ifade edilmiştir.

Birçok Alman yönetici, tedarikçilerle olan ilişkilerin geçmişi ne kadar eskiye dayanırsa dayansın, bu ilişkilerin finansal olarak verimsiz hale gelmesi veya satın almada gereken kriterleri sağlayan

daha uygun bir alternatifin bulunması durumunda tedarikçi değiştirmenin gerekli olabileceğini beirtmiştir. Finansal çıkarların ve piyasa dinamiklerinin ön plana çıkartıldığı bu anlayış kolektivist toplumlarda daha sık rastlanan “topluluk mantığıyla” çelişmekte, dolayısıyla “piyasa mantığıyla” örtüşmektedir (Thornton ve Ocasio, 1999).

Diğer yandan Türk yöneticiler Alman yöneticilerin gereğinden fazla “rakam odaklı” olduklarını belirtmiş; sadece finansal olarak daha verimli olduğu için tedarikçi değiştirmenin zaman kaybı yaratacağını belirtmişlerdir. Ayrıca, aradaki küçük finansal farklardan dolayı tedarikçi değiştirmenin uzun yıllar iyi iş ilişkisinde buldukları tedarikçilerine karşı yanlış bir tutum olacağını belirtmişlerdir. Finansal çıkarlardan çok ilişkilerdeki uyumu ön plana çıkararak böyle bir anlayış ise “piyasa mantığıyla” çelişmekte, dolayısıyla “topluluk mantığıyla” örtüşmektedir (Thornton ve Ocasio, 1999).

Taraflar mantık farklılıklarını çözme konusunda da farklı stratejiler izlemektedirler. Alman yöneticiler özgür tartışma ortamının yeşermesi için örgüt kültürünü değiştirmeyi ve bireysel teşvikleri ön plana çıkartan uygulamaları hayata geçirmeyi hedeflemektedirler. Dorado (2005) bunu “rutinleri uygulamaya geçirme stratejisi” olarak adlandırmıştır. Bu stratejiye göre, belirli bir kurumsal mantığın savunucuları kendi mantıklarıyla uyumlu eylemleri ve rutinleri hayata geçirerek kendi mantıklarının temel varsayımlarının içselleşmesini hedeflemektedirler. Türk yöneticiler ise Kraatz ve Block’un (2008) ikna etme (convincing) stratejisine benzer bir strateji uygulamaktadır. Buna göre, Alman yöneticilere davranış kalıplarındaki kültürel uyumsuzluğun sebeplerini anlatarak kültürel farkındalığı (cultural awareness) artırmayı hedeflemektedirler.

Kaynakça

- Barney, J. B., (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage, *Journal of Management*, 17, 99-120.
- Creed, W. D., DeJordy, R., ve Lok, J., (2010). Being the Change. Resolving Institutional Contradiction through Identity Work, *Academy of Management Journal*, 53.6, 1336-1364.
- DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W., (1983). The Iron Cage Revisited. Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, 48.2, 147-160.
- DiMaggio, P. J. ve Powell W.W., (1991). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago. University of Chicago Press.
- Dorado, S. (2005). Institutional Entrepreneurship, Partaking, and Convening. *Organization Studies*. 26, 383-413.
- Friedland, R. ve Alford, R. R., (1991). Bringing Society Back in. Symbols, Practices, and Institutional Contradictions, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Ed. W. Powell, W.W. and DiMaggio, P. J., Chicago. University of Chicago Press, 232-266.
- Forsgren, M., (2008). *Theories of the Multinational Firm*, Edward Elgar; Cheltenham.
- Galbraith, J. K., (1987). *Economics in Perspective. A Critical History*, Mass; Boston. Houghton Mifflin.
- Gaur, A. S. ve Lu, J. W., (2007). Ownership Strategies and Survival of Foreign Subsidiaries. Impacts of Institutional Distance and Experience, *Journal of Management*, 33.1, 84-110.

- Greenwood, R., Díaz, A. M., Li, S. X. ve Lorente, J. C., (2010). The Multiplicity of Institutional Logics and the Heterogeneity of Organizational Responses, *Organization Science*, 21.2, 521-539.
- Khanna, T. ve Palepu, K. G., (2006). *Winning in Emerging Markets. A Road Map for Strategy and Execution*, Harvard; Harvard Business Press.
- Kostova, T. ve Roth, K., (2002). Adoption of an Organizational Practice by Subsidiaries of Multinational Corporations. Institutional and Relational Effects. *Academy of Management Journal*, 45.1, 215-233.
- Kostova, T. ve Zaheer, S., (1999). Organizational Legitimacy under Conditions of Complexity. The Case of the Multinational Enterprise. *Academy of Management Review*, 24.1, 64-81.
- Kraatz, M. S. ve E. S. Block. (2008). Organizational Implications of Institutional Pluralism. In R. Greenwood, C. Oliver, K. Sahlin, ve R. Suddaby (Eds.), *The Sage Handbook of Organizational Institutionalism* (243-275). London, England: Sage Publications.
- Marquis, C. ve Battilana, J., (2009). Acting Globally but Thinking Locally? The Influence of Local Communities on Organizations, *Research in Organizational Behavior*, 29, 283-302.
- Meyer J. ve Rowan B., (1977). Institutionalized Organizations. Formal Structure as Myth and Ceremony, *American Journal of Sociology*, 83.2, 340-363.
- Minbaeva, D. B. ve Muratbekova-Touron, M., (2013). Clanism. Definition and Implications for Human Resource Management, *Management International Review*, 53.1, 109-139.
- Minbaeva, D., J. Hotho, M. Muratbekova-Touron ve L. Rabbiosi., (2013). Handling Pressures of Community Logic. The Impact of Clan Ties on Recruitment and Selection in Kazakhstan. In AIB 2013 Annual Meeting. *Academy of International Business*.
- Newman, K. L., (2000). Organizational Transformation during Institutional Upheaval, *The Academy of Management Review*, 25.3, 602-619.
- North, D. C., (1990). *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*, Cambridge; UK. Cambridge University Press.
- Oliver, C., (1991). Strategic Responses to Institutional Processes, *Academy of Management Review*, 15.1, 145-179.
- Peng, M. D. ve Jiang, Y. (2008). An Institution-based View of International Business Strategy. A Focus on Emerging Economies, *Journal of International Business Studies*, 39.5, 920-936.
- Perrow, C., (1986). *Complex Organizations. A Critical Essay*, 3rd Ed., New York. Random House.
- Porter M.E., (1980). *Competitive Strategy. Techniques for Analyzing Industries and Competitors*, New York, NY. Free Press.
- Reay, T. ve Hinings, C. R., (2005). The Recomposition of an Organizational Field. Health Care in Alberta, *Organization Studies*, 26.3, 351-384.
- Ruef, M. ve Scott, R. W., (1998). A Multidimensional Model of Organizational Legitimacy. Hospital Survival in Changing Institutional Environments, *Administrative Science Quarterly*, 43.4, 877-915.
- Salomon, R. ve Wu, Z., (2012). Institutional Distance and Local Isomorphism Strategy, *Journal of International Business Studies*, 43, 343-367
- Scott, W. R. (1995). *Institutions and Organizations*, California. Sage Publications.
- Scott, W. R., (2004). Institutional Theory. Contributing to a Theoretical Research Program. April 2007. Chapter prepared for K.G. Smith ve M. A. Hitt (Ed.). *Great Minds in Management. The Process of Theory Development*. Oxford UK. Oxford University Press.
- Scott, W. R. ve Meyer, J. W., (1991). The Organization of Societal Sectors. Propositions and Early Evidence. W.W. Powell ve P.J. DiMaggio (Der.). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. 108-140. Chicago. University of Chicago Press.

- Seo, M. ve Creed, W. E. C., (2002). Institutional Contradictions, Praxis, and Institutional Change. A Dialectical Perspective, *Academy of Management Review*, 27.2, 222-247.
- Stormer, F., (2008). The Logic of Contingent Work and Overwork, *Relations Industrilles/Industrial Relations*, 63.2, 343-361.
- Thornton, P. H., (2001). Personal Versus Market Logics of Control. A Historically Contingent Theory of the Risk of Acquisition, *Organization Science*, 12.3, 294-311.
- Thornton, P. H., (2004). *Markets from Culture. Institutional Logics and Organizational Decisions in Higher Education Publishing*. Stanford; California. Stanford University Press.
- Thornton, P. H. ve Ocasio, W., (1999). Institutional Logics and the Historical Contingency of Power in Organizations. Executive Succession in the Higher Education Publishing Industry, 1958-1990, *American Journal of Sociology*, 105, 801-843.
- Thornton, P.H. ve Ocasio, W., (2008). Institutional Logics, in Royston Greenwood, Christine Oliver, Kerstin Sahlin and Roy Suddaby (Ed.), *Handbook of Organizational Institutionalism*, CA. Sage.
- Thornton, P. H., Ocasio, W. ve Lounsbury, M., (2012). *The Institutional Logics Perspective. A New Approach to Culture, Structure and Process*, Oxford. Oxford University Press.
- Wallace, J. E., (1999). Work-to-Nonwork Conflict among Married Male and Female Lawyers, *Journal of Organizational Behavior*, 20.6, 797-816.
- Whitley, R., (1994). Dominant Forms of Economic Organization in Market Economies, *Organization Studies*, 15.2, 153-182.

Author Guideline

FORMATTING BASICS

File Types: Word;

Font: 12 point, Book Antiqua

Text [Including references]: 1.5-spaced, left-justified

Page Layout: 2.5 cm margins on all sides with page numbers

Page Maximum: 29 pages (or 10.000 words), properly formatted and inclusive of title, abstract, keywords, text, references, tables, figures, and footnotes

READABILITY

Manuscripts are judged not only on the depth and scope of the ideas presented and their contributions to the field but also on their clarity and whether they can be read and understood.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

To facilitate the double-blind peer-review process, each submission should be broken into two separate files: (1) Title Page and (2) Main Document. Identifying information should not appear anywhere within the main document file.

FILE 1: Title Page

1. title
2. author(s) name, title, institution, address, telephone number, and institutional e-mail address
3. author(s) note
4. acknowledgment
5. financial disclosure, if applicable

FILE 2: Main Document

Page 1:

1. title (in English and Turkish, if the article in German then it should be an abstract in German)
2. abstract (English, Turkish and German)
3. keywords (English, Turkish and German)

Page 2 and on, with each new element beginning on its own page:

4. main text
5. references
6. footnotes
7. tables
8. figures
9. appendixes
10. Web appendixes

MANUSCRIPT COMPONENTS

Title

The title should not exceed 25 words.

Abstract

The abstract is limited to 175 words and summarizes the key components of the manuscript, offering the reader a sample of the manuscript.

Keywords

Include 4-5 primary keywords that best suit the topic of the manuscript; these do not necessarily need to match the “Topics/Methods” that are selected in Manuscript Central upon submission.

Main Text

Please do not add any headers/footers on each page (other than the page number). Headings are text only (not numbered) and are formatted according to level.

- **PRIMARY HEADING:** Centered, title-style capitalization (first letter of each word), and bold, with an extra return before and after.
- **SECONDARY HEADING:** Flush left with title-style capitalization (first letter of each word) and in both boldface and italics. You must have at least two sections beginning with a secondary heading; if there is only one, the heading should be excluded.
- **TERTIARY HEADING:** Left justified and indented with sentence-style capitalization (first word only) in italics. Punctuate the heading with a period and begin the first line of the same section on the same line. If only one tertiary heading is used, the heading should be excluded.

Mathematical Notations

Equations should be centered on the page. If equations are numbered, type the number in parentheses flush with the left margin. Please avoid using Equation Editor for simple in-line mathematical copy, symbols, and equations. Type these in Word instead, using the “Symbol” function when necessary.

References

References begin on their own page and are listed in alphabetical order by the first author’s last name. Only references cited within the text are included. All references should be in 12-point font and 1.5-spaced.

Footnotes

Footnotes are to be used sparingly and must be concise. No more than 10 total footnotes should appear in a manuscript. Format footnotes in plain text, with a superscript number appearing in text and the corresponding note after the reference section.

Tables

Tables should not appear within the text but at the end of the document. Each table should be numbered consecutively and submitted on a separate page. Please indicate appropriate table placement in the text (“Insert Table 1 about here”). Tables must be numbered in the order in which they are to appear.

Figures

Figures should not appear within the text but follow any tables. Each figure should be numbered consecutively and submitted on a separate page. Please indicate appropriate figure placement in the text (“Insert Figure 1 about here”). Figures must be numbered in the order in which they are to appear. The term “figure” refers to a variety of material, including line drawings, maps, charts, graphs, diagrams, photos, and Web shots, among others.

The cost of color printing is borne by the authors, so you may consider gray scaling images prior to submission.

Appendix

If Appendixes are provided, they appear on a new page after the figures. Multiple appendixes are labeled with letters (Appendix A, Appendix B). A single appendix is labeled without letters (Appendix). Multiple appendixes must be numbered in the order in which they are to appear.

REFERENCES

This journal uses APA references. APA style requires two elements for citing outside sources: brief parenthetical citations in the text of a paper, and a detailed References list at the end. Together, these elements allow your reader to know and to access the sources you used. For the system to function, all sources cited in the text must appear in the References list, and all sources listed in the References list must be cited in the text.

Citations in Text

APA style calls for at least two pieces of information to be included whenever citing the source of information presented in the text of a paper. The author's surname, followed by a comma and the work's date of publication, must always appear, and these items must match the corresponding entry in the references list (same surnames, same order, same year). A third possible piece of information, the page number (or for unpaginated websites, the paragraph number), must be used for any direct quotation. For articles with multiple authors, use all authors' surnames, in correct order, separated by commas, with ampersand (&) before the last surname. The use of 'et al.' (literally, "and others") is permitted only when there are 7 or more authors, or whenever the citation, with all authors' names, has already been used once in the paper. If the author is an organization, use the organization's full name, in normal word order. If there is no author, use the first few words of the article or webpage title, in quotation marks.

The information may appear as part of a text sentence:

In 2003, Smith and Jones published a study in which students did not show any true increase in scores.

Or both may be in parentheses (and note that the citation is part of the sentence and therefore comes before the end-of-sentence period):

Another study has shown that students did show a modest increase in scores (Black, White, & Brown, 2002).

Note that when the information is entered as part of the sentence you spell out the word "and," but when entered in parentheses, you use the ampersand symbol instead, "&."

Once you have cited a source, you do not need to keep citing it while you continue to discuss it. The only times you need to cite it again are when you have mentioned other sources in between, or if you are using an exact quotation.

The page number (or paragraph number for web pages) required for quotations is always in the parentheses (and again, before the end-of-sentence period):

Another study has shown that students did show an increase in scores but “only for those who completed both semesters” (Black, White, & Brown, 2002, p. 33).

You may only cite sources that you have located and read yourself. If you cite a “second-hand” source, (a source cited by the authors of the book or article you are reading but which you yourself have not actually read), then either simply cite the source from which you got the information, or you can mention the other source by name (year is not necessary) but also add “as cited in....”

Another study was conducted by Smith and Jones (as cited in Black, White, & Brown, 2002) in which they found that students did not show any true increase in scores.

Formatting the References List

Heading	Type the word “References” at the top of a new page, centered.
Spacing	All entries should be single-spaced (unless double-spacing of paper has been requested). Indentation Use “hanging indents”: the first line is not indented, but subsequent lines for the same reference are indented 5 spaces.
Authors’ Names	Always listed surname first, followed by first initial, second initial (if given). If no authors are identified, use name of organization, in normal word order. If no author or organization name is exists or is known, use the title of the article. All entries in the References list must be arranged alphabetically, by first author’s last name (or by first letter of first word of organization’s or title’s name). Use an ampersand (&) before last author’s last name.
Year	Authors’ names are always followed by year in parentheses, followed by a period. Month-day (e.g., April 21) is also used for magazine and newspaper articles, but not for scientific periodicals. For web sites, look for a Copyright year, or a Last updated Year; if none can be found, use year of retrieval
Title of reference	Next comes title of book or article or webpage. Capitalize only the first letter of (a) first word of titles of books and articles, (b) the first word after a colon or question mark, and (c) proper names.
Electronic sources	If the reference is an electronic equivalent of what was originally published in print and retrieved from an electronic database, include the date of retrieval and the name of the database.. If the reference is only an electronic source, such as an online journal, then include the DOI number (Digital Object Identifier) if available, or, if no DOI is available, the Retrieved date and complete URL

Title of source	Titles of books and journals are in italics (no underlining, no quotation marks). For books that include the edition number, add “Nth ed.” in parentheses after title but before period, not in italics, followed by period.
Volume #s	For journals, volume number, in italics (but do not use the word “Volume”) must be included after the title of a journal. For journals that are consecutively numbered for all issues of a volume, no issue number is used, but for journals where each new issue begins with page 1, the issue number is included in parentheses (but without italics)
Publisher	The publisher of a journal is not included as part of the citation for a journal article, but is included for a book, as the last item after the title, in the format of. “Place: Publisher.” For ‘City,’ it is sufficient to use the city name for well known cities (e.g., New York), but to add abbreviations for states or countries for less well-known cities
Punctuation	Use a comma to separate surnames from initials, a newspaper title from pages numbers, a journal title from volume number, a volume number from page numbers, an issue number (when needed) from page numbers, (Ed.) from book title, city of publication from state. Use periods after initials, abbreviations, (such as et al.), year of publication, title of book or journal article, and at end of reference. Use ampersand (&) before surname of last author. Use a colon after the city (and state) of publication of a book.
URL	The URL must be for the specific page from which the information was located; do not simply give the home page address.

Examples of Journal Article References

Basic form, single author

Roy, A. (1982). Suicide in chronic schizophrenia. *British Journal of Psychiatry*, 141, 171-177.

Journal paginated by issue, 3-6 authors

Baldwin, C. M., Bevan, C., & Beshalske, A. (2000). At-risk minority populations in a churchbased clinic: Communicating basic needs. *Journal of Multicultural Nursing & Health*, 6(2), 26- 28.

Seven or more authors

Yawn, B. P., Algatt-Bergstrom, P. J., Yawn, R. A., Wollan, P., Greco, M., Gleason, M., et al. (2000). An in-school CD-ROM asthma education program. *Journal of School Health*, 70, 153- 159.

Article retrieved as electronic version of print publication from an electronic database

Knowles, E. S. (1999). Distance matters more than you think! An artifact clouds interpretation of Latane, Liu, Nowak, Bonevento, and Zheng's results. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1045-1048. Retrieved August 18, 2009 from PsycINFO database.

Article retrieved from electronic-only journal, with DOI available

Brownlie, D. (2001) Toward effective poster presentations: An annotated bibliography. *European Journal of Marketing*, 41, 1245-1283. doi:10.1108/03090560710821161

Article retrieved from electronic-only journal, with no DOI available

Nelson, G., Westhues, A., & MacLeod, J. (2003). A meta-analysis of longitudinal research on preschool prevention programs for children. *Prevention & Treatment* 6, Article 31. Retrieved December 2, 2004, from <http://journals.apa.org/prevention/volume6/pre0060031a.html>

Examples of Book References

Basic form, single author, well-known city

Sulloway, F. J. (1979). *Freud: Biologist of the mind*. New York: Basic Books.

Book beyond first edition, multiple authors, less well-known city

Strunk, W., Jr., White, E. B., & Angell, R. (1999). *The elements of style* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Example of Internet Reference

University of Wisconsin-Madison (2006). Create an APA reference list. Retrieved January 14, 2008, from http://www.wisc.edu/writing/Handbook/DocAPAResources_Elec.html (Note that it is not sufficient to simply provide the home page URL; the complete URL for the actual page used must be spelled out in full.)

FORMATIERUNGSGRUNDLAGEN

Dateitypen: Word

Schriftart: 12 point – Book Antiqua

Text - Einschließlich Literaturquellen: 1,5-Zeilenabstand, linksbündig

Seitenaufbau: 2,5 cm Rand - Seitenzahlangabe

Maximale Seitenanzahl: 29 Seiten (oder 10.000 Wörter), richtig formatiert und inklusive Titel, Zusammenfassung, Schlüsselwörter, Text, Literaturverzeichnis, Tabellen, Abbildungen und Fußnoten

LESBARKEIT

Manuskripte werden nicht nur nach der Tiefgründigkeit, dem Umfang der vorgelegten Ideen und ihrem Beitrag zum Forschungsbereich beurteilt, sondern auch nach ihrer Klarheit, Lesbarkeit und Verständlichkeit.

MANUSKRIPTORGANISATION

Um den doppelblinden Begutachtungsprozess zu vereinfachen, sollte jede Einreichung in zwei getrennte Dateien unterteilt werden: (1) Titelseite und (2) Hauptdokument. Informationen die die Identifizierung der Autoren ermöglichen sollten innerhalb der Hauptdokumentdatei nicht erscheinen.

FILE 1: Titelseite

1. Titel
2. Autor (en) Name(n), Titel, Institution, Adresse, Telefonnummer und institutionelle E-Mail-Adresse
3. Autor (en) Hinweise
4. Anerkennung/Danksagung
5. finanzielle Offenlegung (falls zutreffend)

FILE 2: Hauptdokument

Seite 1:

1. Titel (in Englisch und Türkisch. Wenn der Artikel auf Deutsch eingereicht wurde, dann sollte die Zusammenfassung auf deutsch sein)
2. Zusammenfassung (englisch, türkisch und deutsch)
3. Schlüsselwörter (englisch, türkisch und deutsch)

Ab Seite 2 sollte jedes Element auf einer neuen Seite beginnen:

4. Haupttext
5. Literaturquellen
6. Fußnoten
7. Tabellen
8. Abbildungen
9. Anhänge
10. Web-Anhänge

MANUSKRIPTKOMPONENTEN

Titel

Der Titel sollte 25 Wörter nicht überschreiten.

Zusammenfassung

Die Zusammenfassung ist auf 175 Wörter beschränkt, fasst die Schlüsselkomponenten des Manuskripts zusammen und bietet dem Leser einen Einblick in das Manuskript.

Schlüsselwörter

Es sollten 4-5 primäre Schlüsselwörter hinzugefügt werden, die dem Thema des Manuskripts entsprechen.

Haupttext

Bitte fügen Sie keine Kopf- / Fußzeilen auf den Seiten des Manuskripts hinzu (außer der Seitennummer). Überschriften sind nur als Text (nicht durchnummeriert) und nach Level formatiert.

- PRIMÄRE ÜBERSCHRIFT: Zentriert, titelartige Großschreibung (erster Buchstabe jedes Wortes) und fettgedruckt.
- SEKUNDÄRE ÜBERSCHRIFT: Linksbündig mit titelartiger Großschreibung (erster Buchstabe jedes Wortes) fett und kursiv. Für eine sekundäre Überschrift sollte der Abschnitt mindestens zwei Absätze beinhalten. Im Falle nur eines Absatzes, sollte die Überschrift ausgeschlossen werden.
- TERTIÄRE ÜBERSCHRIFT: Links gerechtfertigt und mit Satz-Großschreibung (erstes Wort) kursiv eingekerbt. Die Überschrift sollte mit einer Leerzeile unterbrochen und die erste Zeile des gleichen Abschnitts auf derselben Zeile begonnen werden. Wird nur eine tertiäre Überschrift verwendet, so sollte die Überschrift ausgeschlossen werden.

Mathematische Anmerkungen

Gleichungen sollten auf der Seite zentriert sein. Wenn Gleichungen nummeriert sind, geben Sie die Zahl in Klammern bündig mit dem linken Rand ein. Bitte vermeiden Sie die Verwendung von Gleichungseditoren für einfache mathematische Kopien, Symbole und Gleichungen. Falls erforderlich, geben Sie diese stattdessen mit der Funktion "Symbol" (Word) ein.

Literaturverzeichnis

Literaturquellen beginnen auf einer eigenen Seite und werden in alphabetischer Reihenfolge nach dem Nachnamen des ersten Autors aufgelistet. Nur Quellen, die im Text zitiert werden, sind im Literaturverzeichnis enthalten. Alle Quellen sollten in 12-Punkt-Schriftart und 1,5-Abstand geschrieben werden.

Fußnoten

Fußnoten sind sparsam zu benutzen und müssen prägnant sein. Nicht mehr als 10 Gesamt-Fußnoten sollten in einem Manuskript erscheinen. Formatieren Sie Fußnoten im Klartext, wobei eine hochgestellte Zahl im Text und die entsprechende Notiz nach dem Referenzabschnitt erscheint.

Tabellen

Tabellen erscheinen nicht im Text, sondern am Ende des Dokuments. Jede Tabelle nacheinander nummerieren und auf einer separaten Seite einreichen werden. Bitte geben Sie eine entsprechende Tabellenplatzierung im Text an („Tabelle 1 hier einfügen“). Die Tabellen müssen in der Reihenfolge nummeriert werden, in der sie erscheinen sollen.

Abbildungen

Abbildungen sollten nicht im Text erscheinen, sondern den Tabellen folgen. Jede Abbildung nacheinander nummerieren und auf einer separaten Seite einreichen. Bitte geben Sie die entsprechende Platzierung im Text an ("Einfügen von Abbildung 1 hier"). Die Zahlen müssen in der Reihenfolge nummeriert werden, in der sie erscheinen sollen. Der Begriff "Abbildung" bezieht sich auf eine Vielzahl von Material, einschließlich ua Linienzeichnungen, Karten, Diagramme, Grafiken, Fotos und Web-Aufnahmen.

Die Kosten für den Farbdruck werden von den Autoren getragen. Vor der Einreichung sollten Autoren daher möglicherweise grau skalierende Bilder in Betracht ziehen.

Wenn Anhänge bereitgestellt werden, erscheinen sie auf einer neuen Seite nach den Zahlen. Mehrere Anhänge sind mit Buchstaben gekennzeichnet (Anhang A, Anhang B). Ein einzelner Anhang ist ohne Buchstaben gekennzeichnet (Anhang). Mehrere Anhänge müssen in der Reihenfolge nummeriert werden, in der sie erscheinen sollen.

LITERATURQUELLEN

Diese Zeitschrift verwendet APA-Referenzen. Der APA-Stil erfordert zwei Elemente für die Zitierung von externen Quellen: kurze Zitate in Klammern im Text eines Artikel und eine detaillierte Literaturliste am Ende. Somit können Ihre Leser auf die von Ihnen verwendeten Quellen zugreifen. Damit das System funktionsfähig ist, müssen alle im Text zitierten Quellen in der Literaturliste erscheinen, und alle Quellen, die in der Referenzenliste aufgeführt sind, müssen im Text zitiert werden.

Zitate im Text

Der APA-Stil erfordert mindestens zwei Informationen, die aufgenommen werden sollen, wenn Sie die Informationsquelle im Text eines Artikels angeben. Der Nachname des Autors, gefolgt von einem Komma und dem Erscheinungsdatum der Arbeit, muss immer erscheinen, und diese Elemente müssen mit dem entsprechenden Eintrag in der Referenzenliste übereinstimmen (gleiche Nachnamen, gleiche Reihenfolge, gleiches Jahr). Eine dritte mögliche Information, die Seitennummer (oder für nicht geführte Webseiten, die Absatznummer), muss für ein direktes Zitat verwendet werden. Für Artikel mit mehreren Autoren, verwenden Sie alle Autorennachnamen, in der richtigen Reihenfolge, durch Kommas getrennt, mit einem "Und" Zeichen (&) vor dem letzten Nachnamen. Die Verwendung von "et al." (Wörtlich "und andere") ist nur zulässig, wenn es 7 oder mehr Autoren gibt oder wann immer das Zitat mit allen Autorennamen bereits einmal zuvor verwendet wurde. Wenn der "Autor" eine Organisation ist, verwenden Sie den vollständigen Namen der Organisation in normaler Wortreihenfolge. Wenn es keinen Autor gibt, verwenden Sie die ersten Wörter des Artikel- oder Webseiten-Titels in Anführungszeichen.

Die Informationen können als Teil eines Textsatzes erscheinen:

Im Jahr 2003 veröffentlichten Smith und Jones eine Studie, in der bei den Schülern keine Erhöhung in den Noten ersichtlich war.

Alternativ können beide Namen in Klammern stehen (und beachten Sie, dass das Zitat Teil des Satzes ist und daher vor dem Ende des Satzes kommt):

Eine weitere Studie hat gezeigt, dass die Schülerinnen und Schüler einen bescheidenen Anstieg der Noten zeigten (Smith & Jones, 2003).

Beachten Sie: Wenn die Autorennamen als Teil des Satzes eingegeben werden, benutzen Sie das Wort "und", aber wenn diese in Klammern angegeben werden, verwenden Sie stattdessen "&."

Wenn Sie eine Quelle bereits zitiert haben, brauchen Sie diese nicht erneut zu zitieren, solange es sich immernoch um Informationen aus der gleichen Quelle handelt. Wenn zwischendurch andere Quellen erwähnt worden sind, und sie noch einmal auf die vorherige Quelle zurückkommen, können Sie nochmals zitieren.

Die Seitennummer (oder Absatznummer für Webseiten), die für Zitate erforderlich ist, befindet sich immer in Klammern (und wieder vor dem Ende des Satzes):

Eine weitere Studie hat gezeigt, dass bei den Schülerinnen und Schülern eine Erhöhung der Noten zu sehen war, aber “nur bei denjenigen, die beide Semester absolvierten” (Black, White & Brown, 2002, S. 33).

Sie sollten nur Quellen nennen, die Sie tatsächlich gefunden und selbst gelesen haben. Wenn Sie eine “Sekundärquelle” zitieren (eine Quelle die von den Autoren ihrer benutzten Quelle zitiert wurde), dann zitieren Sie entweder einfach die Quelle, von der Sie die Informationen erhalten haben. Alternativ können Sie die andere Quelle namentlich nennen (Jahr nicht benötigt); aber auch “wie zitiert in ...” ist möglich.

Eine weitere Studie von Smith und Jones (wie in Black, White & Brown, 2002 zitiert), besagte, dass bei den Schülern keine wirkliche Erhöhung der Noten ersichtlich ist.

Formatierung der Literaturliste

Titel zentriert	Geben Sie das Wort “Referenzen” am Anfang einer neuen Seite an.
Einkerbungen	Alle Einträge sollten einzeilig sein (es sei denn, es wurde ein Doppelabstand vorgeschrieben). Verwenden Sie “hängende Einkerbungen”: die erste Zeile ist nicht eingerückt, aber nachfolgende Zeilen für die gleiche Referenz sind 5 Plätze eingerückt.
Autorennamen	Immer Nachnamen zuerst aufführen, gefolgt von der ersten, bzw. zweiten Initiale (falls gegeben). Wenn keine Autoren identifiziert wurden, benutzen Sie den Namen der Organisation in normaler Wortreihenfolge. Wenn kein Autor oder Organisationsname existiert oder bekannt ist, verwenden Sie den Titel des Artikels. Alle Einträge in der Literaturliste müssen alphabetisch nach dem Nachnamen des Autors (oder nach dem ersten Buchstaben der Organisation) erfolgen. Benutzen Sie ein Und-Zeichen (&) vor dem letzten Autorennachnamen.
Jahr	Den Namen der Autoren folgt immer das Jahr in Klammern, gefolgt von einer Leerstelle. Datenangaben (z. B. 21. April) werden auch für Zeitschriften- und Zeitungsartikel verwendet, aber nicht für wissenschaftliche Zeitschriften. Für Websites suchen Sie nach einem Copyright-Jahr oder dem letzten aktualisierten Jahr; Wenn diese Informationen nicht gefunden werden können, verwenden Sie das Jahr des Abrufs.

Titel der Buch./Art.	Als nächstes kommt der Titel des Buches, Artikels oder der Webseite. Verwenden Sie nur Grossbuchstaben beim (a) ersten Wortes des Titels von Büchern und Artikeln, (b) dem ersten Wort nach einem Doppelpunkt oder Fragezeichen und (c) Eigennamen.
Elektr. Quellen	Wenn die Referenz ein elektronisches Äquivalent von dem ist, was ursprünglich im Druck veröffentlicht wurde und aus einer elektronischen Datenbank abgerufen wurde, geben Sie das Datum des Abrufs und den Namen der Datenbank an. Wenn es sich bei der Referenz nur um eine elektronische Quelle handelt, z. B. eine Online-Zeitschrift, fügen Sie die DOI-Nummer (Digital Object Identifier) hinzu (falls verfügbar). Falles kein DOI verfügbar ist, geben Sie bitte das abgerufene Datum und die vollständige URL an.
Titel der Quelle	Titel von Büchern und Zeitschriften sind kursiv (keine Unterstreichung, keine Anführungszeichen). Für Bücher mit Editionsnummer, fügen Sie „...te Ausg.“ in Klammern hinzu (nach dem Titel, aber vor der Leerstelle, nicht in Kursivschrift, gefolgt von Leerstelle).
Ausgabe #s	Bei Zeitschriften muss die Ausgabennummer kursiv (das Wort „Ausgabe“ nicht verwenden) nach dem Titel einer Zeitschrift aufgenommen werden. Für Zeitschriften, deren Seiten nacheinander für eine Ausgabe angegeben sind, wird keine weitere Nummer verwendet, aber für Zeitschriften, bei denen jede neue Ausgabe mit Seite 1 beginnt, ist die Nummer in Klammern enthalten (aber ohne Kursivschrift).
Verlag	Der Verleger einer Zeitschrift Wird nicht angegeben, doch für Bücher wird dieser als das letzte Element nach dem Titel, im Format von „Ort: Verleger“ angegeben. Namen von bekannten Städten (z. B. New York) sollten angegeben werden. Länder und weniger bekannte Städte sollten abgekürzt werden.
Interpunktion	Benutzen Sie ein Komma, um die Nachnamen von den Initialen der Autoren; einen Zeitungstitel von den Seitenzahlen, einen Zeitschriftentitel von der Ausgabennummer, eine Ausgabennummer von Seitenzahlen, den Buchtitel vom Herausgeber, und den Stadtnamen vom Land zu trennen. Verwenden Sie Leerstellen nach Initialen, Abkürzungen (wie zB et al.), Erscheinungsjahr, Titel des Buch- oder Zeitschriftenartikels und am Ende der Literaturquelle. Verwenden Sie das Und-Zeichen (&) vor dem Nachnamen des letzten Autors. Benutzen Sie einen Doppelpunkt nach der Stadt (und dem Land) des veröffentlichten Buches.
URL	Die URL muss für die jeweilige Seite sein, aus der die Information entnommen wurde. Geben Sie bitte nicht nur die Homepage-Adresse an.

Beispiele für Literaturangaben aus Zeitschriftenartikeln

Einfache Form, ein Autor

Roy, A. (1982). Suicide in chronic schizophrenia. *British Journal of Psychiatry*, 141, 171-177.

Zeitschrift mit Ausgabe/Nr. Und Seitenangabe, 3-6 Autoren

Baldwin, C. M., Bevan, C., & Beshalske, A. (2000). At-risk minority populations in a churchbased clinic: Communicating basic needs. *Journal of Multicultural Nursing & Health*, 6(2), 26- 28.

Sieben oder mehr Autoren

Yawn, B. P., Algatt-Bergstrom, P. J., Yawn, R. A., Wollan, P., Greco, M., Gleason, M., et al. (2000). An in-school CD-ROM asthma education program. *Journal of School Health*, 70, 153- 159.

Artikel elektronische Version eines gedruckten Artikels – gefunden in einer elektronischen Datenbank

Knowles, E. S. (1999). Distance matters more than you think! An artifact clouds interpretation of Latane, Liu, Nowak, Bonevento, and Zheng's results. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1045-1048. Retrieved August 18, 2009 from PsycINFO database.

Artikel aus einer elektronischen Zeitschrift (kein Druck) mit bekanntem DOI

Brownlie, D. (2001) Toward effective poster presentations: An annotated bibliography. *European Journal of Marketing*, 41, 1245-1283. doi:10.1108/03090560710821161

Artikel aus einer elektronischen Zeitschrift (kein Druck) ohne DOI

Nelson, G., Westhues, A., & MacLeod, J. (2003). A meta-analysis of longitudinal research on preschool prevention programs for children. *Prevention & Treatment* 6, Article 31. Retrieved December 2, 2004, from <http://journals.apa.org/prevention/volume6/pre0060031a.html>

Beispiele für Literaturangaben aus Büchern

Einfache Form, ein Autor, bekannte Stadt

Sulloway, F. J. (1979). *Freud: Biologist of the mind*. New York: Basic Books.

Buch (mehrfach herausgegeben), mehrere Autoren, weniger bekannte Stadt

Strunk, W., Jr., White, E. B., & Angell, R. (1999). *The elements of style* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Beispiele für Literaturangaben für Quellen aus dem Internet

University of Wisconsin-Madison (2006). Create an APA reference list. Retrieved January 14, 2008, from http://www.wisc.edu/writing/Handbook/DocAPAResources_Elec.html (Note that it is not sufficient to simply provide the home page URL; the complete URL for the actual page used must be spelled out in full.)